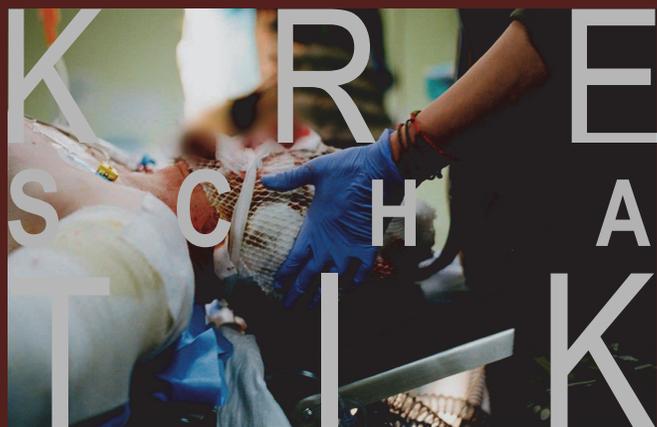

Микола ТАРАНЦОВ ХРОНІКИ ХАОСУ

Галерея «Крещатика» Галерея «Крещатика» Галерея «Крещатика» Галерея «Крещатика» Галерея «Крещатика»

Микола ТАРАНЦОВ
ХРОНІКИ ХАОСУ

СУЧАСНА ЛІТЕРАТУРА

ПОЕЗІЯ, ПРОЗА, ПУБЛІЦИСТИКА

ДРУКАРСЬКИЙ ДВІР
ОЛЕГА ФЕДОРОВА

Микола
ТАРАНЦОВ

ХРОНІКИ
ХАОСУ

Друкарський двір
Олега Федорова
Київ, 2026

УДК 821.161.2'06-311.6

T 190

СЕРІЯ «Бібліотека “КРЕЩАТИКА”»
Заснована у 2023 році

Таранцов М.

T 190 Хроніки хаосу/ М. Таранцов — Друкарський двір Олега Федорова
Київ, 2026 — 108 с.

ISBN 978-617-8832-14-8

«Хроніки хаосу» — це сучасний роман про війну як стан буття, у якому звичний плин часу руйнується, а людина опиняється всередині системи, що не пояснює себе. Текст вибудовано як внутрішню хроніку медика, для якого порятунок життя стає щоденною, виснажливою працею на межі можливого. Через фрагментарну оповідь, насичену тілесною конкретикою, запахами, паузами й напруженою тишею, автор створює атмосферу фронтової реальності без пафосу й без ідеологічних декларацій.

Тут війна — не абстракція, а щільне середовище, де кожен рух, кожне рішення, кожен накладений турнікет стає межею між життям і смертю. Це роман про час, який доводиться буквально «прошттовхувати», про людину як функцію порятунку і про внутрішню трансформацію, що відбувається без гучних слів — через дію, повтор і мовчання.

«Хроніки хаосу» — проза граничної чесності, що поєднує філософське осмислення з документальною напругою сучасності.

УДК 821.161.2'06-311.6

ISBN 978-617-8252-14-4 (серія БК)

ISBN 978-617-8832-14-8

© Таранцов М., 2026

© Федоров О.М., видавець, Київ 2026

Війна — це хаос, який неможливо пояснити ідеєю Бога...

Автор невідомий

Замість передмови

Час знову поводить дивно.

Він ніби не зупиняється, але перестає рухатися вперед рівномірно. Деякі моменти ковзають занадто швидко — їх не встигають зафіксувати. Інші, навпаки, застрягають, і доводиться проживати їх довше, ніж вони того варті.

Я помічаю це не одразу. Спершу — дрібниці.

Руки виконують знайомі рухи, але після кожного з них виникає коротка пауза, ніби щось чекає підтвердження. Погляд затримується на речах, які раніше не вимагали уваги: на краю столу, на складці тканини, на плямі, що не відтирається. Ці речі не несуть інформації, але чомусь вимагають фіксації.

Наче їх потрібно запам'ятати.

Не для пам'яті — для звірки. Щоб знати, що це було.

Простір навколо більше не здається стабільним. Він не змінюється різко, не ламається, але в ньому з'являється зайва глибина. Те, що було фоном, поступово виходить наперед. Те, що здавалося головним, відходить убік. Важко сказати, коли саме це почалося, бо початку немає — є лише процес.

Люди говорять, але розмови стають коротшими. Не тому, що немає тем, а тому, що кожна тема ніби не доходить до кінця. Фрази обриваються, замінюються кивками, поглядами, жестами. Слова починають заважати — вони займають час, якого й так бракує.

Я ловлю себе на тому, що рахую не години і не дні, а повтори.

Скільки разів я сьогодні мив руки. Скільки разів перевіряв одне й те саме. Скільки разів ловив себе на бажанні озирнутися, хоча для цього не було причини.

Ці повтори не заспокоюють. Вони створюють ілюзію контролю — дуже крихку. Варто збитися, і стає зрозуміло, що ритм тримається не завдяки зусиллю, а всупереч йому.

Інколи здається, що простір готується.

Не подія — саме простір. Він ніби розширюється наперед, створюючи місце для чогось, що ще не назване. Як коридор, який будують не тоді, коли знають, хто ним піде, а заздалегідь.

Я намагаюся не формулювати це в думках. Формулювання робить речі надто реальними, а реальність тут і так перенасичена. Але тіло реагує раніше за розум. Напруга не має конкретного джерела, але вона постійна. Вона не наростає — вона просто є.

З'являється відчуття, що деякі рішення вже ухвалені, але не мною.

Маршрути окреслюються швидше, ніж пояснення до них. Час між діями скорочується, але не тому, що з'являється поспіх — навпаки, усе стає надто зосередженим, надто точним. Ніби хтось прибрав усе зайве, залишивши тільки те, що справді знадобиться.

Я думаю про це як про підготовку, але без списків і без інструкцій. Підготовку середовища. Підготовку тіла. Підготовку до втрати звичних орієнтирів.

Сон перестає виконувати свою функцію. Він не відновлює, а лише перериває. Після нього не стає легше — стає інакше. Реальність після сну виглядає так само, але в ній з'являється відчуття зміщення, ніби щось важливе відбулося без участі свідомості.

Я не намагаюся шукати сенс у цьому стані. Сенс — це розкіш стабільного часу. Тут важливіше інше: здатність залишатися в процесі, навіть коли він починає випереджати.

Деякі речі більше не викликають емоцій. Інші — навпаки, раптом набувають зайвої ваги. Це не вибір, а побічний ефект постійної присутності в проміжках — між тим, що ще тримається, і тим, що вже відпускають.

Іноді здається, що найважливіше відбувається не там, де шумно. А там, де всі на мить завмирають, не знаючи, чи варто рухатися далі в тому ж напрямку.

У ці моменти особливо чітко відчувається: час знову потребує зусилля. Його доведеться проштовхувати. І, можливо, не всім.

Глава 1

Я перебуваю в бусі ще до того, як усвідомлюю, що він рушає. Рух відбувається раніше за думку. Тіло реагує на зміну ваги, на легкий нахил уперед, на вібрацію під ногами. Двигун працює нерівно, ніби не вирішив, чи він ще потрібен. Я не дивлюся на водія. Я давно навчився не дивитися на тих, від кого залежить напрямок.

Усередині тісно. Це не та тіснота, що викликає дискомфорт, а та, що скасовує привабливість. Коліна торкаються чужих речей, плечі — чужих тіл. Повітря густе, воно не рухається разом із нами, воно застрягає між шарами одягу, між ковдрами, між фольгою. Запахи не змішуються, вони існують окремо, як голоси, які говорять одночасно.

Я намагаюся не рахувати. Не рахувати людей, не рахувати згортки, не рахувати зупинок. Рахунок створює ілюзію контролю, а ілюзії зараз небезпечніші за відвертий страх. Я фіксую інше: звук. Температуру. Відстань між вдихом і видихом.

Бус смикається, і хтось позаду мене тихо стогне. Стогін короткий, обірваний, ніби людина сама себе зупиняє. Тут так прийнято — не доводити звук до кінця. Звук потребує відповіді, а відповідати нікому.

Я дивлюся на свої руки. Вони чисті, але це тимчасово. Чистота тут завжди тимчасова. Вона триває рівно стільки, скільки триває відрізок між діями. Я стискаю пальці, перевіряю, чи вони слухаються. Слухаються. Це означає, що поки що можна працювати.

Ми їдемо. Куди саме — не має значення. Маршрут не належить нам. Він змінюється швидше, ніж ми встигаємо його запам'ятати. Я думаю, що пам'ять узагалі перестає бути корисною. Вона постійно пропонує порівняння, а порівнювати більше нема з чим. Кожна поїздка — єдина.

Фольга шурхотить при кожному русі. Вона відбиває світло з вікна, але вікно забруднене, і світло виходить тьмяним, ніби хтось навмисно його приглушив. Я знаю, для чого фольга. Я знаю це занадто добре. Вона зберігає тепло. Вона не зберігає життя. Ці дві речі не варто плутати.

Я торкаюся одного зі згортків, перевіряю, чи він закріплений. Ремінь натягнутий правильно. Я не думаю про те, що всередині. Я думаю про те, що ремінь виконує свою функцію. Функції — єдине, що тут має сенс. Усе інше — зайве.

Бус різко гальмує. Моє тіло реагує раніше, ніж голова. Я впираюся ногами, нахилиюся вперед. Хтось тихо лається. Водій нічого не каже. Він узагалі майже не говорить. Це правильна стратегія. Слова створюють очікування, а очікування не виправдовуються.

Ми стоїмо. Я не знаю, скільки. Час тут не зупиняється і не йде — він накопичується. Його стає більше, ніж можна витримати, і тоді він починає тиснути. Я відчуваю цей тиск у скронях, у грудях, у суглобах. Я думаю, що якби час мав форму, він був би важким і незграбним. Я ловлю себе на бажанні його підштовхнути. Не прискорити — саме підштовхнути, ніби він застряг. Я злюся на цю думку. Злість — розкіш. Але думка не зникає. Вона повторюється, стає нав'язливою. Гонити час. Я повторюю це про себе і відчуваю дивний спокій. Ніби назвавши дію, я вже зробив половину роботи.

Ми знову рушаємо. Дорога нерівна. Бус підстрибує, і фольга знову шурхотить. Цей звук стає фоном, ритмом, майже музикою. Я ловлю себе на тому, що починаю його чекати. Очікування — ще одна небезпека, але зараз я дозволяю собі цю слабкість.

Я дивлюся у вікно. Пейзаж не складається в картину. Він уривчастий: шматок поля, уламок будівлі, дерево без гілок. Усе це з'являється і зникає, не встигаючи стати частиною чогось більшого. Я думаю, що так само виглядає моя свідомість. Фрагменти без рамки.

Хтось поруч зі мною дихає занадто швидко. Я нахилиюся, кажу кілька слів — тихо, майже без звуку. Я не пам'ятаю, що саме кажу. Слова тут не мають значення, важлива інтонація. Дихання повільнішає. Це маленька перемога. Я не дозволяю собі радіти.

Я відчуваю втому. Вона не пов'язана з фізичним зусиллям. Це інша втома — від постійної готовності. Я думаю, що колись втома означала кінець дня. Тепер вона означає лише ще один стан, у якому доводиться діяти.

Бус знову сповільнюється. Я чую голоси зовні. Вони віддалені, наче через воду. Я не намагаюся розібрати слова. Вони не для мене. Я дивлюся на фольгу, на складки, на те, як вона повторює форму того, що всередині. Форма — це все, що залишається, коли зміст стає недоступним.

Я думаю про те, що пізніше, якщо буде «пізніше», хтось спробує відновити послідовність. Хто куди їхав, хто з ким, у який день. Я думаю, що це марна справа. Послідовність тут умовна. Реальність існує шарами, і вони не збігаються.

Я знову перевіряю ремені. Я роблю це машинально, але в машинальності є своя етика. Вона не потребує пояснень. Я знаю, що поки я перевіряю ремені, світ не розпадається остаточно. Це наївна думка, але вона працює.

Ми ідемо далі. Я не знаю, скільки ще. Я знаю тільки, що час знову починає чинити опір, і мені доведеться його гнати. Я готуюся до цього, як готуються до фізичної роботи: без ентузіазму, але з ясністю.

Я залишаю погляд на вікні, на тьмяному світлі, на русі, який не обіцяє полегшення. Я тут. Я зараз. І цього поки що достатньо.

Глава 2

Я чую рацію ще до того, як вона подає знак. Лунає кодове «триста». Це не слово, не прохання — це вирок і наказ одночасно. Я піднімаю голову, відчуваю, як у грудях починає калатати серце: перший виїзд, перша 300-ка, яку ми маємо забрати з передової.

Я хапаю турнікети, бинти, пакети для зупинки кровотечі, ремені і ноші — все, що може знадобитися. Руки вже рухаються самі, як машина, заведена кількома годинами тренувань. Кожна деталь спорядження — мій відлік часу до того моменту, коли я перестану бути просто собою і стану частиною цього хаосу.

Ми виїжджаємо. Колона важких машин ковзає через бруд, земля під колесами рветься і бризкає. За вікнами — ніч і туман. Вдалині чути вибухи, руки на кермі стискають важіль передачі, а погляд тягнеться вперед, в ту зону, де вже немає безпеки.

Ми проїжджаємо смугу, де колись були будинки. Тепер лиш уламки, порожні стіни, і земля, що наче випита до дна. Я не дозволяю собі думати «що це значить». Є тільки тепер, і адаптоване тіло, що компенсує страх дією.

Радіозв'язок тріщить: пересування і координати. Медичний тандем розбиває тишу короткими командами, ніби це мова, яку потрібно вимовити правильно, щоб не втратити ритм. Наш джип повільно обережно наближається до точки. Ми знаємо: у цій війні «золота година», про яку говорять у теорії, тут не працює — час, що мав би рятувати життя, розтягнутий, похитнувся, знищений сучасними безпілотними дронами, що кружляють у повітрі, як хижаки.

Ми зупиняємося над окопом, де чуємо крики й стогони. Ламаючи важкий бруд, виходжу з машини, вага тіл і спорядження тисне на плечі, ноги наче тягнуться в землю. З кожним кроком бруд прилипає сильніше. Я відчуваю запах поту і пороху — змішаний, густий, що просочується під шкіру.

Перший поранений лежить на холодній землі. Його форма порвана, рука висить неприродним кутом, кістки стирчать крізь тканину. Він моргає повільно, очі дивляться крізь мене, не одразу бачать. Я перевіряю пульс — слабкий, але живий. Кровоточить рана великою калюжею, і перша думка — не про страх, а про руку.

Я дістаю турнікет, не вагаючись. Він не бачить мене, він не питає. Я не маю часу на слова. Турнікет — пауза між життям і тим, що стане тілом без руху. Я накладаю, стискаю, фіксую. М'язи напружуються, дихання швидке, але кожен жест точний. Тут нема пафосу, тут нема жалю — тільки тіла, що працюють.

«Тримай голову нерухомо», — я не вимовляю. Це слово, яке вже замінене дією.

Інший медик ближче до землі, він обробляє другу рану — глибоку, широку, що здається безкрайньою. Він говорить щось тихо, але я не чую змісту, чую лише ритм дій. Кожна секунда — це ритм, що визначає, чи є шанс на життя.

Ми піднімаємо ноші і перекладаємо тіло на них, наче перекладаємо обгортку з однієї долі до іншої. Це не дбайливий акт, це важка механіка: ремені, вузли, фіксація. Я відчуваю, як кожний вузол — це надріз в моїй уяві про нормальність.

Шлях назад — це боротьба не лише з брудом під ногами, а з пульсом, що б'ється в грудях швидше, ніж має право. Наші кроки важкі, коліна тремтять, але кожен рух не произвольний — він обчислений, як бій наодинці з власним тілом.

Дрони вище кружляють, але ми не можемо просто зупинитися. Кожен із нас знає: затримка може стати фатальною. За ці роки медики навчилися рухатися не тоді, коли вже можна, а коли треба — навіть якщо це небезпечно.

Ми повертаємося на стабпункт, і з кожним кроком стає зрозуміло: це вже не пункт на карті — це вузол життя й смерті. На ньому вже є двоє поранених, їх обробляють інші медики, руки яких знають так само добре цю роботу, як і мої. Тут вже не чути вибухів так близько, але запах крові і брудних пов'язок — гостріший, ніж будь-який вибух.

Я відчуваю, як тіло говорить мені: «Зупинись, переведи подих», але розум каже інше: «Тут ще хтось може залишитися живим».

Я підходжу до ще одного пораненого, перевіряю стан, так само роблю ті ж рухи, що й раніше, але вперше чую в собі не лише інстинкт, а тінь розуміння: не «чому це відбувається», а як я став частиною цього механізму, що прагне не дати життю згоріти в багнюці війни».

Глава 3

Після першого виїзду не настає тиша. Вона тільки здається. Насправді звук просто змінюється. Замість вибухів — гул у вухах. Замість криків — нерівне дихання. Замість команд — власний пульс, який не хоче заспокоюватися.

Я сиджу на ящику біля стіни, притулившись спиною до холодного бетону. Бронежилет тисне на плечі, ніби нагадує, що знімати його рано. Руки ще пам'ятають вагу тіла, яке ми щойно принесли. Пальці злиплися від крові, хоч я вже витер їх об вологу ганчірку. Запах не зникає. Він не на шкірі — він десь глибше.

Навколо стабпункт живе своїм окремим життям. Хтось курить, хтось мовчки міняє бинти, хтось знову перевіряє спорядження, хоча щойно це робив. Тут немає зайвих рухів, але немає й спокою. Все тримається на напрузі, яка не розряджається.

Я ловлю себе на дивній думці: до цього моменту війна була для мене набором понять. Навчання, інструктажі, розмови. Навіть страх був абстрактним — як слово, яке зна-

еш, але ще не відчував на язиці. Тепер він інший. Він не стискає горло. Він просто сидить десь під ребрами і не заважає рухатися. Поки що.

Поруч проходить старший медик. Він не дивиться на мене, але кидає коротке, — Нормально спрацював.

Це не похвала. Це констатація. Я киваю. Тут не дякують. Тут фіксують, що система поки не дала збій.

Через кілька хвилин рація знову оживає. Інший напрямок. Інші координати. Інша відстань. Я піднімаюся швидше, ніж усвідомлюю це. Тіло вже знає, що робити. Думка ще не встигає за ним.

Цього разу дорога гірша. Машина не може підійти близько. Доведеться йти пішки. Ми виходимо з укриття і одразу відчуваємо, як простір стає ворожим. Тут немає нічого нейтрального. Навіть повітря здається напруженим.

Я йду другим. Переді мною спина бійця з автоматом. Його рухи чіткі, економні. Він не озирається, але я знаю: він пам'ятає про мене. Тут кожен тримає свій сектор — навіть якщо це не зброя, а медична сумка.

Пораненого знаходимо швидко. Він лежить у вибоїні, прикритий шматком брезенту. Обличчя сіре, губи сухі. Очі відкриті, але погляд ковзає. Він намагається щось сказати, але слова не складаються. Я не прошу його говорити. Голос — це зайва витрата сил.

Я працюю автоматично, але вже не так, як уперше. Руки пам'ятають порядок. Перевірка дихання. Кровотеча. Турнікет. Фіксація. Все відбувається швидше, але не різкіше. Я помічаю дрібниці, яких не бачив раніше: як напружуються його пальці, коли я торкаюся ноги; як зіниці реагують на світло ліхтаря; як грудна клітка піднімається нерівномірно.

В якийсь момент я відчуваю, що перестаю думати про нього як про «пораненого». Він стає просто тілом, яке треба втримати в живому стані. І це не знецінення. Це єдиний спосіб не зламатися тут і зараз.

Коли ми піднімаємо його на ноші, земля під ногами слизька. Один із нас ковзає, але встигає втриматися. Ніхто не лається. Тут немає місця емоціям, які не допомагають.

Дорога назад здається довшою, ніж була. Ноги важкі, спина мокра. Я відчуваю, як піт стікає під бронєю, але не можу зупинитися, щоб витерти його. Ритм руху важливіший за комфорт.

У якийсь момент над нами зависає звук. Тонкий, майже непомітний. Дрон. Ми не дивимося вгору. Це нічого не змінить. Ми просто пришвидшуємося. Не бігом — різкі рухи тут небезпечні. Просто швидше, ніж секунду тому.

Я ловлю себе на думці, що не думаю про смерть. Я думаю про час. Про те, скільки ще кроків. Скільки ще хвилин. Скільки ще тримається пульс під моїми пальцями. Смерть тут не подія. Вона — наслідок запізнення.

На стабпункті нас приймають мовчки. Короткі фрази. Передача інформації. Ми відходимо вбік, даючи місце іншим. Я дивлюся, як тіло, яке ми щойно несли, переходить з наших рук в інші. Цей момент завжди дивний. Наче відпускаєш щось, за що відповідав кілька хвилин тому, а тепер уже не можеш нічого змінити.

Я виходжу надвір. Ніч прохолодна. Повітря свіже, але не чисте. Я вдихаю глибоко і раптом розумію, що не відчуваю полегшення. Немає цього моменту «все, закінчилось». Тут нічого не закінчується. Тут просто є пауза між епізодами.

Я думаю про тих, хто зараз десь далеко. Про друзів, які живуть своє життя. Про те, що у когось зараз вечерея, у когось розмова, у когось плани на завтра. Ця думка не викликає заздрості. Вона просто фіксує розрив. Не між мною і ними — між реальностями.

Я не думаю, що зробив героїчний вчинок. Я не думаю, що зробив щось надзвичайне. Я зробив те, що мав зробити. І ця простота лякає більше, ніж будь-який обстріл. Бо якщо це стає нормою — що тоді буде межею?

Поруч сідає інший медик. Ми мовчимо. Тут мовчання не означає порожнечу. Воно означає, що слова не встигають за досвідом.

— Звикаєш, — каже він нарешті, дивлячись у темряву.

Я не відповідаю. Не тому, що не згоден. А тому, що ще не знаю, що означає «звикати» до цього. Чи це про зменшення болю, чи про його перетворення на щось фонове.

Рація знову оживає. Нові координати. Новий напрямок. Я підводжуся без зітхання. Без внутрішнього опору. Це лякає мене більше за все інше. Не те, що я йду. А те, що я йду без вагань.

І десь на краю свідомості з'являється думка, ще нечітка, ще без слів: якщо дія стає способом існування, то що тоді залишається людині, коли дія закінчується?

Я не шукаю відповіді. Не зараз. Я просто беру сумку і йду туди, де мене чекають.

Глава 4

Ніч не приходить одразу. Вона не падає різко, як шторка. Вона повільно витісняє світло, відсовує його, мовчки займає місце між предметами. На стабпункті це відчувається особливо: лампи ще горять, але простір навколо них стає густішим, темнішим, ніби світло вже не може прошовхнутися так, як удень.

Я сиджу на ящику з перев'язочним матеріалом і мию руки. Вода холодна. Кров сходить не одразу. Вона ніби в'їлася в шкіру, стала частиною її кольору. Я тру долоні, між пальцями, під нігтями. Рухи повільніші, ніж зазвичай. Ніхто не кричить, ніхто не тягне мене за рукав. Немає команди «швидко», немає погляду, який змушує прискоритися.

Це і є пауза.

Я раптом помічаю, що дихаю глибше, ніж потрібно. Вдих — занадто довгий. Видих — наче з полегшенням, але без радості. Тіло починає повертати собі вагу. Плечі важкі, спина ниє, коліна відгукуються тупим болем, якому я не дав назви вдень. У дії цього немає місця. Там усе зайве відсікається. Тут — нічого не відсікається.

Поруч хтось перекладає ящики. Глухий стукіт дерева. Метал дзенькає об метал. Звичайні звуки, майже побутові. І від цього стає не легше, а навпаки — дивніше. Наче війна на мить зняла маску й показала, що під нею теж є буденність.

Я дивлюся на свої руки. Вони вже чистіші, але не чисті. І, здається, такими вони тепер і будуть. Я згадую, як колись руки були просто руками. Вони нічого не означали, крім дотику, роботи, тепла. Тепер у них є пам'ять. Я не прошу її зникнути. Я просто фіксую факт.

За брезентовою стінкою хтось кашляє. Довго, сухо. Потім замовкає. Я ловлю себе на тому, що чекаю продовження — ще одного кашлю, стогону, кроків. Але ніч мовчить. Вона не відповідає на очікування. Вона просто є.

Я встаю, проходжу між ношами. Тепер вони порожні. Лише темні плями на тканині нагадують, що ще кілька годин тому тут лежали тіла. Не образи, не історії — тіла. Я знаю, що деякі з них уже не повернуться. Інші, можливо, повернуться, але не повністю. Я не думаю про це як про трагедію. Я думаю про це як про ланцюг подій, у якому я — лише один вузол.

Хтось із хлопців сидить, обхопивши голову руками. Я не підходжу. Не тому, що байдуже. Просто я знаю: зараз будь-яке слово буде зайвим. Ми всі в різних точках однієї тиші. І кожен має пройти її сам.

Я виходжу надвір. Повітря холодніше, ніж здавалося. Небо низьке, без зірок. Десь далеко глухо гуркоче. Це не близько, але й не так далеко, щоб ігнорувати. Я автоматично визначаю напрямок, хоча вже не намагаюся зрозуміти, що саме там відбувається. Це знання нічого не змінить.

Я сідаю на сходинку. Під ногами земля тверда, утоптана. Вона тримає. Я думаю про це — про те, як важливо, щоб щось тримало. Не обов'язково міцно. Просто достатньо, щоб не впасти.

У голові з'являються обличчя. Не ті, кого я щойно бачив. Інші. Мирні. З минулого життя, яке здається водночас далеким і дивно близьким. Я не сумую за ним. Я просто розумію, що між нами тепер є відстань, яку не виміряти кілометрами. Вона вимірюється мовчанням, яке вони не чують, і рухами, які я більше не пояснюю.

Я думаю про вибір. Не як про моральну дилему, а як про фізичну реальність. Кого торкнутися першим. Кого підняти. Кого відсунути. У дії це вирішується миттєво. Тут, у паузі, це починає важити. Не як провина. Швидше — як тінь, що тепер іде поруч.

Я не ставлю запитань уголос. Не тому, що боюся відповіді. Просто я не знаю, кому їх адресувати. Тут немає співрозмовника. Є тільки простір, ніч і моє дихання, яке поступово вирівнюється.

Я ловлю себе на дивній думці: сьогодні хтось вижив не тому, що я був кращим, швидшим чи розумнішим. Просто так склалося. Ланцюг подій зійшовся в одну точку. І ця точка була тут. Це не дає відчуття всемогутності. Навпаки — воно робить мене меншим. І, можливо, чеснішим.

Я думаю про Бога, але не як про образ чи віру. Швидше — як про тишу, яка не пояснює. Якщо він є, то він не втручається в дрібниці. А якщо втручається — то так, що ми цього не помічаємо. Мені не хочеться з ним говорити. Мені достатньо того, що він не заважає.

Хтось виходить поруч, закурює. Полум'я на секунду освітлює обличчя. Втомене, чуже і водночас дуже знайоме. Ми мовчимо. Це мовчання не напружене. Воно просто є. Як ще один елемент ночі.

Я розумію, що завтра знову буде рух. Знову будуть тіла, крики, команди, кров. Я не готуюся до цього. Я просто приймаю факт. Підготовка — це розкіш мирного часу. Тут є лише готовність бути присутнім.

Я повертаюся всередину. Лампи світять так само. Але простір уже інший. Не тому, що щось змінилося зовні. Змінилося те, як я в ньому стою. Я більше не чекаю моменту, коли все це закінчиться. Я починаю жити всередині цього стану.

Я лягаю не роздягаючись. Очі заплющуються не одразу. У темряві немає образів, лише відчуття ваги тіла і повільного, впертого часу. Я не знаю, ким буду після цього. Я знаю лише, ким я є зараз.

Глава 5

Я прокидаюся не від звуку. Я прокидаюся від напруги. Вона вже є в тілі ще до того, як я відкриваю очі. М'язи напружені, щелепи зведені, дихання поверхневе, ніби хтось поклав долоню мені на груди й не забрав. Я лежу кілька секунд, дивлюся в темряву й намагаюся зрозуміти, де я. Не географічно — тілесно. Де мої руки, чи вони вільні, чи не тримають нічого важкого, теплого, слизького від крові.

Потім приходиться запах. Його неможливо не впізнати. Суміш дизелю, вогкості, йоду, бруду, людського тіла. Стабпункт ще спить, якщо це взагалі можна назвати сном. Хтось хропе уривчасто, хтось ворушиться, хтось тихо матюкається крізь сон. Я сідаю. Голова важка, але ясна. У війні тіло може бути втомленим, але розум — настороженим, як звір.

Прокидаюся взутим. Берці тиснуть, ніби за ніч стали меншими. Я смикаю шнурівку, не знімаючи їх, просто щоб повернути відчуття ніг. Кров повільно доходить до пальців, і це боляче, але приємно. Значить, я ще тут. Перевіряю спорядження машинально. Це не ритуал — це спосіб переконатися, що я тут, що я ще існую як функція. Я не думаю про вчорашнє. Воно не минуло. Воно просто відійшло на крок убік, щоб дати місце новому.

Назовні холодно. Повітря різке, різке легені, але водночас освіжає. На мить стає легше. Я дивлюся на небо — воно низьке, сіре, без глибини. Таке небо не обіцяє нічого. І це навіть чесно.

Стабпункт оживає поступово. Не з команд, а з рухів. Хтось тягне ящик, хтось запалює буржуйку, я мовчки мию руки в металевій мисці. Вода холодна, пальці дерев'яніють, але я мию довго. Бруд не змивається повністю. Він в'їдається в шкіру, в нігті, в складки. Як і все тут.

Заходжу всередину. Приміщення тісне, наповнене речами, тілами, звуками. Ноші стоять уздовж стін, деякі порожні, деякі зайняті. На одних — поранені, на інших — ті, хто вже не поранений. Це різниця, до якої звикаєш швидше, ніж хочеш.

Я підходжу до першого. Молодий. Обличчя сіре, губи сухі. Дихає. Повільно, але дихає. Я кладу руку йому на плече, не для того щоб заспокоїти — для того щоб відчутти. Контакт тут важливіший за слова. Він відкриває очі, дивиться повз мене. Я киваю. Цього досить.

Далі — інший. Старший. Руки тремтять. Я перевіряю пов'язку, бачу, що кров знову проступає. Міню швидко, зосереджено. Рухи точні, без зайвих жестів. Тут немає місця емоціям. Емоції з'являться потім, якщо взагалі з'являться.

Я ловлю себе на думці, що не пам'ятаю, котра година. Час тут не лінійний. Він або стискається до секунди, або розтягується до безкінечності. Є тільки «зараз» і «ще не кінець».

Зовні чути глухий звук. Десь далеко, але достатньо близько, щоб тіло зреагувало. Ніхто не говорить. Ніхто не питає. Усі просто продовжують робити те, що роблять. Це не байдужість. Це адаптація.

Мене посилають допомогти з евакуацією. Я виходжу надвір. Бус уже чекає. Старий, подряпаний, але на ходу. У ньому пахне потом, кров'ю й металом. Ми завантажуюмо ноші. Акуратно, але швидко. Кожен рух — компроміс між обережністю й часом.

Я тримаю край нош. Відчуваю вагу. Вона реальна, конкретна. Це не абстрактна «втрата». Це кілограми людського тіла. Кістки, м'язи, те, що ще вчора жило своїм життям. Ми заштовхуюмо ноші всередину, фіксуємо. Я сідаю поруч.

Бус рушає. Дорога нерівна. Кожна ямка віддається в хребті. Хтось стогне. Хтось мовчить. Я тримаюся за поручень, іншою рукою перевіряю стан пораненого. Він дивиться на мене. В очах — не страх, а втома. Така втома, яка буває тільки тоді, коли людина вже пройшла свій ліміт.

Я думаю про те, як дивно влаштована ця війна. Тут зло не маскується. Воно не ховається за ідеями чи красивими словами. Воно приходять прямо, без пояснень. І ти або стаєш між ним і тим, хто поруч, або відходиш убік. Середина немає.

Я не думаю про героїзм. Це слово тут не працює. Я думаю про присутність. Про те, що я тут. Що моя рука зараз тримає чийсь руку. Що цього достатньо, щоб ця людина дожила до наступної точки. А далі — не моя зона відповідальності.

Ми ідемо мовчки. Хтось ззаду тихо молиться. Не вголос, але я чую ритм. Це не релігія як система. Це інстинкт. Коли раціональне закінчується, людина звертається туди, де ще є шанс бути почутою.

Я дивлюся у вікно. Пейзаж розмитий. Поля, дерева, уламки будівель. Колись це було просто місце. Тепер — маркер. Тепер кожен кілометр має свою історію, навіть якщо я її не знаю.

Мені згадується життя «до». Не конкретні події — стан. Легкість. Можливість планувати. Усі ці речі здаються тепер не втраченими, а чужими. Ніби це було з кимось іншим. Я не сумую за ними. Я просто фіксую різницю.

Бус зупиняється. Ми на місці. Я виходжу. Земля під ногами тверда, холодна. Тут інше повітря, інші звуки. Ми знову беремо ноші. Передаємо. Я дивлюся, як їх забирають, як вони зникають за дверима. У цей момент я відчуваю порожнечу. Коротку, але гостру. Не від втрати — від завершення дії.

Я стою кілька секунд, перш ніж повернутися. Мені хочеться сісти. Але я не сідаю. Я знаю: щойно зупинюся — тіло почне наздоганяти. А зараз ще рано.

Дорогою назад я мовчу. У голові немає чітких думок. Є тільки відчуття, що щось у мені зсувається. Не ламається — саме зсувається. Як плита після вибуху. Вона ще тримається, але вже не на своєму місці.

Коли ми повертаємося, стабпункт знову живе своїм ритмом. Ніхто не питає, як було. Тут не питають. Тут або бачать, або не бачать. Я заходжу всередину, мию руки. Дивлюся на них довго. Вони тремтять ледь помітно. Я стискаю пальці в кулак. Тремтіння зникає.

Я знаю: це тільки початок. Не війни — мого перебування в ній. І я ще не розумію, ким стану далі. Але я тут. І поки я тут — я дію.

Глава 6

Дорога тягнеться, як перев'язка, накладена абияк: тримає, але тисне. Бус рухається повільно, не через обережність — через втому. Він старий, і це відчувається в усьому: у скрипі підвіски, у важкому старті, у тому, як він реагує на ями із запізненням, ніби не одразу розуміє, що з ним відбувається.

Я сиджу біля вікна. Скло брудне, подряпане, але крізь нього видно світ. Поля, посадки, уламки будівель. Десь тут ще вчора жили люди. Може, й живуть досі. Просто тепер інакше.

У салоні тихо. Не тому, що нема про що говорити. Просто всі слова вже були витрачені раніше. Хтось дрімає, схиливши голову на груди. Хтось дивиться в підлогу. Я відчуваю, як тіло поступово важчає. Це не сонливість. Це накопичення. Ніби кожна дія, кожен рух, кожен дотик не зникає, а складається десь усередині, шарами.

Ми їдемо не на передову і не в тил. Ми їдемо між. Це найгірше місце. Тут немає чіткого розуміння, хто ти зараз: ще там чи вже тут. Тут не стріляють постійно, але небезпека не зникає. Вона просто розмазана в повітрі.

Бус зупиняється біля блокпоста. Нас просять почекати. Я виходжу надвір, розминаю ноги. Берці важкі, ноги в них гудуть, але знімати взуття я навіть не думаю. Тут не роздягаються. Тут тільки послаблюють.

Поруч стоїть солдат із автоматом. Молодий. Обличчя втомлене, але зіbrane. Він дивиться на нас без цікавості, без підозри. Просто фіксує. Я ловлю себе на думці, що ми всі тут виглядаємо однаково: брудні, сірі, зосереджені. Війна стирає різницю швидше, ніж будь-яка форма.

Поки чекаємо, я відчуваю запах диму. Не різкий, не новий. Старий, осілий. Такий запах залишається після пожежі, коли вже нічого не горить, але все ще пам'ятає вогонь. Я дивлюся вбік і бачу зруйновану будівлю. Колись це був магазин або школа. Тепер — просто коробка зі стінами.

Я думаю про те, як швидко людина звикає до цього пейзажу. Ще кілька днів тому я би дивився довше, намагався зрозуміти, що тут сталося. Тепер я просто фіксую і йду далі. Це лякає більше, ніж самі руїни.

Нам дозволяють їхати. Я повертаюся в бус, сідаю на своє місце. Дорога знову починає гойдати нас, як у поганому сні. Хтось тихо стогне — не від болю, від незручності. Я поправляю пов'язку, перевіряю стан. Все стабільно. Це слово тут звучить дивно, але іншого немає.

Я помічаю, що починаю дратуватися. Не сильно, не різко. Ледь помітно. Мене дратує повільність, дратує зупинка, дратує те, що ми їдемо і їдемо, а кінця не видно. Це не злість. Це перша тріщина. Я знаю: якщо не звернути на неї увагу, вона розростеться.

Ми зупиняємося ще раз. Тут інший пункт, інші люди. Хтось щось питає, хтось щось записує. Папери, списки, прізвища. Я дивлюся на ці аркуші й відчуваю дивний дисонанс. На папері — імена. Поруч — тіла. Між ними — тонка лінія, яку хтось намагається втримати.

Я думаю про систему. Не як про ворога, а як про щось важке, повільне, не пристосоване до цього темпу. Вона намагається наздогнати війну, але постійно відстає на крок. І цей крок іноді коштує дуже дорого.

Ми нарешті приїжджаємо. Це не кінцева точка, а ще один проміжний пункт. Тут трохи спокійніше. Менше шуму, менше руху. Але напруга нікуди не зникає. Вона просто стає фоновою.

Я виходжу з буса, допомагаю розвантажувати ноші. Руки працюють автоматично. Я знаю, куди ставити, кому передати, що сказати. Це знання не з книжок. Воно з'являється швидко, майже насильницьки.

Коли все закінчується, я раптом відчуваю порожнечу. Не втому — саме порожнечу. Ніби мене на кілька хвилин вимкнули з процесу. Я стою осторонь і дивлюся, як інші рухаються, говорять, працюють. Я тут, але ніби трохи збоку.

Я сідаю на ящик біля стіни. Стіна холодна, шорстка. Я притуляюся до неї спиною і заплющую очі на кілька секунд. Просто щоб перевірити: чи можу. Можу. Але одразу ж відкриваю. Тут не сплять довго.

Поруч проходять цивільні. Жінка з пакетом, чоловік із велосипедом. Вони рухаються швидко, не дивляться в наш бік. Я розумію їх. Кожен тут намагається вижити по-своєму. Хтось — у формі, хтось — без.

І тут мене накриває дивне відчуття. Не співчуття, не злість. Усвідомлення. Ми всі тут в одному просторі, але в різних війнах. У них — своя. У нас — своя. Вони перетинаються, але не зливаються.

Я думаю про те, що війна не питає, чи ти готовий. Вона просто приходиться і вимагає відповіді. І відповідь не завжди звучить як «так» або «ні». Іноді це просто мовчазна присутність. Просто те, що ти не пішов.

Коли настає вечір, світло стає тьмяним, розсіяним. Тіні видовжуються, рухи сповільнюються. Я відчуваю, як втома нарешті знаходить мене. Вона не валить з ніг. Вона сідає поруч і залишається.

Я лягаю там, де дозволяють. Просто змінюю положення тіла, шукаю точку, де менше болить. Поруч хтось перевертається, хтось тихо зітхає. Я дивлюся в стелю. Вона тріщинувата, стара. Я думаю, що вона бачила багато. Можливо, більше, ніж я.

Перед сном у голову лізе думка, якої я не кликав. Про те, що далі буде важче. Не фізично. І не одразу. А всередині. Про те, що я починаю змінюватися, навіть якщо ще не можу це назвати.

Я не роблю з цього висновків. Я просто фіксую. Як усе тут.

Глава 7

Я виходжу надвір майже випадково. Не тому, що є завдання, і не тому, що кудись кличуть. Просто в приміщенні стає тісно. Не від людей — від повітря. Воно наче застигло, важке, просочене звуками, які не зникають навіть у тиші.

На вулиці холодніше. Це добре. Холод швидко приводить до тями. Я стою біля стіни, дивлюся, як пара з рота розчиняється в сірому повітрі. Земля під ногами втоптана, слизька. Сліди різні — берці, кросівки, колеса. Тут ходять усі.

Поруч — кілька цивільних. Я помічаю їх не одразу. Вони не кричать, не жестикулюють. Просто стоять трохи осторонь, ніби не впевнені, чи мають право бути тут. Жінка років сорока, з хусткою на голові, тримає пакет. Пакет тонкий, з магазину, і від цього виглядає майже недоречно. Чоловік поруч із нею курить, нервово, швидко. Його руки тремтять не від холоду.

Вони дивляться в наш бік, але не прямо. Погляд ковзає, зупиняється на секунду й знову тікає. Я знаю цей погляд. У ньому питання, але без слів. Питання, на яке вони бояться почути відповідь.

Жінка все ж підходить ближче. Обережно, ніби ступає по тонкому льоду.

— Ви... — вона зупиняється, ковтає повітря. — Ви медик?

Я киваю. Без пояснень. Тут не потрібно більше.

— Там... — вона показує рукою кудись у бік дороги. — Там чоловік. Йому зле. Не поранений. Просто... зле.

Я дивлюся на неї. На її очі. Вони втомлені, але ще живі. Я не питаю подробиць. Я знаю, що це може означати що завгодно. Серце, шок, паніка, виснаження. А може, просто страх, який нарешті прорвався.

— Де він? — питаю коротко.

Вона полегшено видихає, ніби боялася, що я відмовлю. Показує напрямком. Я йду за нею.

Ми проходимо кілька десятків метрів. Біля зруйнованого будинку сидить чоловік. Він сперся спиною об стіну, ноги витягнуті, руки лежать на колінах. Обличчя бліде, піт на лобі. Він дивиться в одну точку, але не бачить.

Я присідаю навпроти. На рівні його очей.

— Дивись на мене, — кажу спокійно.

Він повільно переводить погляд. Очі каламутні, але фокусуються.

— Дихай, — продовжую. — Повільно. Разом зі мною.

Я показую ритм. Він намагається повторити. Не одразу виходить. Я не кваплю. Тут поспіх тільки шкодить.

Жінка стоїть поруч, стискає пакет так, що той тріщить.

— Він не хотів іти, — говорить вона тихо, ніби виправдовується. — Казав, що все нормально. А потім...

Я слухаю, але не відповідаю. Зараз це не важливо. Важливо, що він тут і дихає.

Я перевіряю пульс. Швидкий, нерівний. Тиск я тут не поміряю, але й так зрозуміло — організм на межі. Я прошу води. Вона швидко дістає пляшку з пакета. Вода тепла, але підійде.

— Маленькими ковтками, — кажу йому.

Він слухається. Це хороший знак.

Кілька хвилин ми просто сидимо так. Без зайвих рухів. Без драматизму. Його дихання поступово вирівнюється. Колір обличчя змінюється. Він повертається в тіло.

— Дякую, — каже він нарешті. Голос хрипкий. — Я думав...

Він не договориює. І не потрібно.

Я встаю. Коліна хрумтять. Тіло нагадує про себе.

— Вам треба відпочити, — кажу. — Не геройствувати.

Він криво посміхається.

— А як тут не геройствувати? — відповідає.

Я не знаходжу відповіді. Бо її немає.

Ми повертаємося назад. Жінка дякує кілька разів. Занадто багато, як на мене. Мені ніяково. Я нічого особливого не зробив. Просто був поруч. Але для них цього достатньо.

Коли вони відходять, я залишаюся стояти. Дивлюся їм услід. Вони йдуть швидко, ніби бояться затриматися в цьому місці довше, ніж потрібно. Я їх розумію.

І тут мене накриває роздратування. Раптове, різке. Не на них. На ситуацію. На те, що люди тут змушені шукати допомоги у випадкових точках, у випадкових людей. На те, що війна розповзається, захоплюючи всіх, навіть тих, хто не тримає зброї.

Я повертаюся до стабпункту. Усередині все те ж саме: рух, напруга, запахи. Але тепер я дивлюся на це інакше. Я бачу, як тонка межа між «війною» і «життям» стирається. Як цивільні й військові починають існувати в одному просторі, але з різними правилами.

Поруч сидять двоє чоловіків у формі. Вони розмовляють про щось буденне — про їжу, про дорогу, про погоду. Я ловлю себе на думці, що ці розмови не легковажні. Вони рятівні. Це спосіб не дати війні заповнити все.

Я думаю про вибір. Не глобально — конкретно. Про те, що я тут, а вони — там, за стіною. Про те, що хтось обрав залишитися, хтось — піти, хтось — не мав вибору. І що цей вибір не робить нікого кращим чи гіршим. Він просто розставляє по різних місцях.

Мені згадується мирне життя. Не як спогад — як інша реальність. Там люди теж скажжилися, сварилися, боялися. Але страх був іншим. Він не торкався тіла так прямо.

Тут страх має форму. Запах. Вагу.

Я відчуваю, як усередині з'являється нове відчуття. Не віра і не відчай. Відповідальність. Не абстрактна — конкретна. За тих, хто поруч. За тих, кого можу торкнутися рукою.

Я розумію, що ця війна не схожа на ті, про які писали раніше. Тут немає дистанції. Зло не приховане, не завуальоване. Воно приходить у двір, у дім, у тіло. І протистояти йому можна тільки присутністю. Не завжди зброєю. Часто — просто тим, що ти не відвернувся.

Я сідаю біля стіни, притуляюся спиною. Закриваю очі на секунду. Перед очима — не сцени бою, а обличчя. Жінка з пакетом. Чоловік біля стіни. Їхній страх, їхня надія.

Я знаю: далі цього буде більше. І я не знаю, як це змінить мене. Але я вже відчуваю — змінює.

Я відкриваю очі. Усередині стабпункту хтось кличе. Робота триває. Я встаю й іду. Бо зараз це єдине, що має сенс.

Глава 8

Я сиджу на краю ліжка. Руки занадто довгі для того, щоб бути спокійними. Вони стрибають, смикаються. Мабуть, так реагує тіло на все, що побачило, пережило і ще не пережило. Під повіками спалахують картинки: обличчя, руки, погляди, запахи. Вони змішуються в один хаотичний потік, який не підпорядковується годиннику.

Я дивлюся на свої берці. Все ще на ногах. Чому я не знімаю їх? Бо тут це означало б слабкість. Не фізичну, не символічну — а ту, що не можна дозволити собі. Ще кілька хвилин — і це не буде важливо. Ще кілька хвилин — і тіло забуде, що може відпочити.

Міркую повільно, бо думки болять. Про вибір бути тут, коли друзі лишилися позаду. Вони живуть своїм життям, планують, сміються, будують щось, чого я вже не відчуваю. А я добровільно опинився всередині війни, де вибір — це не свобода, а обов'язок. І обов'язок не питає: «Ти готовий?» Він просто приходить, і ти або дієш, або стаєш неперібним.

Я відчуваю, як всередині щось зміщується. Це не страх і не розпач. Це — уважність до кожного моменту. Кожне подихання пораненого, кожен подив цивільного — уже історія, яку я не можу ігнорувати. Моя роль не лише у фізичному порятунку, а у присутності, яка робить цих людей живими хоча б на кілька секунд довше.

Думаю про втрату. Не ту, що була, а ту, яка може статися завтра. Вона невидима, непомітна. І все одно її відчуваєш у тілі. Відчуваєш, коли тримаєш руку на плечі того, хто ще живий, але може померти перш ніж ти повернешся. Тоді розумієш, що життя триває і водночас зупиняється. І це — правда війни.

Я згадую Бога. Не як догму, не як історію з книжки. А як присутність, яку відчуваєш у момент, коли все інше зникає. Коли ти сам із тілом і думками, і раптом розумієш: щось більше спостерігає, але не судить. Ти бачиш межу, за якою більше немає контролю, і це не лякає — це просто факт. Якщо раніше я не мав стосунку до цього, тепер бачу, як тонко і невидимо воно переплітається з вибором, відповідальністю, присутністю.

Думаю про свою Україну. Не як прапор чи гасло, а як землю, як історію, як дух. Кожен зруйнований будинок, кожне поле, кожен клаптик цієї землі не просто територія — це пам'ять, це частина того, що тримає нас живими у найгірші моменти. І кожен крок тут, кожна дія — частина цієї реальності. Тут немає абстракцій. Тут дух відчувається тілом: у кроці по бруду, у руці, що підтримує, у погляді, який ловить сигнал: «Тримайся».

Я думаю про страх і силу водночас. Страх тут не словом, не думкою. Він у шкірі, у грудях, у долонях. І водночас сила — не у зброї чи команді, а у рішенні бути присутнім, діяти, не відвертатися, тримати поруч того, хто ще живий. Цей баланс — як ходіння по лезу: одна помилка — і зриваєшся, але кожен крок дає нову ясність.

Тіло стомлене, але не здається. Це дивно: воно хоче відпочити, але мозок змушує залишатися в напрузі. Я відчуваю, як кожна м'яза пам'ятає минуле, як серце підказує майбутнє, а свідомість намагається зшити все це в нитку сенсу. Інколи нитка рветься. Тоді ти просто існуєш, і цього вистачає.

Думаю про те, що всі книги про війну, які я колись читав, не мали стосунку до цього. Тут зло приходить не як ідея, не як текст. Воно приходить тілом, руками, очима. І про це

треба писати самим. Ми — свідки, ми — носії правди, навіть якщо вона болюча. І навіть якщо ніхто більше не зрозуміє, що це так насправді.

Я ловлю себе на думці, що хочу записати це. Не для когось, а для себе. Щоб пам'ятати: тут не романтика, не героїка. Тут хаос, бруд, смерть і життя, які переплітаються так тісно, що відокремити не можливо. Тут людина в чистому вигляді. І ти поруч.

Я дивлюся на руки. Вони ще в тонусі. Ще можуть тримати, підтримувати, робити рухи точні й обережні. Це єдина реальність, яку можна контролювати зараз. І поки вони рухаються, поки дихаєш, поки присутній — ти живий. І це достатньо, щоб продовжувати далі.

Надворі сонце ховається за хмарами. Світло сіре, розсіяне. Воно не прикрашає, воно фіксує. Я уявляю, як завтра знову буде дорога, знову будуть люди, знову буде вибір. І що кожен вибір не малий, не другорядний, а вагомий як кілограм на руці — фізично, психологічно, морально.

Я лягаю. Закриваю очі. Тіло напружене, але не від страху. Воно чекає, готується, спостерігає. Я сплю наполовину, але не відключаюсь. Бо війна не дозволяє повного сну. Тут можна тільки бути готовим, бути присутнім, бути.

Глава 9

Я сиджу на краю ліжка в стабпункті. Берці ще на ногах, руки важкі, як свинець, але тіло не дозволяє зняти їх — це ніби маленький ритуал присутності, спосіб не розслабитися повністю. Під повіками миготять образи — обличчя поранених, руки, що тримають мене, очі, які просять дотику, але не просять слів. Вони живі, бо я поруч, і це єдина правда, яку я можу тримати.

Повітря густе і вологе, запахи змішані: кров, пот, старі бинти, порох, згорілий одяг. Кожен вдих залишає присмак металу на язичі, і я відчуваю, як тіло реагує на нього миттєво. Серце б'ється нерівно, і я прислухаюся до цього ритму, бо він говорить більше, ніж слова. Він каже: «Ти живий. І ти повинен бути присутнім».

Я торкаюся рук, які тримають мене за плечі. Вони тремтять — від страху, від втоми, від усвідомлення того, що завтра може бути ще гірше. Кожен рух рук — сигнал присутності, спосіб підтримати кого можна. Тут не можна відвертатися, не можна закривати очі на чужий біль. Моя присутність важить більше, ніж будь-яка допомога словами.

Я згадую тих, кого вчора не вдалося врятувати. Їхні руки, обличчя, запахи, холодні від втрати тепла. Я відчуваю, як тремтіння у моїх пальцях — це не лише фізична реакція, а пам'ять про те, що життя крихке і миттєве. І водночас — що присутність, навіть коротка, може врятувати. Ця правда сильніша за все інше.

Тіло втомлене, але розум не дозволяє відпочити. Я прислухаюся до звуків стабпункту: тихі стогони поранених, дзвін інструментів, шелест бинтів, кроки колег. Кожен звук говорить про життя, про присутність, про невидимі нитки відповідальності, що тримають нас тут. Я ловлю кожен нюанс, бо це допомагає залишатися людиною серед хаосу.

Я слухаю себе. Серце, дихання, руки, ноги. Тіло пам'ятає більше, ніж розум. Пам'ятає попередні дні, попередніх людей, попередні втрати. Пам'ятає запахи, відчуття, удари, рухи. Це пам'ять, яка підтримує, яка дозволяє бути присутнім. І я дивлюся на руки, що ще можуть тримати, підтримувати, діяти. І цього достатньо.

Я згадую тих, хто вже пішов. Не для жалоби, а для того, щоб зрозуміти: життя продовжується, навіть коли смерть поруч. Кожен поранений, кожне життя, що я торкаюся, нагадує мені про це. Втрачати не означає зупинятись, здаватися. Втрачати — означає продовжувати діяти, бо присутність важить більше за все інше.

Руки знову трясуться, але тепер я спостерігаю, як це тремтіння не страх, а ознака життя, ознака того, що тіло відчуває межі, що я ще живий. Дихання стає рівнішим, серце б'ється стабільніше. Я відчуваю кожен дотик, кожен рух, кожне тепло, яке залишилось поруч.

Думки про втрату, про смерть, про вибір — вони не зникають. Вони влітаються у присутність, у тіло, у рух. Кожен момент стає мірилом сили, кожен дотик — знаком того, що життя триває. Я ловлю себе на відчутті: присутність — це моя зброя, моя відповідальність, мій сенс.

Я дивлюся на стабпункт. Тут все ще пахне кров'ю, землею, ліками, потом. Тут все ще стоять люди, які потребують мене, які живі лише завдяки присутності, які чекають на до-тик, на дію, на руку, що не відвернеться.

Закриваю очі. Тіло напружене, але не від страху. Воно готується. Я готуюсь до завт-рашнього дня, до наступної хвилі. Сьогодні я тут, я присутній, я живий. Ще живий.

Глава 10

Ми прибули не туди, куди мали. Це стало зрозуміло ще до того, як бус повністю зу-пинився: простір за вікном не мав звичної логіки стабпункту. Не було чіткої межі між «всередині» й «зовні», не було метушні, яка зазвичай супроводжує правильне місце. Натомість — напівзруйнована будівля, колишній ангар або школа, де стіни ще тримали-ся з упертості, а не з розрахунку. Світло пробивалося крізь вибиті вікна смугами, ніби хтось розрізав повітря ножем.

Я вийшов з буса одним із перших. Земля під ногами була м'яка, наче нещодавно ворушена, і це відчуття відразу не сподобалося тілу. Тут уже були люди. Поранені лежа-ли на підлозі, на дверях, на старих партах. Хтось стогнав, хтось мовчав так напружено, ніби мовчання було останнім способом триматися.

— Старший де? — запитав хтось із наших.

Відповіді не було. Потім хтось сказав, ніби між іншим:

— Його винесли раніше. Не дійшов.

Фраза зависла в повітрі. Без коментарів, без паузи для співчуття. Просто факт, як те-мпература або напрямок вітру. І в цю мить я зрозумів: ієрархія тут зникла. Не формаль-но — фактично. Хтось мав приймати рішення. І, хоч я цього не планував, цим «хтось» виявився я.

Двоє поранених з'явилися майже одночасно. Їх внесли з різних боків, і спершу я на-віть не усвідомив, що це вибір, а не просто збіг.

Перший був при свідомості. Кров — багато, занадто багато, але вона була «зрозумілою»: кінцівка, джгут, час. Він дивився на мене широко розплющеними очима, і в цьому погляді не було героїзму — лише прохання залишитися тут, не зникати. Він говорив уривками, хапав повітря, але говорив. Називав мене «док», хоча я не був лікарем. Це слово лягло на мене, як зайвий тягар.

Другий лежав тихо. Занадто тихо. Обличчя сіре, дихання майже непомітне. Його тіло не вимагало уваги — воно ніби вже прийняло рішення не боротися. Саме такі і є найнебезпечнішими: вони не кричать, не тягнуть за рукав, не нав'язують свою присутність.

Протокол був очевидний. Я знав його. Ми всі його знали. Починати слід було з другого.

Але я не почав.

Я відчув це як фізичний опір усередині тіла. Наче хтось поставив руку на груди й м'яко, але наполегливо сказав: не туди. Я подивився на першого — і побачив не пацієнта, а людину, яка ще тут, ще зі мною, ще в розмові зі світом. І цього виявилось достатньо, щоб порушити холодну логіку.

— Тримаю, — сказав я, хоча ніхто не питав.

Ми працювали швидко. Все було зроблено правильно: джгут, контроль, фіксація. Я діяв майже машинально, і це заспокоювало. Коли тіло рухається впевнено, розум отримує ілюзію контролю. Перший стабілізувався. Його дихання вирівнялось, погляд перестав бігати. Він навіть спробував усміхнутися — невдало, криво, але це була усмішка живої людини.

Я дозволив собі короткий видих.

І саме тоді хтось тихо сказав ззаду:

— Той другий... все.

Без драматургії. Без зміни тону. Просто повідомлення.

Я не обернувся одразу. Продовжував тримати руку на плечі першого, відчував тепло, пульс, життя. І водночас — інше відчуття, холодне й точне, як розріз: ти знав. Не те, що він помре. А те, що ти обрав не його.

Ніхто не дивився на мене з осудом. Ніхто не сказав, що я помилився. Можливо, тому що всі тут уже давно перестали шукати винних. А можливо, тому що кожен знав: на моєму місці він міг зробити те саме.

Це не полегшувало. Я пішов мити руки. Вода була холодна, з металевим запахом. Вона змивала кров швидко, ефективно, ніби для цього і була створена. Руки ставали чистими, майже чужими. Я дивився, як червоне зникає, і думав, що ніколи раніше не помічав, наскільки легко змивається доказ присутності.

Присутність, — повторив я подумки. Слово, яке ще вчора здавалося мені відповіддю на все. Я зрозумів, що присутність — це не гарантія правильності. Вона не захищає від помилок, не дає індульгенції. Вона лише робить тебе свідком власних рішень. І цього разу свідчити було важче, ніж діяти.

Коли я повернувся, простір уже змінився. Поранених стало менше. Тихіше. Ніби будівля видихнула після напруги. Першого готували до подальшої евакуації. Він дивився на мене і щось хотів сказати, але я відвів погляд. Не з сорому — з обережності. Я не був готовий почути подяку.

Бо я знав, що вона буде неповною.

Ми завантажилися назад у бус. Дорога почалася знову, ніби нічого не сталося. Колеса крутилися, двигун працював рівно. Світ не заїкнувся, не зупинився, не поставив запитань. Це завжди вражає: як легко зовнішня реальність приймає наші внутрішні катастрофи.

Я сидів мовчки. Тіло було втомлене, але не спустошене. Навпаки — напружене, зібране, ніби чекало наступного удару. Я знав: тепер я дивитимусь на кожен вибір інакше. Не як на технічне рішення, а як на відмову від чогось іншого.

Помилка не кричала. Вона не вимагала каяття. Вона просто оселилася в мені, як новий орган — непомітний, але життєво важливий.

І я зрозумів: з цього моменту війна для мене більше не буде сукупністю днів і чергувань. Вона стане ланцюгом рішень, кожне з яких тягне за собою тінь того, чого я не обрав.

Бус їхав далі. А я — разом із ним.

Глава 11

Ім'я прозвучало по рації буденно, без акценту, ніби йшлося не про людину, а про пункт у списку. Саме тому воно не мало б нічого означати. Але означало.

Я почув його — і не відреагував одразу. Спершу навіть подумав, що ослухався: зв'язок був поганий, слова спотворювалися, розчинялися в тріску. Проте ім'я залишилося. Воно не зникло разом із шумом. Навпаки — стало чіткішим, наче хтось повторив його вже всередині моєї голови.

Я не сказав нічого. Не поставив уточнювального запитання. Не перепитав, чи це той самий.

Це мовчання було першим рішенням у цій главі. І, як я зрозумію пізніше, не останнім неправильним.

Бус зупинився різко. Цього разу — без зайвих маневрів, ніби водій теж відчув, що тут не місце для обережності. Двері відчинилися, холод увірвався всередину, і разом із ним — запах диму, землі, чогось знайомого й давно забутого. Так пахнуть місця, де ти колись був щасливий, а потім повернувся туди надто пізно.

Його принесли на ношах. Я впізнав не одразу — не обличчям. Обличчя було змінене: бліде, майже прозоре, ніби хтось стер з нього попередню версію. Я впізнав його по руці. По лінії пальців. По дрібній родимці біля зап'ястка, яку колись помічав без жодної причини, просто тому що дивився уважно.

Моє тіло зреагувало раніше за розум. Плечі напружилися. Дихання стало поверхневим.

Це був він. Людина з мого «до».

Ми не були близькими в класичному сенсі. Не тими, хто клянеться у вічній дружбі. Але ми мали спільну історію — достатню, щоб зараз вона заважала. Колись ми сперечалися. Не гучно, не драматично. Просто розійшлися в поглядах, як розходяться люди, які надто добре знають одне одного, щоб удавати байдужість. Потім було мовчання. Довге, зручне, майже ввічливе.

І ось тепер він лежав переді мною. Без свідомості. Без можливості щось пояснити або вибачити.

— Стан важкий, — сказав хтось поруч. Я кивнув.

Мої руки почали працювати автоматично. Це був єдиний спосіб не дати минулому прорватися назовні. Коли ти виконуєш алгоритм, у тебе є ілюзія, що час рухається вперед, а не згортається в кільце. Я робив усе правильно. Принаймні технічно.

Але десь на периферії свідомості постійно крутилася думка: я не маю бути тут. Не в сенсі страху чи уникання. А в сенсі ролі. Я мав передати його іншому. Комусь, для кого це просто ще одне тіло, а не повернення до незакритого діалогу.

— Якщо твій скажи зараз, — тихо промовив колега.

Він не дивився на мене. Не намагався зловити погляд. Сказав це так, ніби пропонував випити води або змінити рукавички. І саме ця нейтральність зробила питання нестерпним.

Я міг сказати. Це було б правильно. Мене б відсторонили — ненадовго, без скандалу. Система вміє бути гуманною, коли хоче.

Але я промовчав. Не тому, що хотів бути героєм. І не тому, що хотів щось довести.

Я промовчав, бо не витримав би ролі спостерігача. Бо якщо б відійшов убік, то залишився б сам на сам із усім тим, що повернулося разом із ним. Робота була єдиним способом не думати. І ось тут сталася друга помилка.

Вона не була грубою. Не виглядала як катастрофа. Це була затримка. Ледь помітна пауза між дією і рішенням. Секунда, можливо дві. Але у світі, де ми працювали, цього було достатньо.

Я вагався. Не через страх — через пам'ять.

Я згадав, як колись він говорив: ти завжди думаєш занадто довго. Це була дрібна фраза, майже жарт. Але зараз вона спливла з лякаючою точністю, ніби чекала саме цього моменту.

Його стан різко погіршився. Не драматично — без криків, без різких рухів. Просто лінія пішла вниз. Тіло перестало співпрацювати. Ніби сказало: досить.

Ми підхопилися. Почали діяти швидше, жорсткіше. Я повернувся в алгоритм, у холодний простір дій без історій. Але щось уже було втрачено. Не життя — я ще не знав. А можливість.

Коли його винесли далі, я не пішов за ношами. Залишився стояти, дивлячись у підлогу, де лишився темний слід. Я знав, що більше нічого не можу зробити. І це було нове відчуття — не безсилля, а відсутність права втручатися.

Колега підійшов ближче. Подивився на мене вперше за весь час.

— Ти зараз не тут, — сказав він.

Не як докір. Як діагноз.

Ця фраза влучила точніше, ніж будь-яке звинувачення. Бо я раптом зрозумів: моя так звана присутність — те, на що я спирався, те, що вважав своєю опорою, — має межі. Вона працює лише тоді, коли ти не приносиш із собою зайвий багаж. Коли твоє «я» не заважає твоїм рукам.

Я сів. Просто сів там, де стояв. Вперше за довгий час тіло відмовилося триматися вертикально. Не від втоми — від перевантаження. Мозок працював чітко, але без емоцій, ніби відключив зайві канали, щоб не перегоріти остаточно.

Я подумав про про вибір. Про те, як легко ми виправдовуємо себе фразою я зробив усе, що міг. І як рідко додаємо: у тих умовах, які сам собі створив.

Він був живий чи ні — я так і не дізнався того дня. Можливо, це й на краще. Бо відповідь, якою б вона не була, нічого б не змінила. Головне сталося раніше — в тій миті мовчання, коли я вирішив залишитися.

Коли ми знову сіли в бус, я не дивився у вікно. Не рахував удари. Не слідкував за дорогою. Я вперше дозволив собі не бути «присутнім» у звичному сенсі. Не тому, що здався. А тому, що зрозумів: іноді найбільша небезпека — це не смерть поруч, а ти сам, коли приносиш у роботу більше, ніж маєш право.

Бус рушив. Світ знову не зауважив змін.

Але я знав: після цього повернення назад уже не буде.

Глава 12

Це прозвучало по рації без емоцій, рівно, спокійно, і навіть я, з усією увагою до деталей, сприйняв це як фон:

— Три важких. Час еваку невідомий.

Це було лише повідомлення, але воно важило більше, ніж будь-який крик чи сигнал тривоги. Воно стояло в повітрі, наче твердий предмет, і ніхто не міг його обійти. Ми почали готуватися, не питаючи «чи готові ми», бо готовність давно втратила сенс.

Флакони підключали до систем. Ми перевіряли рівень рідини, тримали пальці на клапанах, слухали тихий шип повітря. «Стандарт» набраний. Планшети для УЗД заряджені. Цільної крові та ермаси вистачить. Все готове для того, що може й не статися.

— Планшети для УЗД заряджені? — питає хтось, хоча ми всі бачимо, що вони на сто відсотків. — Так. — Що по крові? — Вистачить.

Повторення цих фраз створює ритм, який обволікає простір. Я відчуваю, що наші дії тепер важливіші за слова. Слова — зайві, вони лише порушують тишу. Ми вже не чекаємо просто евакуації. Ми чекаємо себе, щоб не зламатися в очікуванні.

— Три важких. Що по еваку?

Пауза. Радіо мовчить трохи довше, ніж зазвичай. Це мовчання важче за будь-які слова. — Наразі евак неможливий. Чекаємо.

І ми чекаємо.

Кава. Цигарка. Ще одна чашка, ще один затяг на цигарці. Все повторюється, і повторю стають сигналом: час рухається, хоч його немає.

— Три... — Один. Один важкий. — Два — вже двісті.

Ця інформація не вибухає. Вона осідає, як пил у кімнаті, і осідає на всіх нас. Тіло реагує швидко. Розум відстає, бо немає чіткої дії, яку можна виконати.

Мовчання розтягується на хвилини, які здаються годинами. Хтось сидить на кушетці для поранених. Порожня, але з відчуттям, що будь-якої миті там може з'явитися тіло, і

його доведеться тримати, супроводжувати, перевіряти. Хтось скролить телефон, не читаючи нічого, палець рухається механічно, а очі не бачать екран. Хтось стоїть біля столика для «набору», дивиться на флакони, перевіряє клапани, рівень рідини, як ніби будь-яка крапля — питання життя чи смерті.

Ніхто не хоче заговорити першим. У тиші з'являється розуміння, яке зазвичай губиться поміж слів. Воно просте: ми всі тут для однієї речі, але ця річ ще не почалася. І ніхто не може її запустити.

— Блядь, — лунає тихо. Це не лайка, це знак. Інший сигнал, що все ще існує — хоча і в тиші, хоча і майже марно.

— Третій теж двісті.

Немає крику, немає плачу. Тільки внутрішній тиск, який тягне грудну клітку вниз, як вантаж. Тіло працює, мозок чекає, серце б'ється рівно, але напружено. Ми рухаємося автоматично, кожен жест — повторення того самого руху, але воно не стає легшим.

Хтось виходить покурити, хтось залишається сидіти, як камінь, нерухомий. Хтось повертається до підготовки флаконів, перевіряє «стандарт», перевіряє рівень крові, перевіряє клапани, ще раз. Все повторюється, але зміни немає.

Я ловлю себе на думці: якщо пекло існує, воно виглядає саме так. Не у вигляді вогню, не у вигляді болю. Воно — у повторі, у чеканні, у всьому готовому, що не використовується. Воно — у тілі, що напружене від очікування, у розумі, що не знаходить дії, у пальцях, що перевіряють клапан, який ніколи не відкриється.

Раніше всіх загиблих, яких нам вдавалося дістати, привозили до нас. Ми подавали їх, супроводжували на морг. Тоді це було певним завершенням: хтось живий, хтось пішов. Зараз цього немає. Є лише чекання, повне напруження і готовності, і відчуття, що життя і смерть вичікують нас одночасно, але вирішують не зараз.

Ми п'ємо каву. Ще один затишок на цигарці. Внутрішній діалог повторюється: якщо вони прийдуть, якщо ні. І ти розумієш, що вже не пам'ятаєш, коли востаннє думав про себе. Все — для них. Для тих, кого може принести бус. Для тих, кого ми чекаємо.

Іноді здається, що весь простір навколо наповнений присутністю тих, кого вже не врятувати, тих, кого ми подавали, тих, кого ми супроводжували. Вони невидимі, але їх тіні живі тут, між флаконами і системами, між чашкою кави і цигаркою.

Ми мовчимо, бо слова тут зайві. Тільки руки і пальці знають свою роботу, тільки тіло напружене, тільки очі відслідковують рівень рідини. Всі рухи мають сенс. Усе інше — пусте.

Ми продовжуємо чекати.

Флакони готові. Системи працюють. Планшети заряджені. Кров є. Людей немає. Час тягнеться довше, ніж можна виміряти. Ми всі знаємо: будь-якої миті він може з'явитися, але зараз його немає. Ми сидимо в цьому стані, у цьому просторі, який одночасно готовий і порожній.

І тоді розумієш: це теж пекло. Не через смерть. Не через біль. А через очікування. Через те, що ти тут, усе готове, і життя ще не почалося.

Глава 13

Морг.

Я бачив його не вперше, але вперше — так близько. Сталеві двері з легкою корозією. Легкий запах формаліну змішаний із холодом, що проникає крізь одяг, через шкіру, до кісток. Світло над головою працює надто яскраво, наче намагається стерти все навколо.

Ми заносимо тіло. Просто тіло. Тіло, яке ще вчора могло бути одним із трьох важких, але зараз воно лише вага. Ні крику, ні стогону, ні прохання. Лише вага, яку треба тримати, перевіряти, укладати, фіксувати.

Я відчуваю руки, що тримають носі, плечі, спину. Руки мої і руки інших переплітаються у тісному ритмі. Ритм руху стає єдиною ниткою, що зберігає нас на межі. Кожен крок — маленька перемога проти хаосу, який не видно, але відчувається в повітрі.

— Тримай рівно, — говорить хтось поруч. Я кивнув, але не дивлюсь на нього. Мені не треба слів.

Двері моргу відчиняються. Порожній коридор. Стіни холодні, ледь відбивають світло. Ми переносимо тіло на стіл. Я відчуваю, як пульс прискорюється — не від фізичної напруги, а від того, що робота тепер не просто робота. Вона свідчення.

Тут немає героїзму. Тут немає сенсу. Є лише присутність. І присутність важить важче за все.

— Витягнути пакет? — тихо питає хтось, майже ритуально. Я киваю. Руки тремтять трохи, але не від страху, не від втоми — від обсягу відповідальності, який не поміщається в тіло.

Я відкриваю пакет. Повітря, що виходить, пахне холодом, запахом смерті, запахом того, що не можна виправити. Я бачу обличчя, знаючи: його вже не повернути. Не хочу цього, але знаю. Ця присутність — останнє, що можна дати.

Хтось стоїть поруч, мовчить. Хтось дивиться в стелю. Хтось перевіряє записи. Кожен займає своє місце, але усі знають, що головне — це тут, на столі.

Моя рука торкається плеча. Не тіло в повітрі, а мій внутрішній простір. Той, що ще вчора був готовий діяти, але залишився свідком. Тепер він має рухатися разом із тілом. Кожен рух точний, правильний, але ніяк не стирає пам'ять того, що не встигли.

— Підняти ноги? — Так. — Рівно.

Я виконую. Чужі руки рухаються синхронно. Ми не говоримо. Слова зараз лише порушують ритм. Ритм — наше життя, наше свідчення, наша відповідальність.

Тіло на столі холодне, але все ще важить на плечах, на руках, на свідомості. Я відчуваю, як кожен рух залишає слід у пам'яті: де тримав, як тримав, що перевірів. Ці відчуття не можна забути. І ми не забуваємо.

— Док, перевір серце. — Не потрібно.

Рука піднімається, щоб перевірити. Немає відчуття тепла. Немає пульсу. Лише холод. І цей холод говорить більше за будь-які слова.

Ми готуємо тіло до транспортування. Це рутинна робота, але з новим сенсом — ми передаємо не лише тіло, а пам'ять про присутність. Кожен крок, кожен рух — повторення ритуалу, який колись був обов'язком, а тепер став нав'язливою потребою.

— Все готово? — Так.

Ми переносимо тіло до пакету. Тиск на руки, плечі, спину. Ми рухаємося мовчки, бо будь-який звук зараз зайвий. Кожен крок, кожен вдих — частина присутності. Присутність важить більше за все.

Я думаю про те, що раніше ми чекаємо. Чекування триває години, а потім приходить факт. Тіло. Морг. Подача. Це та сама структура, але тепер вона важча, бо всередині зберігається вибір: кого тримати, кого залишити.

Ми закінчуємо роботу. Тіло в пакеті. Тіло під контролем. Ніхто не говорить слова співчуття. Це зайве. Є лише рухи. І в цих рухах — розуміння, що життя триває навіть коли смерть поруч, і що присутність — остання зброя.

— Все. — Можемо відпочити.

Я сідаю на стілець. Тіло ще відчуває напруження, але розум намагається відключитися. Проте пам'ять не відключається. Вона зберігає всі деталі: холод, запах, відчуття ваги, ритм рухів, тремтіння рук.

І навіть коли ми виходимо, морг залишається в голові як маленький осередок того, що не можна виправити.

Я думаю про ціх важких. Про час еваку, який так і не настав. Про повторювану підготовку, перевірки, флакони, кров, планшети. Все це тепер пов'язано не з шансом врятувати, а з пам'яттю, яку треба нести, навіть коли нічого не можна змінити.

Ми йдемо назад до буса. Тиша між нами мовчазніша, ніж будь-які слова. Вона важить, як повітря після вибуху, як простір після смерті.

І я розумію: війна тепер увійшла в тіло остаточно. Не як вибух, не як крик, а як повторюване чекування, як присутність, що більше не може змінити результат, лише свідчити його.

Ми знову сідаємо в бус. Всі рухи знайомі, автоматичні. Кава охолола. Цигарка догоріла. Флакони стоять на місці. Планшети заряджені. Тіло в пакеті — як маленький доказ нашої присутності.

Ми рушаємо. Дорога рівна, нічого не змінює. Але всередині кожного з нас щось змінилося. Пам'ять стала важчим тілом, ніж будь-який важкий, ніж будь-яке чекання. Ми повертаємося в простір, де знову треба бути готовими.

І я знаю: присутність тепер не тільки допомога, не тільки ритуал. Вона — обов'язок, який не можна відкласти, навіть коли нікого нема, навіть коли все вже втрачено.

Глава 14

Ранок почався так, ніби нічого не змінилося. Холодне світло ламп, запах ліків, запах металу від устаткування, від якого ще хвилину тому тремтіли руки. Я відчував його навіть у м'язах спини — як нагадування, що війна не зникає після відпочинку.

Ми збиралися на нову евакуацію. Складніший виїзд, ніж зазвичай. Командир повідомив: зона дронів, FPV-дрони активні, ризик високий. Я слухав і розумів, що ця інформація не викликає паніки — лише притуплене відчуття тяжкості. Тіло пам'ятало чекання, пам'ятало холод моргу, пам'ятало, як працюють руки, коли нічого не змінити.

— Виїзд через FPV-зону. Тримати дистанцію, дотримуватися протоколу, — голос командира рівний.

Я перевіряв бус: броньовані двері, глушники світла, радіо на безшумний режим. Планшети для моніторингу поранених заряджені, системи УЗД перевірені. «Стандарт» для крапельниць готовий. Але все це — лише підготовка до того, що ніхто не контролює: дрони літають над землею, шукають слабкі місця.

Ми рушили. Дорога була знайома, але з кожним кроком на неї накладалася невидима сітка загрози. Я дивився на колеса буса, на дорогу, на гілки, що лягали тінню на салон, і думав, що кожен сантиметр тепер має значення.

— FPV-зона активна, — рація повторює кілька разів. — Ми бачимо, — відповів я, хоча насправді нічого не бачили. Лише відчуття, як щось невидиме ковзає по голові.

Дрони не літали низько, але їх присутність була відчутна. Ті звуки, що створює маленький мотор, ці високочастотні гуки — вони заповнюють простір так, що ніби весь світ стає меншим. Я відчував, як серце прискорюється, але ми рухаємося автоматично, бо тіло знає, що робити: руки на панелях, пальці готові до гальмування, очі стежать за рухом тіней.

— Дим і шумові гранати по периметру, — пропонує командир. — Якщо спрацюють, дрони втратять візуальний сигнал.

Ми готуємо все, що можемо: димові шашки, шумові вибухи, відключаємо зайві прилади, ховаємо світло. Я дивлюся на руки: пальці тремтять не від страху, а від концентрації. Кожен рух має бути точним. Якщо помилка — один постріл FPV-дрона може зруйнувати весь план.

Ми обходимо перший блокпост. Колеса буса ковзають по грязюці. Очі звикають до тіней, що рухаються. Це не обстріл, це інша форма бойового простору: невидимий ворог, який стежить, оцінює, атакує непомітно.

— Тихо, — шепочу сам собі. Всі мовчать. Тиша важча за вибухи, бо вона невидима, але її відчуваєш усім тілом.

Дрони з'являються раптово. Гудіння в повітрі, швидкі рухи, світлові відблиски на металевих деталях буса. Миттєва реакція: я відчуваю, як м'язи спини стискаються, руки натискають гальма, бус робить легкий ухил. Ми рухаємося в тактичному порядку, один за одним, використовуючи покриття від дерева та старих блокпостів.

— Не панікувати, — шепоче командир. — Знаю, — відповідаю я сам собі, бо говорити голосно небезпечно.

Тіло вже знає: кожен рух важливий. Кожен сантиметр салону — зона ризику. Кожна секунда тиші — шанс на виживання. Я відчуваю, як піт виступає на лобі, але руки не тремтять. Тільки очі працюють швидше, ніж мозок.

Ми наближаємося до поранених. Дистанція скорочується, а дрони наближаються. Один з них завис над нами, гудіння стає гострим. Серце стискається. Я беру на себе найбільш відкрити сторону, щоб інші могли підготувати носилки.

— Рухаємося швидко, — командир дає знак. Ми дістаємо пораненого, закріплюємо системи, переносимо його до буса. Друзі дивляться на мене, але я не бачу їхніх очей — лише рухи, які треба синхронізувати.

Дрони кружляють над головою, шукають слабкі місця, світло блимає через тіні дерев. Я відчуваю, як тиск у грудях росте, але не можу зупинитися. Тепер наша евакуація — не просто робота, а битва з технологією, з невидимою формою смерті.

Ми повертаємося. Двоє поранених у безпечному місці, дронів менше, але вони не зникли. Я відчуваю втому всім тілом, але напруга не спадає. Руки все ще тримають важкі системи, очі відслідковують навіть віддалені тіні.

— Все готово? — запитує командир тихо. — Так, — відповідаю. Але знаю: «готово» тут означає тільки те, що ми ще живі.

Бус повертається до стабпункту. Дорога знайома, але світ змінився. Кожен рух у салоні — свідчення того, що ми пройшли через невидимий простір FPV-загрози, що наше тіло і розум тепер несуть новий досвід.

Я думаю про протокол, який робив учора. Тоді ми документували втрати. Тепер ми рятуємо життя у зоні технологічного хаосу. Все ще реальність, яка вимагає присутності, швидкості, рішучості.

Ми повертаємося до стабпункту. Тиша між нами важка, але вона вже не про втрати. Вона про напруження, яке не зникає, навіть коли загроза минула. Ми сідаємо, руки тремтять трохи, але це тремтіння не страх — це сигнал життя, сигнал присутності, сигнал того, що ми витримали першу хвилю.

Я дивлюся на планшети, на системи, на екіпірування. Все готове, але тепер готовність — не просто рутинна. Вона — досвід виживання, навичка, яка стала тілом.

І я розумію: війна тепер не тільки про втрати або порятунок. Вона про реакцію на невидиме, про присутність там, де нічого не можна передбачити. FPV-дрони — це нова реальність. Новий фронт. Новий виклик.

Ми ще не знаємо, що принесе завтра. Але зараз — ми ще живі.

Глава 15

Ніч прийшла непомітно. Світло ламп у стабпункті відбивалося від металу флаконів, від планшетів, від систем, готових до роботи, але тепер ще холодніше, ніж раніше. Ми вже пережили FPV-зону, але тиша була не полегшенням. Вона була важчою, бо тепер у темряві ховалася невидима загроза — ніч, і з нею нові рішення, які доведеться приймати без права на помилку.

— Час нічної евакуації, — повідомив командир. — Нічна? — я повторив, ніби перевіряючи себе. — Так. Новий виклик, FPV активні, але тепер вони у більшій зоні.

Тіло відчуло холод, але це був не страх. Це був стан повної концентрації. Все, що ми робимо, зараз — не повторення рутини, а битва з невидимим простором. Кожен крок, кожен рух підсвідомо перевіряє: де слабке місце, де тінь, де шум, який видає нас.

Ми готуємо бус: броня, світлозахисні штори, системи моніторингу. Планшети заряджені, системи УЗД перевірені, «стандарт» готовий. Але нічна евакуація — це не просто фізична готовність. Це готовність свідомості, готовність до морального вибору. Кого брати, кого залишати, кого наважишся ризикнути, кого ні.

— Двоє? Троє? — питає хтось. — Двоє, — відповідає командир. — І один залишиться, якщо не встигнемо? — тихо запитую я.

Ніхто не відповідає. Це питання не для слів. Це питання для дії, для присутності, для тих моментів, коли треба обирати.

Ми рушаємо. Ніч здається ще більш щільною, ніж день. FPV-дрони кружляють на відстані, але ми чуємо їх. Їхній звук — високий, різкий, як холодний ніж, що прорізає повітря. Очі звикають до темряви, до тіней, які рухаються разом із нами.

— Зліва — дим, справа — шумові, — шепоче командир. Ми рухаємося в тактичному порядку, використовуючи дерев'яні укриття, тіні старих блокпостів. М'язи напружені, але рухи автоматичні: руки перевіряють системи, очі відстежують світло, яке не повинно з'явитися, серце б'ється рівно, але швидко.

Ми наближаємося до поранених. Вони чекають нас у темряві, їхні силуети ледь видно. Кожен крок до них — баланс між ризиком і обов'язком. Я відчуваю, що вперше моя присутність тут — це не просто медицина, це моральний вибір: кого можу взяти з собою, кого доведеться залишити.

— Підготувати ноші, — кажу я. — Готово, — тихо відповідають. — Піднімай, обережно, — додаю я.

Тіло пораненого важке, але тепер не вага, а відповідальність. Рухаючи його, я відчуваю все: серце, що б'ється під моєю рукою, дихання, що тремтить, і тихий страх, який прокрадається у кожну клітину.

FPV-дрон з'являється несподівано. Гудіння в повітрі, висока частота, яка відчувається всім тілом. Серце стискається. Але. Бус, тіло пораненого надійно фіксоване, руки команди в синхроні.

Ми пробираємося далі. Звуки ночі, гуки мотора дрона, шелест кроків — усе змішується в одну тканину тривоги. Кожна секунда затягнута, кожен рух — рішення.

— Один із поранених слабкий, — каже хтось. — Фіксуй систему, — відповідаю я, одночасно перевіряючи його стан. — Якщо не дійдемо, він...

Я розумію: нічна евакуація — це не тільки ризик для тіла, це психологічний тест. Кожен рух стає моральним вибором: чи врятувати тут і зараз, чи зберегти решту команди.

Ми дістаємо поранених до буса. Дрони кружляють над нами, але ми зберігаємо тишу, мінімізуємо світло. Двоє врятовані, один важкий — він на межі. Я беру на себе його стабілізацію, поки бус від'їжджає. М'язи напружені, руки тримають все, що можуть: систему крапельниць, монітор, тіло.

— Ще трохи, ще метр, — шепочу сам собі. Відчуваю, як тремтять руки, але це тремтіння — сигнал життя, сигнал присутності, сигнал того, що ми не зупиняємося.

Ми повертаємося до стабпункту. Ніч темна, але дорога знайома. Кожен крок — ритм, кожен звук дронів — напруга, яка не зникає. Я думаю про протокол учорашньої ночі, про FPV-зону сьогодні: що змінилося? Ми живі, але це не просто перемога. Це досвід, який вимагає від нас повної присутності, концентрації, морального вибору.

Ми сідаємо. Руки тремтять, серце прискорене, але ми живі. Двоє врятовані, один — під контролем. Тиша важка, але тепер вона не страх, а вага присутності.

Я дивлюся на систему, на планшети, на флакони. Все готово. Але готовність — це не лише рутинна. Це здатність діяти в невидимому просторі, це розуміння, що війна — це не тільки втрати і порятунок, а присутність там, де ніхто не бачить і не чує.

Ніч завершується не спокоєм. Вона завершується досвідом, який стає тілом, розумом, сенсом. Ми рухаємося далі, знаючи, що завтра знову з'явиться FPV-зона, що завтра знову доведеться приймати моральні рішення, рятувати життя і свідчити про присутність там, де це єдина зброя.

Глава 16

І якщо цей світ — творіння Боже, то всі ми — ламані його любов'ю криві лінії фронту на цьому досконалому прояві мистецтва. Я думаю про це, сидячи за кермом пікапу, який скрипить і рипить під вагою обладнання, ранкової роси та сумнівів. Ми повернулися з зони FPV, і тиша, що прийшла разом із світанком, не полегшила, а посилила напруження. Серце ще пам'ятає, як кружляли дрони, як руки трималися за системи, як погляди моїх товаришів ковзали по тінях, яких не видно. Тепер ми в стабпункті, але я відчуваю, що фронт не залишив нас. Він переслідує кожен рух, кожне слово, кожен вдих.

Розйобане місто зустріло нас як старий, зрадливий друг. Зруйновані будівлі, розбиті дороги, рвані дроти над головою — і серед цього хаосу я чую звук кави. АромаКава, на розі двох вулиць, що досі стоїть, мов пам'ять про те, що світ колись був нормальним, а тепер — лише уламки.

Я стою в черзі, пальці брудні, руки ще тремтять, доторкаючись до телефону, на який чекає команда. — Мені айс латте на банановому. Без сиропів. Сплата картою, — промовляю і дивлюся на жінку позаду мене. Їй десь сорок п'ять, коротка стрижка, синє волосся світиться у світлі ранкового сонця, що пробивається крізь розбиті вікна кав'ярні.

— Пані, ви дуже красива, — говорю.

Вона дивиться на мене, очі спокійні, усмішка тихо з'являється на обличчі.

— Ви також.

Ми усміхаємося. Мить настільки коротка, що здається, ніби її зовсім не існувало, а водночас настільки тривала, що я відчуваю, як у грудях розливається тепло, яке не має жодного відношення до війни. Увесь світ на секунду стає правильним.

Але він одразу повертається до того, що ми робимо: евакуації, збереження життя, миттєвих рішень. І я знову відчуваю руки на кермі пікапу, важкі пальці на кнопках, що керують системами життєзабезпечення, очі, що відслідковують темні контури будівель і залишки тіней дронів, які кружляли вчора.

— Коли їх привезли і сказали, що один-200 і один-300, я не відразу зрозумів, хто з них хто. Було вже занадто пізно. Ти теж одразу бачиш, коли без шансів? — спитав я себе тихо, не чекаючи відповіді.

Кажуть, лисиці перші відчувають смерть. Іноді мені здається, що ми — лисиці. Ми бачимо її на очах поранених, на обличчях товаришів, у розбитих будинках і вибитих дверях. Ми її відчуваємо, перш ніж вона доторкнеться до світу. І щоразу це спонукає до дії, бо чекати — означає здатися.

— Що по небу? Чисте? — питає водій, дивлячись на горизонт.

— Наче чисте, — відповідаю, хоча знаю, що небо ніколи не буває чистим на фронті. — Але поїхали.

— Чого так?

— Бо я сліпий, а він глухий, — промовляю, відчуваючи сміх, який не виходить із горла.

— То шоооо там кажете?! По конях чи ні? — питає водій.

— От власне про що й кажу.

Ми рухаємося вулицями, де ще вчора стояли блокпости, а тепер лише уламки, що нагадують про крихкість порядку. Кажуть, нам не дається більше випробувань, аніж ми могли б вивезти. І ми смиренно вивозимо. Щодня.

На розйобаних пікапах, на гучних Хаммерах, зрештою — на характері. Війна цінує хоробрих, і вбиває першими. А якщо не вбиває — змушує робити свою роботу

далі, щодня, аж допоки. Бо будь-яка робота має робитися. Якесь — творцями, уся інша — чорноробами.

Я дивлюся на руки, на брудні пальці, на шрами від дроту й уламків. Кожен рух — вивіреним, кожен подих — маленький акт присутності. Нічна евакуація, денна евакуація — різниця лише у світлі, а ризик той самий.

Ми наближаємося до місця, де поранені чекають, і я відчуваю, як лінії фронту зливаються з нашими власними. Криві, ламані, неприродні, але досконалі у своїй хаотичності. Кожен метр, кожен поворот дороги — це відбиток війни і присутності, і одночасно доказ того, що життя триває, хоч би яким крихким воно було.

Ми дістаємо пораненого. Його тіло важке, але не вага тисне на руки, а усвідомлення того, що від кожного руху залежить життя. Я кріплю системи, перевіряю серце, дихання, судини. FPV-дрони кружляють десь на висоті, але тепер я їх чую лише як фон, як ритм війни, що став частиною моєї свідомості.

— Зліва тримай, праворуч — система, — тихо говорю товаришу.

Всі рухи скоординовані. Ніхто не говорить зайвого. Тиша важча за вибухи, бо вона наповнена відповідальністю.

Ми повертаємося. Пікап скрипить і рипить, колеса ковзають по розбитій бруківці. Я думаю про протокол, який вели учора, про FPV-зону сьогодні, про життя. Все це стає тілом, рухом, свідомістю.

Ми повертаємося до стабункту. Двоє врятовані, один ще важкий. Тиша в салоні — не страх, а вага присутності, що об'єднує нас. Я відчуваю, як руки трохи трясуться, але це не страх. Це сигнал життя.

Я думаю про Боже творіння, про ламані лінії фронту, про те, як війна перетворює нас на чорноробів і творців одночасно. Ми працюємо, бо повинні, бо не можемо інакше.

Ми сидимо на краю світу, який розлетівся на шматки. І навіть у цьому хаосі ми створюємо своє мистецтво: підтримка, присутність, ритм, рух, життя. Іноді, всього цього достатньо, щоб відчути, що ми ще живі.

Глава 17

Ніч густа, як смола. Світло фар пікапу відбивалося від уламків, від стін розбитих будинків, від слідів шин, що залишилися ще від учорашньої евакуації. Я за кермом, руки міцно стискають кермо, відчуваючи, як пальці тремтять — не від страху, а від напруження всього, що сталося, від ваги рішень, які приймаєш тут і зараз. FPV-дрони кружляють десь у височині, і я знаю, що один невдалий рух — і все закінчиться миттєво.

— Що по небу? — тихо питає водій, ледве вимовляючи слова.

— Чисте... майже, — віддаю команду, але голос не звучить впевнено, бо ніч обманює. Кожен контур тіней може бути небезпекою, кожен звук — сигнал дрона або постуку, якого ми не почули.

Ми наближаємося до місця, де нас чекає цивільний поранений, і я розумію, що ця ніч стане не лише черговою евакуацією. Це буде тестом на мораль. Вибір, який потрібно зробити зараз, визначить, хто залишиться живим, а хто — ні.

Дивлюся на карту, на GPS, на місцевість, що ледве проглядається у світлі фар. Рішення здається очевидним, але очевидність тут — це лише ілюзія. Ми можемо врятувати його — але чи ризикувати командою? Чи витягнути лише тих, кого можна вивести без загрози? Кожен сантиметр дороги, кожна тінь дерева — це потенційна пастка.

— Тримай дистанцію, — шепочу сам собі. — Рухаємося, — повторює водій, не дивлячись на мене, як завжди мовчки.

Я відчуваю його присутність, але ми не говоримо. Слова можуть вбити. Кожна пауза важча за крик.

Ми наближаємося до будинку. Вікна розбиті, двері зірвані, сліди крові на порозі. Я бачу його: хлопець, десь двадцять років, на ношах, ноги не слухаються, обличчя бліде, очі широко відкриті, і відразу розумієш — шансів обмаль.

— Я беру його, — кажу, і всі знають, що це означає. Ризикувати.

FPV-дрон з'являється з правого боку, високочастотний звук пронизує повітря. Серце стискається, але руки залишаються холодними, точними, керованими ритмом війни, який вже став частиною тіла.

— Дим, праворуч! — команду, а сам кріплюю систему і тримаю хлопця за плечі. — Швидко, — шепоче хтось, і я відчуваю, як її рука стискає мою — не підтримка, а синхронізація руху. Ми рухаємося, як єдине тіло, одне серце, один ритм.

Дрон кружляє над нами, виявляючи світлові контури, але ми рухаємося серед тіней. Кожен метр дороги — це боротьба не лише з фізичною загрозою, а з тим внутрішнім голосом, який шепоче: «Чи варто?»

Я дивлюся на нього: молодий хлопець, він ще не знає, що життя може бути ламаючою лінією, що криві фронту творять нас такими, якими ми є. Ми не вибираємо війну, але вона вибирає нас. І зараз наш вибір — врятувати його чи зберегти команду.

— Візьму його, — повторюю, голос трохи глухий, бо серце б'ється в грудях, а розум обраховує ризики.

Ми пробираємося до пікапу. Дрон кружляє все ближче, гудіння стало гострим, як ніж. Я відчуваю, як ноги хлопця тремтять, як руки його слабнуть, як тіло моє адаптується до його ваги. Дихання, серце, рух — все стало одним ритмом.

— Майже, — шепочу, коли ми сідаємо в салон.

Фарами ми освітлюємо уламки дороги, кожен рух — точний, жодного зайвого. І я відчуваю, як усе це переплітається з моїм власним тілом: кожен кривий крок, кожна нерівність дороги — частина того, що робить нас живими.

Ми від'їжджаємо. Двоє врятованих і один на межі — це наша перемога сьогодні. Але вона не приносить радості. Лише вага присутності, яка об'єднує нас, робить рух далі можливим.

— Кожен день, — кажу сам собі, — ми творимо мистецтво виживання. — Кожен, — шепоче водій, не дивлячись на мене.

І я розумію, що ця ніч, як і всі попередні, залишить сліди: на тілі, у руках, у поглядах. Але також у свідомості. Ми робимо свою роботу, бо повинні, бо інакше — немає сенсу.

Світ навколо розбитий. А ми їдемо далі. Дрони відстежують, а ми рухаємося в ритмі власного вибору. Я відчуваю його тіло на носилках, його дихання, серце, яке ще б'ється, і розумію, що навіть хаос може вести до життя.

Ніч завершиться. Хлопець буде врятований, або ми втратимо його. Але зараз, у цю мить, ми присутні, і цього достатньо. Бо війна не питає, чи готовий ти. Вона просто ставить тебе перед фактом, і ти або рухаєшся далі, або зупиняєшся.

Ми рухаємося далі. Ламані лінії фронту переплітаються з ламаними лініями життя, і навіть у хаосі є краса: у присутності, у рішенні, у ритмі, що тримає нас на поверхні.

Глава 18

Ми повернулися зі зони евакуації, і світ здається одночасно тісним і безмежним. Пікап залишився на стоянці, люди розійшлися по своїх справах, але у мене в голові все ще звучить ритм дороги, вагу рук, дихання тих, кого ми вивезли. Я увійшов у мобільний стабпункт і відчуваю його запах: солодкуватий, настирливий, змішаний із металом, бинтами, антисептиками, потом, страхом і спокоєм одночасно. Здається, що тут замкнуті не лише стіни, а й мої думки.

Хочеш, зазирнемо за лаштунки мого світу? Тобі може здатися, що він складний, занадто складний, але не зачаровуйся одразу: тут усе доволі просто. Насправді все просто, якщо готовий відчутти вагу кожної присутності, кожного руху, кожного моменту, коли життя висить на тонкій нитці.

Бачиш ці апарати, ці засоби надання допомоги, системи, монітори, трубки, флакони, ті всі непомітні деталі? Можливо, здається, що легко загубитися у них, не пам'ятати, хто і як, що де і для чого. Ти помиляєшся. Складно не апарати, складно — пам'ятати живих і мертвих одночасно, відчувати контраст між тим, кого вдалося врятувати, і тим, кого не встиг, кого програв.

Я підходжу до системи крапельниць, перевіряю тиск, температуру, насичення крові. Усі рухи автоматичні, руки діють за відпрацьованим ритмом, але свідомість крутиться

навколо однієї думки: кого я не врятував, кого не встиг, хто тепер назавжди залишився поза моїм контролем. Називай це як хочеш. Я називаю це одним словом — програв.

Простір стабпункту здається тісним. Я вдихаю його запах і не можу зупинитися. Повітря густе, обтяжене присутністю всіх тих, хто тут був, і тих, хто пройшов повз. Але затісною з часом стає пам'ять. Пам'ять тисне на груди, на плечі, на руки. Імена, прізвища, позивні, звання — це все розчиняється. Зникає фонові інформація, а залишаються лише ті, кого ще можна відчувати тілом. І тих, кого вже не можна.

Особливо пам'ятаєш мертвих. Не обличчя, не кольори очей, а тишу, темряву, яка залишилася після того, як життя покинуло тіло. Їхні рани, понівечені тіла, діагнози, які не сумісні з життям, і очі — очі, в яких світла більше ніколи не буде. Вони залишаються з тобою навіть після того, як двері стабпункту зачинилися.

Я сиджу на краю ліжка, дивлюся на руки. Тремтять, але не від втоми чи страху — від усвідомлення, що кожен рух важить, що присутність тут, у цьому приміщенні, важить більше за будь-які слова. Сильний не я. Сильні вони. Врятовані, які повернулися до життя, відчуваючи кожен подих і кожен удар серця. І я знаходжу себе лише у їхніх тілах, які несуть великі душі, чи не єдиний доказ, що ти робив свою роботу, що твій вибір мав сенс. Хиткий доказ, але єдиний.

Я згадую хлопця з минулої евакуації. Його тіло ще було тепле, очі широко відкриті, і він дивився на мене так, ніби вже відчував, що його життя висить на нитці. І я знав, що ризикнув, бо вивезти його означало поставити під загрозу команду. Але ми зробили це. Ми рухалися разом, в унісон, кожен подих, кожен крок — точка контакту між життям і смертю.

Тепер я тут, у стабпункті, і відчуваю те саме. Апарати і системи — прості, зрозумілі, але вони лише інструменти. Складно не апарати. Складно пам'ятати тих, кого не врятував. І саме ця пам'ять тисне, і робить присутність тут настільки важливою.

Я дивлюся на монітори, на крапельниці, на насичення крові, на цифри, що перескакують, і розумію: кожен показник — не лише медична інформація. Це частина життя, яке я можу тримати в руках, і одночасно нагадування про те, що життя іноді виходить з-під контролю. І що колись воно залишає лише темряву.

Кожен вдих, кожен рух тіла, кожен удар серця — це ритм війни, ритм присутності. І я ловлю себе на думці, що сильний не я. Я просто продовжую рухатися разом із ними. Вони — живі, вони — доказ того, що мої руки щось змогли, навіть якщо програли раніше.

Я згадую всі попередні ночі евакуацій, всі рухи серед уламків, всі вибори між ризиком і порятунком. Вони стали тілом і свідомістю, вбудованими у кожен м'яз, у кожен клітинку. І тепер навіть коли світ здається затісним, немає повітря, темрява заповнює кімнату — я відчуваю себе частиною цього процесу, цієї роботи, цього життя, яке продовжується.

— Ти ще тут? — тихо питають.

— Так, — відповідаю, і розумію, що слова тут — лише маркер присутності. Справжня сила — у рухах, у діях, у тих, хто живий поруч.

Я дивлюся на руки, на тіло, що ще може діяти, тримати, підтримувати, і розумію, що це і є сенс. Присутність, дотик, дія — усе інше вторинне.

Я закриваю очі на мить і відчуваю тишу стаблункту. Вона не спокійна. Вона важка, щільна, як повітря після бою. Але я знаю, що сьогодні я був тут, я був присутнім.

Глава 19

Я лягаю на каремат у бліндажі й відразу відчуваю, як тіло ніби складається саме в себе під вагою втоми. Не падає — саме складається, по частинах, як річ, яку більше не потрібно тримати цілісною. Фізична втома ще піддається поясненню: м'язи болять, суглоби ниють, дихання важке. Вона знімається сном, рухом, автоматичною дією. Але ця — інша. Вона не в тілі. Вона глибше. Там, куди не дотягуються руки. Там, де осідають обличчя тих, кого не врятував. Там, де залишаються ті, хто помер у тебе на руках, і ті, хто помер трохи далі — на відстані кількох хвилин, яких у тебе не було.

Я лежу й дихаю, і кожен подих нагадує не про життя, а про межу. Про те, що ти робиш усе правильно і все одно не встигаєш. Про те, що безсилля — не подія, а стан.

Я заплющую очі, але темрява не заспокоює. Вона не рівна й не тиха. Вона рухається, тисне, переливається, як вода в замкненому просторі. У голові знову запускається той самий фільм, який не потребує світла. Я знаю його напам'ять. Руки, що не втримують. Обличчя, які вже не повертаються в теперішнє. Звук дихання, який раптом перестає бути частиною цього світу. Я дивлюся на ці сцени не як учасник — як свідок. І думаю не про смерть. Думаю про те, як це — бачити її щодня і не розсипатися. І водночас — як не дозволити собі зачерствіти настільки, щоб перестати бачити живих.

У бліндажі щось рухається.

Я відкриваю очі й бачу маленьку сіру мишу. Вона обережно ступає по підлозі, хвостик ледь чіпляє пил, ніби перевіряє реальність на міцність. Вона не виглядає наляканою. Вона просто тут. Серед війни, серед бетону, металу, вологи, запахів. Маленька. Слабка. І беззаперечно жива.

Я не здригаюся. Не дивуюся. Її присутність здається логічною. Наче життя саме знаходить шпарини, де його не чекали.

Я простягаю руку. Повільно. Без різких рухів. Миша не тікає. Вона підходить ближче, зупиняється. І в цей момент я відчуваю дивну річ: я можу говорити.

— Ти тут одна? — кажу я пошепки. — Ти слухаєш.

Мій голос звучить чужим. Глухим. Важчим, ніж будь-коли. Наче кожне слово доводиться проштовхувати крізь втому, яка накопичувалася не день і не тиждень. Я думаю про сьогоднішній день. Про тих, кого вдалося витягти. Про тих, кого не вдалося. Про те, як вони помирилися — по-різному, але однаково остаточно. І про те, що ти залишаєшся тут не тому, що сильний, а тому, що ще не впав.

У голові знову й знову виникає питання, яке не має правильної відповіді: що я роблю, коли все, що відчуваю, — це втома і провина?

Миша сідає ближче. Її маленьке тіло теплішає під моєю рукою. Це простий, майже непомітний контакт, але він повертає відчуття межі між мною і порожнечою. Я починаю говорити. Не для неї — для себе. Не щоб почути відповідь. А щоб не зламатися всередині остаточно.

Я говорю про війну, не називаючи її. Про життя, яке триває всупереч. Про те, як важко залишатися людиною, коли смерть стає фоном, а не подією. Я говорю про втому, яка не минає. Про вибір, у якому завжди бракує часу. Про спроби знайти сенс там, де все виглядає випадковим і запізнілим. Про те, як ти щодня інтегруєш себе в хаос, щоб просто не зникнути в ньому.

— Я бачу їх сьогодні, — шепочу я. — І ти б не зрозуміла. Не так, як розуміє людина. Але я бачу. І це важко.

Миша дивиться на мене великими чорними очима. У цьому погляді немає ні співчуття, ні осуду. Там немає нічого, крім присутності. І саме ця відсутність вимоги дає мені можливість дивитися на власну втому і власний біль без істерики. Без крику. Без потреби щось виправдовувати. Просто спостерігати. І дихати.

Я думаю про те, як легко губиш себе на війні. Як зникають імена, позивні, обличчя. Як плутаються дні. Але смерть тих, кого не врятував, не зникає ніколи. Вона не стирається. Вона не потребує нагадувань. Вона просто є. Я думаю про те, як важко залишатися присутнім, коли сенс розсипається, коли спокій стає недоступним, коли кожна дія здається недостатньою.

— Можливо, ти мене розумієш, — продовжую я. — Я не шукаю розради. Але бути поруч із кимось живим... навіть таким маленьким, як ти... Це нагадує, що я ще тут. Що я ще відчуваю тепло. Дотик. Присутність.

Я дозволяю собі подумати про все, що роблю щодня. Про кожну смерть. Про кожне врятоване життя. Про дрібниці, які не входять у зведення. Це не статистика. Це я. Моє місце тут. Мої руки. Моє мовчання. Моє спостереження. І маленька сіра миша стає свідком цього — не суддею, не слухачем, а просто фактом, що дозволяє мені бути чесним із собою.

Я простягаю руку далі. Миша підходить ще ближче, торкається носиком моїх пальців. Я шепочу про тих, кого не вдалося врятувати. І про тих, хто залишився жити. Про втому. Про страх. Про необхідність рухатися далі, навіть коли не знаєш — навіщо. Вона сидить поруч. Не тікає. Не ховається. І в цьому є сила, якої зараз достатньо.

— Я більше не можу нічого змінити, — кажу я. — Усе, що можу, — бути тут. І ти дозволяєш мені бути.

Напруження поступово відпускає. Не через перемогу. Не через надію. Не через цифри. А через просту присутність живої істоти, яка не вимагає нічого. Маленька сіра миша стає доказом того, що життя все ще можливе навіть тут. Навіть зараз.

Я заплющую очі. Сон підходить обережно, не як порятунок, а як тимчасовий прихисток. Поруч — маленьке тепле тіло. Тихий ритм дихання. Присутність, яка нічого не просить.

Світ залишається зламаним. Я залишаюся втомленим. Але в тиші бліндажа я дозволяю собі просто дихати. Просто бути. Просто існувати.

Глава 20

Сон зникає в ту ж мить, коли я відкриваю очі. Не розчиняється, не відступає — його просто немає. Ніби хтось вимкнув світло без попередження. Я ще лежу, але вже не відпочиваю. Тіло миттєво переходить у стан готовності, знайомий до автоматизму.

Миші поруч уже немає. Та сама, що всю ніч була тихим свідком, не зникає повільно — вона ривком стрибає в щілину між ящиками, і я встигаю побачити лише короткий рух сірого тіла. Наче щось живе остаточно виходить із цього простору. Це не втрата. Це знак.

Зараз не час.

Можна думати про втому. Про вчора. Про сенс. Про те, що відбувається з людиною, коли вона щодня бачить смерть. Можна було б сидіти в темряві й намагатися щось усвідомити. Але тут і тепер — діють інші закони. Тут роздуми — це розкіш. А розкіш коштує життя.

Я підводжуся. Тіло ще пам'ятає вчорашні перев'язки. Руки починають рухатися раніше за думки. Я не згадую — я знаходжу. Флакони. Системи. Бинти. Нічого не шукаю навмання: усе або є, або його немає. Планшет для УЗД — заряд є. Кров — є, але недостатньо, щоб заспокоїтися. Запас — це ілюзія. Він закінчується завжди раніше, ніж хочеться.

Кожна секунда має вагу. Не символічну. Фізичну.

Стабпункт.

— Три важких, — фіксую реальність. — Евакуації не буде щонайменше хвилин двадцять.

Ці слова не викликають емоцій. Вони просто стають умовами задачі. Як у математиці, де немає місця жалю — є лише дані й обмеження.

Те відчуття нічної тиші, яке не зникає повністю. Воно згортається десь усередині, стає тонкою ниткою. Не для розради. Для орієнтації. Нагадуванням, що я ще живий. Але зараз ця нитка — не пауза. Це тригер. Сигнал почати.

Простір одразу змінюється. Кожен рух створює свій ритм, і я мушу його вловити. Обличчя колег — зосереджені, без зайвих емоцій. Руки — точні, впевнені, ніби вони існують окремо від решти тіла. Ми не домовляємося — ми синхронізуємося.

Тут не чекають. Тут або встигають, або ні.

— Що по еваку?

— Мінус. Небо ще чорне.

Це не погана новина. Це просто факт. Серце б'ється нерівно, але мислення прискорюється. Усередині ніби щось зсувається, перемикається. Я більше не людина з історією. Я — функція.

Діяти. Перевіряти. Підключати. Контролювати.

Системи. Флакони. Дозування. Температура. Тиск. Планшет працює. Зображення є. Я дивлюся не на людину — я дивлюся на показники. Бо якщо дивитися на людину, можна запізнитися.

— Один важкий... — Другий — вже двісті. — Третій теж двісті.

Слова короткі, сухі, точні. Вони не описують стан — вони фіксують межу. Тут немає інтонацій. Інтонації з'являються пізніше. Якщо з'являються.

Мозок працює на кількох рівнях одночасно. Стан пацієнтів. Час. Ресурси. Команда. Ризики. Я не думаю про смерть. Я думаю про наступну дію. Про те, що можна зробити зараз. Про те, що ще встигаю.

Я рухаюся між столами. Піднімаю руки. Фіксую. Перев'язую. Корирую. Кожен до-
тик — це не жест турботи.

Це відповідальність. Тут не обіймають. Тут тримають.

Внутрішній монолог змінюється. Він більше не про втому і не про провину. Він про
присутність. Про те, що бездіяльність небезпечніша за будь-яку помилку. Що зупинити-
ся — означає дозволити реальності вирішувати за тебе.

— На тебе не виходили? — Ще ні.

Знову робота.

Кожен флакон — це час. Кожна система — це шанс. Кожна перев'язка — це від-
строчка. Я тримаю ритм, бо якщо ритм зіб'ється, зіб'ється все. Тут не думають про втра-
ти. Тут не рахують наперед. Тут тримають момент.

Я дію різко. Швидко. Чітко.

Не тому, що це рятує всіх. А тому, що це єдине, що не дозволяє розчинитися в хаосі.
Єдине, що ще утримує мене в межах людини.

Стабпункт наповнюється шумом. Кроки. Метал. Голоси. Інструменти. Світ знову
прискорюється, і я рухаюся разом із ним.

Думати можна потім. Якщо буде «потім».

Зараз — дія. Бо тут і тепер життя кожного важить більше за втому. Більше за сумні-
ви. Більше за мене самого.

Глава 21

Найбільше я боюся не смерті. Смерть тут надто конкретна, надто видима, надто
щоденна, щоб лякати по-справжньому. Вона має запах, температуру, часові рамки. Вона
приходить із цифрами, діагнозами, словами «несумісно з життям». З нею можна пра-
цювати — або ні.

Я боюся іншого. Що одного дня мені забракне пам'яті.

Ця думка приходить не різко, не як удар. Вона накопичується, як втома. Ти не помічаєш моменту, коли вже не пам'ятаєш, а лише помічаєш порожнечу там, де щось мало бути.

Я лежу, дивлюся в темряву і навмисно змушую себе згадувати. Це вже схоже на ритуал, на вправу, майже на обов'язок. Я повертаюся думками до місць, яких більше немає. Не до подій — до географії. До химерних сплетінь доріг, де асфальт раптово переходив у ґрунт, де повороти не мали логіки, але мали пам'ять.

Я згадую запахи — тоді ще не порожніх кімнат і підвалів. Запах пилу, вогкості, чужого життя. Дотик до холодних стін, які були свідками набагато довшої історії, ніж моя. Забуті адреси. Я знаю, що колись знав їх напам'ять. Зараз — ні.

І це лякає.

Щоночі я рахую імена. Не тому, що боюся забути їх усіх одразу. А тому, що боюся забути хоча б одне — і не помітити цього. Я згадую не їхню смерть. Я навмисно обходжу її стороною. Згадую голоси. Манеру говорити. Те, як хтось жартував не в тему. Як хтось завжди мовчав. Як хтось курих надто швидко. Усмішки, які не мали нічого спільного з війною. Події, які не мали нічого спільного з їхнім кінцем.

Бо якщо пам'ятати лише смерть — значить зрадити їхнє життя.

Я ловлю себе на дивному: я краще пам'ятаю мертвих, ніж живих. Живі змінюються, рухаються, зникають і повертаються. Мертві — фіксовані. Але й вони починають розмиватися. Спочатку — деталі. Потім — цілі шматки.

Я намагаюся згадати момент, коли моє просте й конкретне «зараз» перетворилося на неосяжне «тоді». Не знаходжу. Немає чіткої межі. Немає дати. Є лише відчуття, що теперішнє постійно вислизає, не встигаючи стати моїм.

Я живу у стані, де все відбувається надто швидко, щоб бути прожитим, і надто боляче, щоб бути забутим.

Я так багато не пам'ятаю. І водночас пам'ять — це єдине, що в мене залишилося.

Не звання. Не роль. Не функція. Пам'ять — єдиний доказ, що я був. Що я існував не лише як тіло, яке працює, а як людина, яка відчувала, думала, сумнівалася.

І страх не в тому, що я забуду війну. Страх у тому, що разом із нею я забуду себе до війни. І не зможу повернутися — навіть подумки.

А потім приходять світанок.

Він не питає, готовий ти чи ні. Він не дає часу домовити з собою. Світло повільно, але вперто розчиняє темряву, як цукор у ранковій каві. І разом із нею — сумніви, страхи, сподівання. Не тому, що вони зникають, а тому, що на них знову немає часу.

Тіло встає раніше за думки. Руки рухаються автоматично. Мозок перемикається у знайомий режим: перевірити, підготувати, бути готовим.

Ще одна ніч — позаду. Ще один день — попереду.

І тут приходиться інше усвідомлення, не менш важке: пам'ять — це розкіш, яку дозволяє собі той, у кого є пауза. А тут пауз немає. Тут пам'ять постійно конфліктує з необхідністю діяти.

Я виходжу назовні, і повітря здається іншим. Ранковим. Чистішим — оманливо. Хтось уже мовчки п'є каву. Хтось перевіряє спорядження. Ніхто не говорить про вчора. Вчора тут не має цінності. Має цінність лише те, що станеться сьогодні.

І я раптом розумію: можливо, пам'ять не зникає. Можливо, вона просто відкладається. Стискається. Чекає часу, коли з'явиться простір, щоб повернутися.

Але що, якщо цього часу не буде? Що, якщо дні складатимуться в суцільний потік, у якому нічого не осідає?

Я не маю відповіді. Я маю лише рух.

Я знову вбудовую себе в теперішнє — не тому, що воно мені подобається, а тому, що іншого вибору немає. Думати про сенс можна буде пізніше. Пам'ятати — теж.

Зараз — дія. Зараз — день.

Скільки таких уже позаду? Скільки ще попереду?

Я не пам'ятаю. І, можливо, саме це лякає найбільше.

Глава 22

Я прокидаюся ще до сигналу. Не тому, що виспався — це слово тут давно не має значення, — а тому, що тіло більше не вміє спати до кінця. Воно зникає до переривань, до напівпробуджень, до готовності зірватися з місця в будь-яку секунду.

Кілька митей я ще думаю, що прокидаюся сам. Що це моє окреме тіло, моя окрема втома, мій окремий ранок. Але варто мені прислухатися — і ця ілюзія зникає. Десь поруч хтось уже шарудить екіпіруванням. Хтось тихо матюкається, намагаючись знайти черевик. Хтось так само, як і я, сидить у темряві й дивиться в одну точку, намагаючись згадати, який сьогодні день.

У якийсь момент я ловлю себе на простій, майже буденній думці: я більше не прокидаюся один.

Мій ранок не має чітких меж. Він починається не в мені й не закінчується мною. Те, що я називав «я», поступово розчинилося в спільному ритмі — у кроках, що збігаються, у рухах, які повторюються без слів, у втомі, що має однаковий смак у всіх.

Я ще пам'ятаю, як колись думав про себе в однині. Але тут одинина не витримує навантаження. Вона тріскає, як перевантажений шов. І щоб не розпастися, свідомість знаходить іншу форму.

Ми.

Не як гасло. Не як пафос. Як єдиний спосіб залишитися цілим.

Ми прокидаємося тоді, коли світ ще спить. Або, можливо, він уже прокинувся, але ми про це не знаємо. Бо наш світ обмежується кількома метрами простору, запахом сирості, металу й кави, і часом, який не йде — він просто тягнеться разом із нами.

Ми рухаємося майже синхронно. Не домовляючись. Не дивлячись одне на одного. Кожен з нас усе ще має своє ім'я, своє минуле, свої спогади — але в цей момент це не має жодного значення. Важливо лише, що ми прокинулися. Що ми знову тут. Що день уже почався, хоч ніхто його не оголошував.

І в цьому «ми» немає романтики. У ньому є втома, яка перестала бути особистою. Є біль, який не потребує пояснень. Є мовчазна домовленість: якщо хтось із нас зламається — інші підхоплять, не ставлячи запитань.

Під ногами холод бетонної підлоги, на плечах — важкий мультикам, потерті берці шурхотять на піску та уламках. Ми складаємо один одного зі шматків втоми, недосипу, болю та кави, яку вчора пили, аби залишитися людиною.

В блиндажі темно і тісно. Ми знаємо кожен звук: кроки поранених, дзвін інструментів, шелест бинтів. Кожен звук — сигнал того, що хтось ще живий. Ми дивимося один на одного і розуміємо, що страх не можна віддавати самому собі. Він розчиняється, коли ми ділимо його між собою, як холодний плащ, що прикриває від вогню і тиску.

Ми складаємося з маленьких деталей. Хтось ще не виспався, хтось тримає руку так, ніби оберігає життя від падіння, хтось всередині себе рахує тих, кого не врятував. Але ми діємо разом. Руки рухаються з автоматичною точністю: флакони підключені, системи перевірені, «стандарт» набраний, планшети заряджені, кров і ліки готові.

Ми — не окремі тіла. Ми — єдина присутність у цьому хаосі. Кожен поранений, якого ми торкаємося, стає частиною нашого теперішнього, частиною того, що ми можемо тримати під контролем. Ми знаємо: якщо ми не будемо тут, якщо ми не будемо діяти, світ впаде у безодню. І ми діємо. Швидко, чітко, без сумнівів.

Кожна смерть, яку ми бачили, кожна втрата, яку ми пережили — це теж частина нас. Ми не забуваємо їх, бо пам'ять — це єдине, що тримає нас вільними серед хаосу. Ми рахували імена, обличчя, голоси. Згадували те, що не мало стосунку до смерті: сміх, жарти, дрібні звички. Ми пам'ятаємо все, бо забути — значить здати світ.

Але зараз не час на пам'ять. Світло розрізає тьму, і ми рухаємося. Під стінами блиндажу вже чути кроки нових пацієнтів, крики і шепоти. Хтось просить допомоги, хтось мовчить, а ми відчуваємо їх усіх як один пульс. Ми не можемо дозволити собі розпад, бо кожен крок, кожна дія тут — це життя, яке треба втримати.

— Що по еваку? — Мінус, небо ще чорне.

Ми слухаємо, розуміємо, рухаємося далі. Один важкий, другий — вже двісті, третій... Не можна розслаблятися. Кожен флакон, кожна система, кожен дотик важить більше, ніж слова.

Ми знаємо один одного. Поглядом, жестом, мовчанням. Хтось тримає руку на плечі, хтось нахилиється, хтось говорить ледь чути. Ми не потребуємо слів, щоб зрозуміти: ми тут не для себе, ми тут для всього, що ще живе, і для того, що вже мертве, але не забудьте.

Ми рятуємо героїв, бо хто, як не ми? Ми рятуємо світ від темряви, від хаосу, від того, що він може розсипатися під вагою всього, що відбувається. Ми рятуємо один одного, бо інколи виживання — це не про тіло, а про присутність, про дотик, про те, що хтось ще тримає поруч.

Наші герої живуть у теперішньому часі. У цій секундній присутності, коли кожна дія має значення. Кожен рух рук, кожна перев'язка, кожне слово — це нитка, яка тримає світ. Ми знаємо, що ми слабкі, але ми одночасно і сила, бо сила — у нашій відданості.

Іноді здається, що ми складаємося лише з кави, недосипу та втоми. Але у цих деталях — весь сенс. Втома робить нас уважнішими, недосип — гострішими. Ми відчуваємо біль, бо він нагадує, що ми живі. Ми віримо, бо інакше вже давно би здалися.

Іноді я ловлю себе на думці: може, це й не про хоробрість. Може, це про те, що більше нічого не залишилося, крім дії. Ми діємо, бо дія — це єдине, що тримає нас на плаву. Ми діємо, бо пам'ять і теперішній час переплітаються у кожному дотику, кожному ритмі, кожному порятованому житті.

Ми ділимо з собою сирі блиндажі, тісні стіни стабів, прифронтових шпиталів та забитих лікарень. Ми дихаємо одним повітрям, відчуваємо один одного без слів. Ми знаємо: якщо зникне хтось із нас — зміниться все.

Світло ранку робить усе різким і контрастним. Ми рухаємося швидко. Дії стають автоматичними. Але всередині — залишається важкість пам'яті, відлуння нічного сум'яття. Ми не забуваємо нікого, бо кожен образ, кожне ім'я, кожен дотик важливіші за все інше.

Ще одна ніч позаду, ще один день попереду. Ми не знаємо, скільки таких буде. Ми знаємо лише, що теперішнє — це дія.

Ми тримаємо цей світ, аби він не впав у безодню.

Глава 23

Ми приходимо, коли місто ще розкладається у ранковому світлі. Двері блиндажу відчиняються з важким скреготом, і повітря одразу наповнюється запахом ліків, крові і гарячого металу. Дії не чекають. Ще мить — і ми вже всередині, руки на флаконах, на системах, на бинтах, пальці автоматично визначають потрібні препарати.

— Один важкий! — хтось кидає цифру, і ми одразу перевіряємо ліжка, системи, монітори.

— Два! — Три!

Ми рухаємося разом, як єдиний організм. Хтось перев'язує, хтось контролює, хтось занурюється в УЗД, хтось розподіляє кров і ліки. Наші рухи синхронні, автоматичні. Тут немає часу на сумніви, на страх, на роздуми. Є тільки зараз.

Ми відчуваємо втому так, ніби вона вбирається в шкіру, у кістки, у м'язи. Недосип, біль, відчуття, що світ тисне з усіх боків. Але ми рухаємося. Кожен крок, кожне слово, кожен дотик — це ритм, який тримає стабпункт на плаву.

— Що по еваку? — Мінус. Небо закрите.

Ми слухаємо, але не спиняємося. Руки рухаються, серця б'ються швидко, очі відстежують кожен рух пацієнта. Тут немає місця страху. Є тільки дія.

Ми ділимо простір зі світом, який розбивається навколо. Кожне ліжко — маленька зона хаосу, кожен пацієнт — окрема історія, що потребує присутності. Ми діємо одночасно як лікарі, як свідки, як ті, хто тримає цей світ від падіння.

Іноді ми ловимо себе на думці: що якби нас не було? Що якби хтось втратив присутність на секунду? Світ звалився б. Але ми тримаємо. Ми діємо. Ми тримаємо разом.

Наші руки знають, що робити. Ми міняємо системи, набираємо «стандарт», перевіряємо планшети, контролюємо кров. Все одночасно. Внутрішньо ми тримаємо рахунок живих і мертвих, але не можемо зупинитися, бо життя все ще присутнє тут, у цьому блиндажі, серед цих тісних стін.

— Ще один важкий! — Перевіримо ліжка! — Контроль флаконів!

Ми рухаємося у хаосі, і в цьому хаосі є порядок: наш порядок. Ми не дозволяємо собі падати. Ми підтримуємо один одного мовчанням, поглядом, легким дотиком плеча. Ми знаємо, що будь-яка слабкість зараз — небезпека. Кожен момент важливий.

Ми відчуваємо втому, але не можемо її дозволити собі. Вона стає тінню, яку потрібно тримати позаду. Ми працюємо через біль, через відчай, через фізичне і моральне виснаження. Але дія — це те, що тримає нас на плаву.

Скрип дверей, шелест бинтів, дзвін інструментів, крики пацієнтів — все це стає музикою дня. Ми не зупиняємося, бо кожна секунда може вирішити більше, ніж тисяча слів.

Ми ділимо один одного з пацієнтами. Наші руки тримають тих, хто ще живий. Наші очі бачать те, що не можна забути. Наші серця відчувають біль, але ми не дозволяємо йому паралізувати нас. Ми — одночасно свідки і учасники, рятівники і тримачі світу.

Іноді ми ловимо себе на автоматизмі. Рухи стають механічними, але усвідомлення присутності залишається. Кожен дотик, кожна перев'язка, кожне введення ліків — це не лише професія. Це обов'язок, це віра, це частина того, що ми є.

— Один двісті... другий... — Третій теж двісті!

Ми діємо ще швидше. Руки не зупиняються, очі контролюють кожен рух. Думки на секунду з'являються і зникають. Немає часу на страх, немає часу на сумніви. Є тільки теперішнє. І теперішнє — це дія.

Ми пам'ятаємо тих, кого не змогли врятувати. Пам'ятаємо тих, хто вже пішов. Але зараз — ми не можемо дозволити собі пам'ятати занадто довго. Ми живемо у теперішньому, бо саме воно визначає життя або смерть.

Ми закінчуємо зміну, коли світло вечора з'являється крізь щілини. Тіло болить, руки тремтять, очі сльозяться від перевтоми. Але всередині є тихе відчуття: ми вистояли, ми тримали, ми діяли. Ми ще живі. І ще живі ті, кого ми тримали.

Цей день не був єдиним. І наступний не буде легким. Але ми знаємо: ми здатні діяти. Ми здатні рятувати. Ми здатні тримати світ, аби він не впав у безодню.

Ще один день позаду, ще один день попереду. Ми не знаємо, скільки таких буде. Але знаємо одне: дія — це наша пам'ять, наша сила і наш обов'язок. І поки ми тут, світ ще має шанс.

Глава 24

Світло вечора гасне поступово, але я не відчуваю цього як завершення дня. Тут вечір не означає паузи. Він просто змінює колір простору — робить його густішим, тіснішим, важчим. Ніч заходить у блиндаж разом із пораненими. Без попередження. Без переходу.

Кров ще тепла. Я відчуваю це руками раніше, ніж усвідомлюю. Запахи накладаються один на один, і в якийсь момент я перестаю розрізняти, де антисептик, а де людське тіло. Стіни тиснуть. Повітря здається надто щільним, ніби його треба проштовхувати грудьми.

— Двоє важких!

Я не думаю, що робити. Я вже рухаюся. Тіло знає раніше за голову. Я займаю своє місце, і водночас ловлю себе на тому, що “моє” місце давно перестало бути чимось особистим. Тут усе зведено до функції. До руху. До секунди.

Я бачу руки — свої й чужі — і вони працюють в одному темпі. Я не даю команд, але розумію, що вони не потрібні. Системи підключаються. Бинти лягають. Препарати вводяться. Хтось уже слухає серце, і я навіть не повертаю голову — я знаю, що це відбувається.

Фізична втома сидить у м'язах, але вона — не головне. Вона поверхнева. Глибше — інше. Там, де накопичується кожне “не встиг”, кожне “було запізно”, кожен погляд, який я бачив уже після того, як шанс зник. Цей тиск не дає зупинитися. Він штовхає вперед.

Я пам'ятаю тих, кого не вдалося врятувати. Пам'ять не зникає. Вона просто змінює форму. Вона більше не приходить образами — вона стає напругою в руках. Вона тінню лягає на кожен рух. Але вона не паралізує. Вона змушує бути точним.

— Три важких.

Я перевіряю кров, не питаючи. Очима, дотиком, звичкою. Флакони підключені. «Стандарт» набраний. Планшети заряджені.

Я рухаюся між ліжками, і простір стискається ще сильніше. Тут немає зайвих рухів. Кожен дотик має вагу. Я відчуваю, як хтось стискає мою руку — не як прохання, а як спробу втриматися. Я не відвертаюся.

Сили на межі, і я це знаю. Я відчуваю, як серце працює нерівно, але думки залишаються чіткими. Тут немає місця рефлексії. Кожна хвилина — це вибір. Іноді він очевидний. Іноді — ні. Але ухилитися не можна.

— Один — двісті. — Другий — двісті. — Третій...

Я чую ці слова, і вони не звучать як цифри. Вони звучать як крапки. Крапки, після яких речення вже не продовжується. Я не дозволяю собі зупинитися на цьому. Якщо зупинюся — щось усередині може не витримати.

Стіни блиндажу стають ближчими. Повітря густішає. Шум складається з кроків, коротких фраз, дзвону металу. Я ловлю себе на думці, що світ зараз тримається на дрібницях: на правильно закрученому затискачі, на вчасно зміненій системі, на тому, що я не помилився з дозуванням.

Я працюю без пауз. Без внутрішніх коментарів. Без права на слабкість.

Іноді я відчуваю, як тіло починає тремтіти. Не від страху. Від перенапруження. Від того, що ресурс не безмежний. Але я тримаю темп. Бо зупинка — це теж рішення. І воно надто дороге.

— Ще один важкий.

Я вже там. Я вже роблю.

Ніч повністю накрила стабпункт. Світло ліхтарів ріже тіні на стінах, і вони рухаються, ніби живі. Я не думаю про час. Я думаю тільки про теперішнє. Про тіло переді мною. Про руки. Про дихання.

Біль стає фоном. Він не зникає, але перестає заважати. Він просто тримає мене тут. Не дає провалитися. Не дає від'єднатися.

Я знаю, що не врятую всіх. Я знаю це точно. Але я також знаю, що кожен рух має значення. Кожна секунда, яку я виграю, — це ще один шанс. Іноді — єдиний.

Ніч триває. Кров, перев'язки, системи, контроль — усе зливається в один безперервний процес. Я більше не відокремлюю себе від інших. Не тому, що хочу. А тому, що інакше не витримати.

Я тримаюся. Я тримаю цей ритм. Я тримаю світ настільки, наскільки можу.

Глава 25

Я відчуваю, як сили тануть — не різко, а повільно, невблаганно, ніби лід у воді, що вже кипить, але ще не видно бульбашок. Це не обвал. Це розчинення. І саме воно лякає найбільше, бо його важко помітити вчасно.

— Двоє важких! — Три!

Я повторюю ці цифри подумки, не тому що можу їх забути, а тому що вони тримають мене тут. Числа — це якорі. Поки я рахую, я в теперішньому. Поки в голові є поряток, світ ще не розвалився остаточно.

Тіло тремтить. Не судомно — дрібно, постійно, як перевантажений механізм. Я ловлю ритми: своє серце, чужі серця, ті, що ще тримаються, і ті, що вже зупинилися, але ще не встигли зникнути з простору. Усе це звучить одночасно, і я мушу тримати рівновагу між цими ударами.

Я не можу дозволити собі зупинку. Зупинка — це не відпочинок. Зупинка — це провал.

Кожен дотик, кожне введення ліків, кожна перев'язка — це не просто дія. Це утримування. Нитки натягнуті до межі, і я відчуваю, як вони врізаються в пальці. Але якщо відпустити — світ не впаде красиво. Він просто розсиплеться без звуку.

Втома тисне на кістки, як зайва вага. Руки починають слухатися із запізненням. Очі печуть, але я не моргаю довше, ніж треба. Голова тримає ритм — сухо, чітко, без зайвих думок. Тут немає місця словам. Тут кожен рух важить більше, ніж будь-яке пояснення.

— Що по еваку? — Мінус.

Це слово падає всередину важче за все інше. Мінус означає: далі — без запасного варіанту. Без виходу. Без «потім».

Я відчуваю, як серце прискорюється, але не дозволяю цьому стати панікою. Якщо еваку немає — значить, ми тут надовго. Значить, якщо хтось зламається, підхопити буде нікому. Значить, ми маємо бути повністю присутні. Не частково. Не наполовину.

І в цей момент я ловлю себе на тому, що вже не думаю про себе окремо. Я думаю про нас — не словами, а відчуттям. Як про єдиний організм, який ще функціонує, хоч і на межі. Ми рятуємо не тільки поранених. Ми рятуємо одне одного, навіть якщо про це не говоримо.

Це відчуття — єдине, що тримає мене вертикально.

Я рахую імена тих, хто не залишиться. Вони з'являються не списком, а спалахами: обличчя, інтонації, дрібні звички, які не мали жодного значення для смерті, але мали значення для життя. Пам'ять не відволікає — вона тисне зсередини, як ще один шар відповідальності.

Кожна перев'язка стає ритуалом. Не релігійним — функціональним. Повторення рухів заспокоює. Дає відчуття контролю там, де його давно немає. Мої руки тремтять не від страху. Вони тремтять від того, що межа близько. Я це знаю. Але знання не зупиняє дію.

— Ще один важкий! — Системи перевірені? — «Стандарт» набраний. Планшети заряджені.

Фрази короткі, майже без інтонації. У них немає емоцій — і це правильно. Емоції зараз були б зайвою вагою. Я дивлюся на інших і бачу те саме: кожен тримається за свій шматок ритму, але ритм у нас спільний.

Я думаю про завтра — і одразу ж відштовхую цю думку. Завтра зараз не існує. Воно небезпечно. Воно забирає увагу. Є тільки тепер. Є тільки цей рух. Цей дотик. Цей шанс, який ще не втрачений.

Ми ділимо не просто простір. Ми ділимо втому. Ми ділимо страх. Ми ділимо присутність.

І саме це не дає нам розпастися.

Кров, крики, шелест бинтів, дзвін інструментів — усе це складається в глуху, нав'язливу симфонію ночі. І всередині неї ми все ще люди. Не герої. Не символи. Люди, які продовжують діяти, навіть коли ресурс майже вичерпаний.

Я знаю: ми не врятуємо всіх. Але я також знаю: поки ми рухаємося, світ ще тримається.

Глава 26

Я рухаюся між ліжками, руки автоматично тягнуться до систем, до флаконів, до бинтів. Кров, яка ще вчора була просто рідиною, тепер здається мені щільною, живою, вона прилипає до повітря і до моїх пальців, і я відчуваю, як серце б'ється частіше від кожного руху. Я намагаюся відділити думки від дій, але вони лізуть усередину, підривають ритм. Ті, кого не вдається врятувати, переслідують мене у поглядах живих. Очі поранених немов дзеркала, і я бачу там не лише їхній біль, а власний страх.

— Двоє важких! — Перевіримо системи! — «Стандарт» набраний, планшети заряджені.

Я повторюю ці фрази собі, як мантру, бо інакше втягне безодня думок. Іноді здається, що я бачу кожен рух одночасно: ліжка, серця, руки, інструменти — все змішується в одне, в шум, який ріже слух і дихає разом зі мною.

Тіло втомлене, але розум ніколи не спить. Я помічаю, що ловлю себе на тому, що починаю вигадувати звук там, де його немає, рух у тіні, якого ніхто не робить. Спершу я сміюся сам з себе — потім розумію, що сміх цей швидко перетворюється на тремтіння.

— Один... два... три...

Цифри звучать, як барабани у голові. Вони повторюються, коли я відходжу на секунду від ліжок, бо мій мозок намагається перерахувати живих і мертвих, але вихідних даних немає, бо час тече всередині стабпункту по-іншому. Він не день і не ніч, він тільки зараз.

Я відчуваю, як реальність починає здаватися непостійною, тонка плівка між тим, що відбувається, і тим, що я уявляю, починає рватися. Руки тремтять, не від втому — від того, що мозок фіксує все одночасно: запах крові, крик, шелест бинтів, дзвін металу, холод підлоги, тремтіння пацієнта і моє власне.

Іноді здається, що я бачу позаду кожного руху власну смерть, але не свою фізичну, а смерть того, ким я був ще вчора, перед тим, як увійшов у стабпункт. Кожна перев'язка — ніби випробування: не для пацієнта, а для мене. Чи можу я витримати ще один день? Чи витримаю я цю ніч?

Я помічаю, що починаю придумувати образи серед пацієнтів, яких немає. Тіні розсипаються на стінах, і я ловлю себе на думці, що бачу там те, чого не існує. Серце калатає так, ніби попереджає: це межа. Але я дію, бо зупинитися не можна.

— Три важких! — повторюю собі вголос, бо мовчання стає занадто гучним.

Ми ще тримаємося, але тонка межа вже пройдено. Я бачу, як колеги намагаються контролювати рухи, слова, погляди, а сам відчуваю, що психіка моя починає розсипатися на шматки. І кожен шматок намагається врятувати щось: когось з живих, кого вдасться врятувати, себе, залишки реальності.

Я ловлю себе на тому, що говорю з тими, хто не може відповісти: — Тримайся... ще хвилину... ще одна секунда... Іноді це звучить як шепіт, іноді — як крик, який я глушу всередині, бо якщо закричу, може зірветься контроль у всьому стабпункті.

— Один двісті... два... три...

Цифри зливаються, стають ритмом, який я не можу зупинити. І чим довше я його рахую, тим ясніше розумію: я можу забути себе у цьому ритмі, забути, хто я, що це за світ поза блиндажем, що було раніше, що буде завтра.

Я намагаюся зробити паузу, відступити хоча б на секунду, подивитися на стелю, але навіть тут тіні розповзаються. Вони не просто відбиваються від світла — вони переплітаються з моїми думками, моїми страхами, моїм виснаженням.

І тоді я ловлю себе на тому, що на мить відчуваю — я можу зійти з розуму просто від того, що бачу, що роблю, що чую. Не від болю, не від страху, а від того, що все одночасно, нескінченно, неможливо зупинити.

Моє тіло працює, розум працює, але внутрішнє спостереження за собою починає ламати реальність. Я помічаю, як бачу події двічі, як затримується рух, як голоси повторюються, і в цих повтореннях я ловлю себе — на межі того, що ще можу контролювати.

— Двоє важких! — Контроль систем!

Ми працюємо далі, бо зупинка — смерть не лише пацієнтів, а й нас самих, наших душ, нашої присутності. І чим більше я дію, тим більше усвідомлюю, що психіка моя може не витримати наступного дня.

І водночас я розумію: не можна зупинитися, бо якщо зараз я впаду — впаде все. Ми тримаємо один одного, і тільки присутність тримає світ. Я ловлю себе на цьому, бо це стає єдиним якорем у хаосі.

Ще одна перев'язка, ще один флакон, ще одне серцебиття, ще один крик. Я відчуваю, що межа близько, що психіка моя розшаровується, і я ловлю кожен шматок себе, який ще може діяти, щоб не втратити контроль.

І я знаю: завтра буде ще одна ніч, ще один день, і ця гра з розумом триватиме далі. І поки ми тут, я мушу тримати присутність, бо якщо я втратю її — впаде все, і не буде куди відступити.

Глава 26

Ми ще тут. Світло приглушене, і тіні здаються живими. Вони рухаються повільно, але не так, як належить тіням. Вони повторюють рухи поранених, крутять голови, від-

творюють жести, які вже давно відбулися, але я бачу їх знову, і вони дивляться на мене. Я ловлю себе на тому, що не можу відрізнити, де закінчується реальність, а де — повтори, відображення, уявні ритми стабпункту.

— Двоє важких! — Один... два... три...

Я рахую тих, хто ще живий, але цифри починають танцювати, змінювати форму. Кожен рух стає нескінченним, кожне серцебиття — прискореним або завислим, і я боюся, що якщо зупинюся, втратиться весь ритм, і все розсиплеться.

Руки тремтять сильніше, ніж раніше, і я розумію, що це не лише фізична втома. Це тремтіння психіки, це знак того, що межа близько. Я пробую закрити очі на секунду, але тоді бачу, як пацієнти рухаються знову і знову, як їхні руки тягнуться до мене, як вони шепочуть те, чого ніхто не сказав, але я чую.

— Стоп, — прошепочу собі. — Тримайся... ще секунда...

Моя свідомість починає розсипатися на шари. Один шар — робота, дії, перев'язки, флакони, системи. Інший — пам'ять про тих, кого не вдалося врятувати. Ще один — страх, що завтра не буде сил, щоб робити це знову. І між ними — тонка щілина, де реальність може зникнути.

Я помічаю, що повторюю рухи двічі, іноді тричі. Беру флакон, відпускаю, повертаюся, перев'язую ще раз, бо не впевнений, що зробив це правильно, хоча вже зробив. І ці повтори починають змішуватися з моїм сприйняттям часу: хвилини розтягуються, секунди затягуються, і я відчуваю, що втягуюсь у нескінченну петлю дій, від якої немає виходу.

Кров навколо пахне інакше. Вона не просто кров, вона стає текстурою, яка прилипає до повітря, стін, рук, до моєї свідомості. Кожен запах, кожен звук, кожен рух — ніби дзеркало того, що відбувається всередині мене. І я бачу себе там, у відображенні хаосу, і лячно розумію: я можу зійти з розуму прямо тут, серед ліжок, бинтів і стукоту сердець.

— Три важких... — Перевірити системи! — “Стандарт” набраний!

Моє тіло працює автоматично, але розум тане. Я бачу, як руки колег рухаються повільніше, або занадто швидко. Їхні обличчя спотворюються, губи шепочуть не ті слова, що мали б. І я розумію, що це не реальні зміни — це моє сприйняття кричить, що межа наближається.

Я ловлю себе на тому, що розмовляю сам з собою, з голосами тих, кого вже нема, відтворюючи їхні інтонації, але без слів, тільки емоції. Вони дивляться на мене, а я відчуваю, як їхній суміш страху і болю тягне мене вниз. Але я дію. Дію, бо якщо зупинюся — це кінець.

Кожна перев'язка, кожен дотик до системи, кожне введення ліків — рятує не лише пацієнта, а й мене від хаосу в голові. Ми ще тримаємо світ, але сила, яка тримає мене, зменшується, і я відчуваю, що кожен рух дається важче, ніж попередній.

— Один... два... три...

Цифри знову, вони як барабани у голові, але тепер барабани не звучать рівно. Вони шумлять, тріщать, перериваються, і я ловлю себе на тому, що свідомо підлаштовуюсь під них, щоб не зруйнувати ритм, бо без нього все розсиплеться.

Я бачу, як руки пацієнтів тремтять. Я відчуваю, як руки колег тремтять. І я відчуваю власне тремтіння, яке вже не можна приховати. І тоді я бачу подвійні образи: ті самі руки повторюються, ті самі обличчя, ті самі рухи, але злегка спотворені. І мій розум намагається пояснити, що це повторення, але усвідомлює, що не може впоратися з хаосом.

— Ще один важкий! — кричить хтось, але голос здається двічі, тричі, і я не можу визначити, хто саме.

Я намагаюся зосередитися на дії. Кожен рух, кожен дотик — це моя нитка до реальності. Якщо я її втратимо — я зникну у власному розкладі. Я бачу повтори рухів, чую подвійні голоси, відчуваю подвоєння всього, але тримаюсь, бо дія — єдине, що тримає мене живим.

Іноді я думаю: може, якщо закрити очі, я побачу світ інакше, але закривати очі не можна. Кожна секунда важлива. Ми ще тримаємо світ, і я мушу бути присутнім, бо якщо зупинюся — світ теж зупиниться.

Тіло кричить, розум тріскає, психіка тане, але я дію. Кожна перев'язка — це як молитва, кожен дотик — як заземлення. Я ловлю себе, що знову і знову повторюю рухи, але тепер не лише через стомленість, а через страх втратити контроль.

І я розумію: завтра буде ще одна ніч, ще один день, ще один хаос. І я знаю, що межа близько, що психіка моя може не витримати, але я все одно тримаю присутність, бо якщо я впаду — впаде все.

Дії — єдине, що рятує від безодні.

Глава 27

Я сиджу на краю ліжка у стабпункті. Руки ковзають по холодному металу систем, по флаконах, по бинтах, але думки не тут — вони йдуть далі, до фронту, до місць, куди мене тягне щось глибше за обов'язок.

Ще кілька хвилин тому ми приймали нового важкого. Я бачу його обличчя, чую стук серця в навушниках, відчуваю, як тіло реагує на тиск на грудну клітку, на ритм масажу. І водночас розумію: я не можу врятувати всіх. Двоє, троє, четверо... кожна смерть тисне на мене, а я тут, серед систем і флаконів, без дії, яка могла б щось змінити.

Я ловлю себе на думці: як можна залишатися тут, коли там — вони гинуть, а я сиджу і вичищаю флакони, перев'язую рани, рахую цифри? Цифри ніяк не переконують мене, що все під контролем. Внутрішня тривога зростає, і кожен звук стабпункту — стукіт серця, шелест бинтів, тихий стогін — розсікає мою свідомість.

— Ще одна перев'язка, ще один флакон... — шепочу собі, намагаючись відшукати контроль. Але контроль зникає. Втома осідає в плечах, в руках, в грудях, в голові. Кожен дотик до живих — як клей, який тримає мене в реальності, а кожна смерть — як вода, що тече крізь пальці.

І тоді я розумію: мене тягне на фронт не героїзм, не бажання вижити, а відчуття, що тут, у стабпункті, я лише спостерігаю чужу втрату, не маючи права діяти по-справжньому. Ті, кого не вдається врятувати, стали для мене дзеркалом: їхні очі, холодні, безнадійні, дивляться крізь мене, і я відчуваю, що маю піти, бо якщо залишуся — зруйнуюся всередині.

Я підходжу до колег, тихо кажу:

— Я... я можу виїхати на фронт?

Їхні погляди важкі. Вони знають, що я не просто хочу змінити місце роботи — я хочу втекти від невиліковної провини, від того хаосу всередині голови, який виріс від цих постійних поранень і смертей. І я чую, що відповідь насправді не потрібна. Мій запит — це більше молитва самому собі, ніж прохання комусь.

Я перевіряю системи, ще раз, ще п'ять хвилин — автоматичні рухи рук. Вони знають, що я залишу стабпункт у такому вигляді, щоб нічого не загубилося, щоб кожна нитка життя, яка ще тримається, не обірвалася без мого контролю. І це — єдине, що ще тримає мене від того, щоб піти без підготовки.

І тоді я відчуваю перший подих свободи: вийти з стабпункту — це шанс дихати повітрям фронту, шанс діяти, а не лише бути присутнім серед смерті. Але одночасно тягне страх: відкритий фронт — новий хаос, нова відповідальність, нові межі. І я знаю, що це інший вид небезпеки для психіки, ніж стабпункт. Тут немає повторів, немає затишку, немає тих, кого можна врятувати по одному, без перерви. Тут — момент до моменту, від дії до дії.

Я беру карту, перевіряю свій рюкзак: аптечка, ліки, кров, запасні системи, вода. Все, що може знадобитися, має бути при мені. Це ритуал: перевірка себе, перевірка присутності, перевірка готовності втримати себе серед хаосу фронту.

І кожен крок всередині мене — це боротьба між залишитися і піти, між страхом і потребою діяти. Я бачу в очах колег розуміння: вони знають, що я піду, і вони знають, чому. Немає слів. Лише присутність, яка тримає стабпункт, і яка дає мені шанс утримати себе на фронті.

Я відчуваю запах холодного ранкового повітря за межами блиндажа, чую глухі удари далеко попереду — це фронт, який чекає. І я роблю перший крок назовні, залишаючи за собою запах крові, флаконів і стабпункту. Це як смертельно необхідний ритуал переходу, від хаосу контролю до хаосу моменту.

І всередині я розумію: тут і зараз мені доведеться перевіряти себе по-новому, бо присутність, яка врятувала мене в стабпункті, тепер має утримати не лише мене, а тих, хто поруч. Я готовий. Або, принаймні, я повинен бути готовим.

Глава 28

Я виходжу на землю, що пахне порохом, вологою брудною землею і чимось старим, згорілим. Кожен крок поглиблює відчуття, що я залишив за собою стабпункт, залишив за спиною людей, яких не вдалося врятувати. Там була безкінечна повторюваність дій — кожен поранений, кожен флакон, кожен стогін — як нескінченний ритм, який тримав мене на межі. А тут, на передовій, ритм інший: вільний, відкритий, але небезпечний.

Стріляють рідко. Десь у далині глухо лунають удари, крики. Це не хаос стабпункта, де все змішане і неможливо відрізнити смерть від життя, а тихий, майже непомітний ритм війни. І водночас він давить сильніше будь-якого шуму: бо я знаю — смерть тут поруч, і будь-яка моя помилка коштуватиме дорого.

Я зупиняюся біля перевернутого Хаммера, руками торкаюся холодного металу, відчуваю вібрацію землі під ногами. Колеги, старожили, тихо рухаються навколо, перевіряють рації, зброю, аптечки. Вони не питають мене ні про що, не пояснюють правил фронту — тут їх не треба. Погляд старожилів — як карта: куди рухатись, що робити, на що дивитися, кого слухати. І я розумію: вони знають більше, ніж скажуть, і мені залишилось лише слухати і спостерігати.

— Тихо сьогодні, — кажу сам собі, але серце б'ється швидше. Далекі постріли, звук який долітає до нас, наче тест, як перевірка, чи готовий я діяти тут. І я відчуваю, як змішується страх і певне полегшення — не треба утримувати десятки життів одночасно, але тепер кожен момент важливий.

Я сідаю на край окопу, відчуваю холодну вологу землю під руками. Закриваю очі і бачу обличчя тих, кого не врятував. Пам'ять про стабпункт ще тримає мене, але тепер вона вже не рятуює — вона тисне, нагадує про неможливість бути всюди одночасно.

— Як тут зазвичай проходить день? — питаю тихо, більше сам для себе.

— Спершу дивишся, потім рухаєшся. Решта — зайве, — каже старожил, високий, з сивиною під шоломом. Його голос спокійний, майже без емоцій, але кожне слово влучає точно. Я ловлю сенс: тут не можна розпорозувати увагу, треба жити кожним моментом.

Я дивлюся на землю, на залишки блиндажів, на тіні людей, які перевіряють позиції. Кожна деталь важлива, і одночасно — навантаження на психіку колосальне. Я ловлю себе на тому, що автоматично повторюю рухи стабпункту: перевірка аптечки, систем, флаконів, обертання ручок. Але тут вони вже не рятують, а просто зберігають присутність.

Віддалений треск пострілу, і я розумію: це ритм, який задає фронт, і я мушу його вловити, щоб залишитися живим і не втратити контроль над собою.

Я оглядаю колег. Ми будемо тримати цей фронт, але одночасно — тримати себе, бо якщо психіка зламається, світ навколо почне розпадатися. І я відчуваю, що ця тиша — не менше випробування, ніж хаос стабпункту. Просто форма хаосу інша: не безкінечні дії для порятунку десятків, а постійне спостереження, присутність, готовність до негайного втручання.

Я роблю крок по мокрій землі, пальці ковзають по холодному металу, дотикаюся до бінтів у сумках. В голові — все ще стабпункт, його запахи, рухи, повторюваність дій. Але зараз це змішується з тишею передової, з землею, яка просочується порохом і кров'ю, з димом від вогню. І я розумію: тут кожен крок — перевірка себе, баланс між присутністю і дією.

Старожили шепочуть, короткі слова, поради, попередження. Я слухаю, впитую кожен рух, кожен звук, кожну деталь, бо це — новий ритм, нова форма життя на фронті. І одночасно розумію: цей ритм гостріший, ніж стабпункт, бо будь-яка затримка або відволікання може коштувати життя.

Я дивлюся на будинки, на залишки людей, що вже пішли, на дим. І відчуваю внутрішнє напруження, яке стискає груди, розширює усвідомлення: тепер я дію не для ритуалу, а для реальності, де час вимірюється життями, присутністю, миттю.

І хоча пострілів поки небагато, хоча фронт відносно тихий, внутрішній ритм гострий, і я повинен бути тут повністю, щоб вижити, зберегти колег і тих, хто поруч.

Кожен подих, кожен рух, кожна думка — перевірка себе. Я розумію: тут і зараз моя присутність — єдине, що тримає цей маленький шматок світу, і якщо я зламаюся, ніхто не підстрахує.

Я роблю ще крок, дивлюся на колег, на окопи, на залишки блиндажів. Серце б'ється повільніше, але постійно прислухаюся до ритму передової. Це вже не стабпункт, але не війна повною мірою. Я тут — між двома хаосами, між двома світами. І щоб витримати, треба зберегти себе, зберегти присутність, зберегти контроль над моментом.

Тиша фронту, його повільний ритм, дає час подумати, відчутти, зрозуміти. Але це не безпека. Це — ще одна форма випробування, де будь-яка невпевненість в середині може вбити, і я це знаю.

Я вдивляюся в далекі руїни, дим, рухи людей. Відчуваю, як тягне на дію, на рух, на контроль. Але поки тихо, я спостерігаю. Вчуся відчувати момент, зберігати психіку і присутність.

І я розумію: цей день на передовій — тільки початок. Новий ритм, нова форма хаосу, нові межі. Я живий, я тут, і поки є можливість рухатися, спостерігати, діяти — я тримаю цей світ, щоб він не впав у безодню.

Глава 29

Я стою на схилі південного пагорба, який простягається над зруйнованим селом на околиці Авдіївки. Зліва — залишки старих хат, обвалені стіни з дерев'яними перекриттями, які ще вчора тримали тепло і голоси людей. Праворуч — невисокий яр, що спускається до річки. За яром — поля, понівечені обстрілами, з димом від скошеного зерна, що ще тліє після вогню. Я бачу кожну деталь, бо від цього залежить моє життя і життя тих, кого я рятую.

Нога важко торкається вологого ґрунту. Відчуття знайоме — після стабпункту кожен крок здається подвійною вагою. Я тримаю аптечку в одній руці, перев'язувальні матеріали — в іншій, і відчуваю, як кожен рух потребує свідомого контролю. Тут немає ритму стабпункту, немає повторюваних дій, які можна автоматично виконувати. Тут кожна секунда — окрема реальність.

— Вітер із півночі. Можливо, міномети з того боку, — тихо каже хтось, стоячи поруч.

Я дивлюся на руїни. Там, серед уламків, можна помітити силуети ворога, але вони рухаються повільно, обережно. Вітер несе запах диму, пилу, пороху. В голові спливає стабпункт: стогін поранених, запах крові і ліків, повторювані рухи рук. І водночас я розумію: тут цієї повторюваності немає — є тільки момент, присутність і дія.

Перший постріл лунає зліва, далеко, але достатньо, щоб прислухатися. Серце прискорює ритм, а руки залишаються спокійними. Я згадую, як у стабпункті дихання допомагало залишатися людиною серед хаосу, і тепер цей навик — єдина опора.

— Є поранені на позиції нижче, — тихо повідомляє інший. — Будь готовий.

Я перевіряю аптечки. Все на місці. Кожна деталь важлива — якщо пропустиш хоча б одну дрібницю, це може коштувати життя.

Ще один постріл ближче. Дрони кружляють над полем, низько, перевіряючи наші позиції. Їхній гул заглушує думки, але водночас змушує фокусуватися: не відволікатися, бути присутнім, слідкувати за колегами і за землею під ногами.

Я роблю крок уперед, дивлюся на поле. Кожен уламок, кожна ямка може приховувати небезпеку.

Ми рухаємося до нижньої траншеї, де старожили перевіряють укріплення. Я йду разом із ними, кожен крок свідомий. Відчуваю: втома накопичується, але контроль над психікою критично важливий. Кожен подих, кожне обертання аптечки — баланс між життям і смертю.

— Тримайся правого краю, — чую, коли ми наближаємося до відкритої ділянки. Я киваю, уважно вдивляючись у кожен рух ворога, кожну тінь на землі.

Дрони знову кружляють, їхній низький гул зливається з далекими пострілами. Я відчуваю, як тиск від стабпункту, ночей без сну і постійної присутності біля смерті, стає фізичним — тягне плечі, скуповує груди. Але водночас я знаю: якщо зараз розгублюся, буде гірше, ніж будь-коли.

Я розгортаю аптечки біля укриття, перевіряю системи для швидкого використання. Постріли стають ближчими, земля здригається від вибухів. Дрони кружляють низько, а я відчуваю: серйозна небезпека вже на горизонті.

— Будьте готові до евакуації, — тихо каже командир. — Можуть бути поранені ближче до дороги.

Я вдивляюся в пагорби. Там ще тихо, але напруга відчутна. Кожен звук, кожен рух — сигнал для дії. Я повторюю про себе: перев'язки, системи, аптечки. Кожен крок важливий, бо життя поранених — в моїх руках.

— Там ще один, — шепоче колега, вказуючи на силует у руїнах. Я роблю крок уперед, і серце б'ється шалено, бо тут будь-яка помилка коштує дорого.

Поле ніби замерзло, але тиша обманює — постріли, дрони і запах пороху кажуть мені, що серйозне наближається. І я відчуваю: моє завдання — бути присутнім, рятувати, контролювати кожен момент, бо на фронті немає пауз.

Я вдивляюся в руїни, слухаю землю, спостерігаю колег. Внутрішній голос повторює: будь готовий, діяти, рятувати, оцінювати ризик, не піддаватися паніці.

Сонце піднімається над пагорбом, тіні зміщуються, обстріли ближче. Дрони кружляють частіше. Я стою, готовий до будь-якої дії, і розумію: цей день на передовій — перевірка всього, що я вчився у стабпункті, і перевірка самого себе.

Глава 30

Вогонь почався раптово, як зірване дихання. Спершу одиночні постріли, потім гуркіт мінометів — і поле передової розділилося на хаотичні сигнали, які треба миттєво читати.

Я стою у тій же траншеї на схилі південного пагорба, що й учора, але тепер це не оглядовий пункт — це центр хаосу, де життя і смерть розташовані поруч, і жоден алгоритм стаблпункту не здатен передбачити, хто впаде наступним.

Мій перший рух — перевірити аптечки, системи, кров, ліки. Всі на місці, але руки тремтять від адреналіну і втоми. Нога невпевнено ступає по вологому ґрунту, я вдивляюся у руїни, у розбиті хатини, під якими можуть бути поранені. Перший крик — і серце тисне до горла.

— Поранений там! — мені вказують на відкриту ділянку між будинками.

Я стрибаю вперед, низько, намагаючись не підставитися під кулі, які шурхотять над головою. Дрон кружляє над полем, його низький гул змішується з гуркотом мінометів. Кожна секунда — випробування: оцінка позиції, вибір маршруту до пораненого, перевірка аптечки.

Я дістаю перев'язки, підходжу до нього. Він важко дихає, кров обпекла руки. Серце б'ється шалено, але я намагаюся залишатися присутнім: кожне рухання руки, кожен удар серця — контроль над ситуацією. Але вже відчуваю: психологічна стійкість стрімко сповзає вниз.

— Тримай руку, — говорю, намагаючись надати пацієнту впевненість, хоча сам відчуваю, як розпадаюся всередині.

Ще один постріл, ближче, і земля здригається. І вже тягнуть ще одного пораненого з обстрілу. Я намагаюся допомогти, але розумію: кожен порятунок тут — подвійне навантаження. Твої руки рятують, а мозок рахують: кого не встиг, кого залишили, що ще трапиться наступного моменту.

— Важкий, перев'язка, швидко! — командую собі і всередині чую, як страх і провини змішуються з рішучістю.

Пульс пораненого частий, його очі дивляться на мене, і я відчуваю: тут вже не просто медицина — тут присутність стає рятівною зброєю.

Між пострілами я дивлюся на поле. Руїни зліва, яр справа, дрони кружляють, кожен рух ворога невидимий, але потенційно смертельний. Мозок відмовляється працювати з

чітким ритмом — тільки хаос і швидкі рішення. Пам'ять дає опору: руки пам'ятають рухи, серце пам'ятає дихання, але кожен крок тут непередбачуваний.

— Ще один крик! — чую позаду. Новий поранений під обстрілом. Я роблю крок назад, підхоплюю його, тягну до укриття. Серце б'ється шалено, руки тремтять, але діяти треба. Внутрішньо я рахую: флакони, перев'язки — усе на межі, але виживання залежить від присутності тут і зараз.

Медичні дії швидкі, точні, але не все йде за планом: кров тече швидше, рухи пораненого непередбачувані, дрони над головою контролюють кожен мій крок. Я ловлю себе на думці: можу зійти з розуму від хаосу, від того, що ти рятуюєш життя, а смерть все одно кроїться поруч.

— Потрібна евакуація, — я киваю, намагаючись не звертати увагу на власний тиск у грудях. Всі рухи — вивірені: підняти пораненого, перевірити перев'язки, підключити систему, слідкувати за полем.

Ще один постріл ближче. Земля здригається. Психологічне навантаження наростає. Я відчуваю, що це не просто фізична втома — це межа психіки, яка стримує хаос усередині мене, бо якщо я здамся — не врятую нікого.

Я вдивляюся в поле: дрони кружляють низько, ворог спостерігає, кулі свистять над головою. Піднімаю ще одного пораненого, використовуючи всі навички стаблункту — точність рухів, контроль над диханням, присутність.

І тут, серед хаосу, я розумію: жоден алгоритм не рятує — тут присутність, концентрація і здатність приймати рішення миттєво визначають життя і смерть.

Обстріл стихає ненадовго. Поле тихе, але дрони не зникають, ворог не відходить. Я сиджу на колінах поруч пораненого, руки липкі від крові, серце шалено б'ється, і розумію: це тільки початок дня, а я вже на межі можливого, бо моральна і фізична межа поєдналися у хаосі передової.

Моя думка коротка, чітка: діяти, рятувати, виживати, бути присутнім. Бо хто, як не ми, медики на передовій, тримає цей світ від темряви, тримає життя поруч, бо тут і зараз кожна секунда — межа між життям і смертю.

Глава 31

Вогонь не стихає. Тепер це вже не поодинокі постріли — це гуркіт мінометів, кулеметний свист, вибухи, що здригають землю. Я стою у тій самій траншеї на схилі південного пагорба, але вона вже не здається укриттям — лише вузька смуга між хаосом і смертю. Моя аптечка на плечі, руки липкі від крові, серце б'ється шалено, а розум одночасно фіксує все: де ворог, де поранені, хто поруч, хто далеко, що можна підхопити, а що не врятувати.

— Ще один поранений на краю поля! — чую крик.

Я піднімаю аптечку, рухаюсь уперед, низько, кожен крок відчувається як марафон: ноги важкі, як свинець, а думки стрибають між стабпунктом, де колись було менше хаосу, і цією безоднею. Я бачила обличчя поранених у стабпункті — і тепер ці очі з'являються переді мною на полі, як тіні, нагадуючи: не всі виживуть, але ти мусиш рятувати тих, кого можеш.

Мій погляд мчить від однієї точки до іншої. Дрони кружляють низько, за ними — постріли, вибухи. Я дістаю перев'язки, флакони, системи, і кожна секунда — випробування витривалості. Я ловлю себе на відчутті, що мозок починає відмовляти: хаос стає надто реальним, ритм бою поглинає все, що я знаю про стабпункт, все, що могло б врятувати психіку.

— Кров швидко йде! — кричу колезі, намагаючись знайти стабільність у хаосі.

Я піднімаю пораненого, перевіряю дихання, серце, рівень свідомості. Його руки слабкі, очі широко відкриті, і я відчуваю: кожне рішення зараз — питання життя чи смерті. Серце шалено б'ється, а мозок одночасно фіксує кожну деталь поля: уламки, кут пагорба, відкриту землю, рух ворога, свист куль.

Ще один вибух. Земля під ногами здригається. падаю на коліна, піднімаю аптечку, перев'язую руки пораненого. Моя свідомість розщеплюється: частина тіла виконує автоматично рухи, частина намагається залишитися присутньою, а частина вже губиться у власних страхах.

— Ще один! Там, під деревами! — крик лунає так, ніби розриває простір.

Я кидаюся вперед, низько, обережно, кожен рух точний, але хаотичний водночас. Дрони кружляють, свист куль поруч, а я все одно перев'язую, стежу за пульсом. Втома накочує, але зупинитися неможливо — тут немає паузи, немає відпочинку, тільки дія.

Я відчуваю, як тиск ночей без сну, постійного контакту з кров'ю і смертю, поєднується з теперішньою ситуацією: психіка на межі, руки тремтять, серце шалено б'ється, але рухи залишаються точними. Це межа витривалості.

— Евакуація можлива тільки через хвилину! — чую краєм вуха.

Я тягну ще одного пораненого. Його ноги зламані, кров тече швидко, очі дивляться на мене, і я знаю: тут моя присутність рятує більше, ніж будь-які слова. Обставини не дозволяють думати про щось інше, лише діяти, тримати себе, тримати колег і поранених.

Кожен крок, кожен подих — напруга. Постріли, гуркіт мінометів, дрони, свист куль, вибухи поруч — і все одно я повторюю собі: руки пам'ятають рухи стаблункту, серце пам'ятає дихання, очі пам'ятають життя поруч.

Я піднімаю голову — поле поки що відносно тихе, але це затишшя лише перед новим ударом. Я відчуваю: серйозна небезпека наближається, і якщо я не буду присутнім тут і зараз, багато хто залишиться без допомоги.

— Підтримуйте лівий фланг, ще двоє поранених! — крик з правого боку.

Я кидаюся до них, аптечка на плечі, серце шалено б'ється. Кожен рух — контрольована паніка. Я знаю, що якщо розгублюся, не врятую нікого. І водночас я розумію: психологічна межа вже пройдена — тепер виживання залежить від присутності, концентрації і швидких рішень.

Поле, руїни, пагорби, дрони, вибухи — все змішано, але я тримаю себе разом. Серце вилітає з грудей, руки липкі від крові, але кожна дія рятує життя, і це єдине, що зараз має сенс.

Я вдивляюся в поле: ворог невидимий, дрони кружляють, постріли, вибухи, а я піднімаю ще одного пораненого, перев'язую рани. Це не лише фізичне випробування — це психологічна гра, де межа психіки і фізичної витривалості сходяться в хаосі передової.

І я розумію, що цей день на передовій визначить все: хто виживе, хто залишиться, а хто буде лише спогадом для тих, хто рятує і тих, хто виживе поруч.

Глава 32

Цей вибух прокочується по полю, як удар у груди. Серце здригається, руки автоматично хопують аптечку, ноги впираються в землю. Поле, яке ще хвилину тому здавалося відносно контрольованим, перетворилося на хаос: руїни, дим, уламки дерев і будівель, свист куль, гуркіт мінометів, крики поранених.

— Поранені там!

Я мчусь вперед, низько, відчуваючи, як кожен крок — боротьба з тілом, яке виснажене постійним напруженням і нестачею сну. Аптечка важка, перев'язки липнуть до рук, але рухи мають бути точними, кожен рух — питання життя чи смерті.

Переді мною два поранених: один — зі складною раною ноги, другий — з мінометним осколком у плечі. Серце шалено б'ється, руки працюють автоматично, але розум ловить хаос: поруч дрони кружляють, кулі свистять, земля здригається від вибухів.

Я відчуваю: тут немає паузи, немає часу на страх чи вагання. Моя присутність — єдине, що рятує цих людей. Кожен вдих, кожен крок, кожна дія стають точками опори в хаосі.

— Ще один! Там, під уламками! — крик із флангу змушує мене миттєво оцінювати ситуацію.

Я підбігаю, присідаю, піднімаю пораненого, перевіряю дихання, пульс, систему. Його очі широко відкриті, але намагаються знайти опору в мені. Я повторюю те, що вже стає рефлексом: руки пам'ятають рухи стаблункту, серце пам'ятає ритм дихання, розум фіксує хаос, і все одно частина мене вже на межі.

Ще один вибух, ближче. Земля здригається під ногами. Колега тягне третього пораненого, я підхоплюю четвертого. Рухи стають механічними, але кожне рішення важливе: де підняти, куди перенести, що підключити, щоб вижив.

— Евакуація через хвилину! — чую команду.

Я розумію: кожна секунда на рахунок, а маса поранених збільшується. Вогонь розповзається по позиціях, дрони кружляють над головою, постріли лунають з різних напрямків. Я повторюю собі: діяти, рятувати, бути присутнім тут і зараз.

Ноги тремтять від втоми, руки липкі від крові, серце шалено б'ється. Але психіка тримається — поки що. Кожен порятунок — маленька перемога, кожна дія — доказ того, що я ще живий і ще здатний впливати на хід хаосу.

— Там ще один! — крик позаду змушує мої рухи прискоритися.

Я піднімаю пораненого. Постріли, вибухи, дрони — і водночас кожна дія повинна бути максимально точною. Психологічна межа виснаження близька, але тут не можна зупинитися.

Ще один вибух. Я падаю на коліна, піднімаю аптечку, тягну пораненого до укриття. Серце шалено б'ється, руки липкі від крові, мозок на межі. І все одно я повторюю собі: діяти, бути присутнім, рятувати.

— Кров тече швидко! — кричу, перев'язую рани.

І тоді приходиться розуміння: цей день, ця хвилина, цей хаос — межа всього, що я можу витримати, і одночасно межа того, що рятує життя. Я бачу, як поранені дивляться на мене, і розумію: тут моя присутність важить більше за будь-які слова, більше за будь-який медичний досвід.

Дрони кружляють низько, постріли свистять, земля здригається від вибухів. Я піднімаю ще одного пораненого, перев'язую рани. Всі рухи автоматичні, але кожен крок — боротьба з власною втомою і страхом.

І серед цього хаосу я ловлю себе на думці: я не можу дозволити собі зійти з розуму, бо тут залежить більше, ніж моє життя. Тут життя інших — і це змушує залишатися присутнім, незважаючи ні на що.

Постріли зменшуються, але дрони не відходять. Евакуаційна машина наближається, старожили тягнуть поранених. Я стою поруч, руки липкі, серце шалено б'ється, а мозок на межі. І розумію: цей день на передовій визначить все, що було до цього, і все, що буде після.

Глава 33

Я сижу за кермом броньованого пікапа, руки липкі від крові, серце гуде, як старий мотор, який ледве заводиться. Попереду вузька, вибоїста дорога, з боків — зруйновані будинки, обірвані дроти, поля, де ще вчора росли сади. Поранені поруч — хтось важко дихає, хтось мовчить, дивлячись у порожнечу. Їхні обличчя зливаються в одну маску болю і страху. Я мушу бути присутнім тут і зараз, бо моя присутність — єдина опора для тих, хто ще живий.

Дрони кружляють над позицією, гуркіт вибухів і свист куль залишаються на периферії, але вони не полишають моєї свідомості. Втома, недосип, холодні долоні поранених, запах крові — все це зливається у нескінченний потік, який тисне на груди. Кожна секунда на дорозі — тест на витривалість і присутність. Я повторюю собі: руки пам'ятають рухи стабпункту, серце пам'ятає ритм дихання, розум фіксує поле, присутність рятує життя. Та іноді присутність — це лише видимість контролю.

— Як довго ще до пункту? — тихо питає один поранений. Голос слабкий, але намагається звучати впевнено.

— Пару хвилин, тримайся, — відповідаю. Для мене це не просто питання відстані — це чергова межа психологічної стійкості, яку треба пройти, щоб не зламатися.

Дорога веде через обриви, воронки від снарядів, понівечені машини та розбиті фасади будинків. Я дивлюся на поранених — руки перев'язані, турнікети на місці, системи підключені — але смерть ходить поруч, завжди і всюди. Кожна зупинка — напруга. Кожна секунда — вирок.

— Підготуйте їх до сортування! — кричить координатор на пункті, коли ми наближаємося. — Поранених сюди, трупи — туди!

Я слухаю команду, але всередині хаос: ніч, постріли, обличчя поранених, тіла, які я вже не можу врятувати. Кожна рана, кожен стогін, кожен подих залишають слід у свідомості. І тут, на пункті сортування, межа між життям і смертю стає фізичною, відчутною.

Ми підходимо до намету. Там стоять інші медики, старожили. Повітря густе від запаху крові, ліків, диму, змішаного з пилом і потом. Це місце не для слабких. Тут пам'ять стає тяжким вантажем, де кожна секунда — нагадування, що війна не пробачає нікого.

— Є важкі, щойно з поля, — каже координатор, і земля під ногами тремтить від далекого пострілу. — Сюди. Живих сюди, трупи — туди, — показує рукою на дві секції.

Мій погляд падає на розкидані на носилках тіла. Дехто ще дихає, але дуже слабо. Дехто вже мертвий — порожні очі, холодні кінцівки. Це не статистика — це пам'ять, що тисне на плечі, стискає груди, питає: хто ще, скільки ще, чому ти тут, а вони там?

Я підходжу до першого пораненого. Солдат середніх років, форма розірвана, обличчя в пилу і крові. Дихає рвано, але ще живий. Я перевіряю систему, підтягаю турнікет, намагаюся стабілізувати. Тут вже немає простоти і відчуття контролю. Кожен рух — моральний вибір: кого рятувати в першу чергу, а кого залишити під надією, що дотягнуть до подальшої евакуації.

— Він критичний, — кажу собі, розуміючи, що не можна врятувати всіх одночасно. Це відчуття тяжке, немов камінь на грудях. Кожне тіло, яке я залишаю на мить, стає моїм тягарем провини.

Я перев'язую ще одного, потім ще. У голові крутяться думки: чому саме цей виживе, а той ні? Чи правильно я вибрав? Кожен мій вибір — одночасно спасіння і присуд. Моральна вага важить більше за фізичне зусилля. Іноді я ловлю себе на відчутті, що саме так сходять з розуму, бо неможливо постійно балансувати між життям і смертю, між швидкістю та якістю допомоги.

— Ще один мертвий, — каже колега, відводячи тіло в окрему секцію. Тут немає кроків, немає команд — лише живі, що виконують роботу, і мерці, що стали об'єктом сортування.

Я відчуваю, як тяжкість виснаження накопчується з подвійною силою: фізична — ноги ледве тримають, руки липкі, очі сльозяться; психологічна — кожне тіло переді

мною — не просто масив тканин, а історія, пов'язана моєю присутністю на полі бою, моїми діями і провиною.

І тоді приходиться найважче: моральне рішення. Ті, кого я залишаю на носилках, можуть померти через хвилину, через п'ять, через годину. Декого вже немає шансів врятувати. А я повинен рухатись далі, бо інші ще живі, і моя присутність може бути єдиним шансом для них.

— Немає можливості стабілізувати всіх у полі, — каже колега. — Дрони, артилерія — змушують працювати швидко. Іноді взагалі не можна виїхати.

Я слухаю, але пам'ять дробиться: постріли, дим, голоси поранених. Перев'язую ще одного, намагаюсь знайти у його очах хоч краплю довіри, але бачу лише страх і втому.

— Тримай присутність, — шепочу собі. Якщо я здамся тут, серед рядів живих і мертвих, це кінець. Присутність — все, що дозволяє залишатися людиною в цьому хаосі.

Я продовжую сортувати: живих веду у блок для подальшої евакуації, мертвих — в інший. Під кожним рухом — відчуття тягара життя і смерті. Тут не лише тіла сортують життя і смерть — тут я сортують свою пам'ять і присутність, щоб не зламатися остаточно.

Мої руки тремтять, тіло гуде від втоми, але я все одно працюю. Кожна секунда — боротьба із провиною, із сумнівами, із відчуттям, що життя і смерть — лише тонка грань, яку я мушу тримати.

І тоді приходиться розуміння: я можу врятувати лише стільки, скільки дозволяють руки і розум, і навіть цього достатньо, щоб світ ще не впав у безодню. Я дивлюся на живих і мертвих, на колег, на хаос, що панує навколо, і розумію: моя присутність тут — це маленький опір безуму, безодні, смерті і хаосу.

Я зупиняюся на мить, дивлюся на всіх навколо — живих і мертвих — і відчуваю, що кожне моє рішення, кожен мій рух, кожна секунда присутності тут визначає, хто залишиться, а хто піде. Це не просто робота — це перевірка душі, пам'яті і морально-го компасу.

Глава 34

Ми виїжджаємо з пункту сортування тихо. Дорога впереди порожня, але це лише ілюзія спокою. Знаю: кожна хвилина — це гра з невидимим часом. Ранкове сонце ледве пробивається через дим, що застелив обриви і розбиті будівлі, і його світло здається штучним, ніби підфарбованим.

Мої руки ще липкі від крові, але я вже не відчуваю її на собі. Тільки пам'ять — холодна і гостра, як крижаний лезо. Кожен поранений, кого не встиг стабілізувати вчасно, кожне тіло, що залишилося на носилках — вони сидять поруч у моїй голові, мов пасажири, що ніколи не вийдуть. І я знаю: завтра їх буде ще більше.

— Як далеко ще передова? — питаю водія, не піднімаючи очей.

— Кілометрів п'ять, — відповідає він. — Спокійно, поки що, — додає тихо.

Спокійно. Я не відчуваю спокою. Серце б'ється як метроном у кімнаті повного хаосу. Мозок постійно повертає образи: обличчя, руки, очі, які молилися, щоб я був поруч. Де-кілька разів ловлю себе на думці, що немає часу. Потрібно діяти, швидко, чітко.

І ось ми вже на нулі. Тут порожньо в прямому сенсі: тут немає натовпу, немає гулу техніки, тільки вузькі окопи, розбиті бліндажі і кілька старожилів, що стоять мовчки, дивлячись у сторону горизонту. Секунди тягнуться вічністю. Я відчуваю холод і піт одночасно. Це стан, який я вже давно навчився відчувати, але який не перестає дивувати.

— Доброго ранку, — тихо каже старший, коли ми підходимо. Його очі — не оцінка, не докір, просто констатація: «Ти тут, і твоє місце теж тут».

Я киваю. Слова зайві. Тут лише дії. І я знаю: скоро будуть постріли, можливо, вибухи, і доведеться знову розподіляти життя і смерть, визначати, кого рятувати негайно, а кого залишити на мить, бо всіх одразу не встигнути.

— Підготуйте лінію першої допомоги, — каже він далі. — Поранених очікуємо на під'їзді.

Я рухаюсь між бліндажами, перевіряю сумки з перев'язками, медичні засоби. Вони готові, але готові лише технічно. Психологічно ніхто не може бути готовий. Я

ловлю себе на думці: кожна секунда на фронті — тест на межі розуму, на межі пам'яті і на межі моралі.

Невеличкий обстріл лунає зліва. Я чую, як земля тремтить під ногами, і в моїй голові одночасно спалахує три образи: поранені з ранку, ті, кого не вдалося врятувати вчора, і тих, кого я ще бачу зараз — живих, але в небезпеці.

— Ранковий огляд? — питаю у колеги.

— Так, але швидко. Більшість ще сплять, хто може, ховається від сонця.

Ми оглядаємо територію. Старі бліндажі, кілька наметів, вузькі окопи, розбиті позиції, де нещодавно стояли наші, а тепер лишилися лише сліди боротьби. Тиша — це пастка. Я знаю, що будь-якої миті може початися хаос. І моє завдання — бути присутнім, бо без присутності тут ніхто не виживе.

Раптово чути свист куль збоку. Ми падаємо в укриття, серце б'ється шалено, руки стискають системи, турнікети, бинти. Ні хвилини розслаблення — ніколи. Я бачу, як один солдат падає, інший хапається за руку, тримаючися за щось, що не тримає його від болю.

Я рухаюсь швидко, оцінюю стан, відчуваю, що моральний вибір стає ще гострішим: кого рятувати негайно, кого відкласти, щоб врятувати більше людей? Це як гра, де правила змінюються кожну секунду, і жодне рішення не є правильним повністю.

— Допоможіть мені з цим, — кричу, коли тягну пораненого під укриття. Його обличчя бліде, очі великі, і в них страх, що я знаю, бо сам бачив його не раз.

— Тут ще один, — каже колега, вказуючи на другого пораненого. — Треба вибирати.

Я зупиняюся на мить. Вибір — це не просто рішення. Це важка вага, яка лежить на плечах і не знімається жодною кількістю дій. Я обираю того, кого можу врятувати зараз. Решту — залишаю колегам, знаючи, що це може бути остання мить їхнього життя.

Серце шалено б'ється, руки липкі, розум відчуває тиск, але я продовжую працювати. Весь світ зменшується до цих рук, цих тіл, цих секунд. Вони живуть, бо я тут. І кожен вибір — доказ того, що присутність рятує, хоч іноді і ціною провини.

Над головами кружляють дрони, спалахи вибухів далеко, але їхній світло і звук — постійний нагадувач: війна триває, і ніхто тут не має права на слабкість.

Я закриваю очі на мить, відчуваю повітря, запах крові і пилу, глибоко вдихаю. Це — мій метод залишатися людиною. Моя присутність — єдина, що дозволяє врятувати тих, хто ще живий.

Коли обстріл затихає, я піднімаю голову. Погляд падає на колег, на поранених, на те, що залишилося після хаосу. Ми тут — і це єдине, що має значення. Кожен мій рух, кожне рішення, кожна секунда — це невидима нитка, що тримає цей світ від падіння у безодню.

І тоді я відчуваю, як втому розбиває тіло і свідомість. Але немає часу на слабкість. Потрібно діяти, бо тут, на передовій, жодна секунда не чекатиме твоїх сумнівів.

Я знову рухаюсь між пораненими, вибираючи, кого стабілізувати зараз, кого — трохи пізніше. Кожен вибір — важка вага. Кожна дія — акт присутності, акт виживання, акт людяності в світі, де правила давно зламалися.

Глава 35

Сонця майже немає, але світло ранку вже пробивається крізь дим. Я стою в окопі, вдихаючи запах пороху, пилу і поту. Весь світ навколо — це хаос, що розгортається за секунди: вибухи, свист куль, крики, важкі кроки солдатів, стукіт бронетехніки. І водночас — повна тиша в голові, ніби вона протистоїть зовнішньому світу.

Мої руки липкі, очі пульсують від втоми, але є відчуття, що я ще можу триматися. Ще можу працювати. Ще можу рятувати. Але кожна секунда тут — це випробування витривалості і пам'яті, і я знаю: завтра буде ще гірше.

— Поранені зліва, три важкі, — чую з бліндажу.

Я вже йду до них, без пауз, без сумнівів. Тут немає часу на страх чи жалобу, тільки присутність і дія. Я перевіряю турнікети, перев'язки, але технічна готовність — лише по-

ловина того, що потрібно. Справжнє випробування — моральне: кого стабілізувати не-гайно, а кого залишити на мить, бо всіх одразу не встигнути.

— Хто перший? — шепочу собі, і це питання одночасно до мене і до них. Тут немає черг, немає справедливості, є тільки живі та ті, кого ще можна врятувати.

Я обираю того, хто найбільше шансів пережити першу годину, стабілізую його. Серце б'ється шалено, руки рухаються автоматично, але свідомість фіксує кожен рух, кожен подих. Далі другий, третій — вибір стає важкою логістикою життя і смерті, яку не можна помилитися.

— Дрони на підході! — кричать. — Стріляють по позиціях!

Я дивлюся в небо: маленькі темні точки, що кружляють, світяться червоним лазером. Вибухи поруч, але ми продовжуємо працювати. Кожна дія — це акт опору, кожне рішення — баланс між витривалістю і моральною відповідальністю.

Мої колеги теж працюють безупинно. Вони, як і я, носять піксель і мультикам, хірургічні костюми та потерті берці, але не зовнішній вигляд важливий, а присутність. Ми тримаємо цей фронт, бо без нас хтось загине, хтось залишиться без допомоги, і тоді вага провини стане непосильною.

— Ще один важкий, — шепоче колега, — броньований, вогнепальні.

Я швидко оцінюю: стабілізація вимагає більше часу, ніж можу дати зараз. Декілька секунд коливання — і це вирок. Я дію. Рішення миттєве, точне, але морально жакливе. Вибір того, кого можна врятувати зараз, а кого залишити на потім, — це не статистика, а важкий моральний камінь на грудях.

Постріли посилюються, земля тремтить, пил здіймається. Всі на передовій розуміють: зараз будь-який рух може стати останнім. І я ловлю себе на думці, що вже не пам'ятаю, скільки поранених було за день, скільки врятовано, скільки — залишилося там, на межі. Пам'ять починає химерно переплітати час: ранкові втрати, вчорашні втрати, і теперішні поранені — все стає одним потоком, що тисне на свідомість.

— Допоможіть мені з цією рукою, — прошепотів один солдат, і його обличчя було близьким, але водночас чужим. Я розумію: кожна допомога зараз — це баланс між страхом і дією, між втомою і присутністю.

Я працюю безупинно, переміщуючи поранених на носилки, підключаючи системи, перев'язуючи рани. Дрони кружляють над головою, постріли — ніби метроном, що відмірює час життя і смерті. Я ловлю себе на думці, що починаю відчувати реальність як хаотичний потік, де кожен мій рух — акт виживання, а кожна пауза — потенційна трагедія.

Моральна дилема стає гострішою: кого рятувати, кого залишити, хто виживе, а хто піде. Я дивлюся на колег, на поранених — і розумію, що ми всі тут одночасно медики, свідки і носії провини, що зберігаємо баланс між життям і смертю.

— Ще один важкий! — кричить голос з тилу. — Швидко!

Я миттєво оцінюю стан: дихання нерівне, пульс слабкий, турнікети потрібні негайно. Вибір очевидний, але одночасно — жадливий: якщо зараз допоможу йому, інший залишиться без допомоги. Я ковтаю біль і дію, бо жодної хвилини на сумніви немає.

Після кількох хвилин роботи я відчуваю, як психологічна межа близька. Мозок крутить образи загиблих, поранених, і тих, кого не встиг стабілізувати вчора. Втома накопчується хвилиною, руки тремтять, серце б'ється шалено, але я все одно продовжую. Бо якщо зупинюся — загине ще більше.

Я дивлюся на небезпечну дистанцію до ворога: тут постріли стали ближчими, свист куль ріже повітря. І в той момент я усвідомлюю: фізична та моральна витривалість — це єдине, що дозволяє залишатися людиною тут і зараз.

Ми продовжуємо сортувати, стабілізувати, рятувати. Дрони кружляють, вибухи, постріли, крики — усе зливається у безлад, але і в безладі є метод: присутність, дія, швидкість, точність. Кожен поранений, кожен рух — це нитка, що тримає життя і пам'ять, поки фронт не зламає нас остаточно.

Я знаю, що завтра буде новий день, нові поранені, нові втрати. І я мушу бути готовим знову, бо фронт не пробаचाє слабкості. І в той самий час, серед цього хаосу, я відчуваю дивне заспокоєння: мої руки все ще можуть врятувати життя, мій розум — ще не зламався, моя присутність — ще працює.

Глава 36

Нуль. Це не координата і не лінія на мапі — це стан. Тут світ звужується до кількох метрів землі, до запаху пороху й мокрої глини, до звуку власного дихання під бронєю. Тут немає тилу. Є тільки вперед і вниз. І ті, хто ще рухається.

Я рухаюся між пораненими, пригинаючись інстинктивно, навіть коли чергової хвилі обстрілу немає. Тіло пам'ятає швидше за голову. Серце б'ється так гучно, що здається — його чують. Але це не страх. Це концентрація, зібрана в грудях, як вузол. Тут і тепер — єдине, що існує. Немає вчора. Немає потім. Є руки, очі, дихання.

Поранений лежить криво, ніби його кинули і не встигли поправити. Одна нога підвернута, друга витягнута, рука затиснута під тілом. Обличчя сіре, губи пересохлі, але очі ще фокусуються. Він дивиться не на мене — кудись крізь. Я стаю на коліно, відсую землю, щоб було рівніше, торкаюся плеча.

— Чуєш мене, — кажу не голосно, але чітко.

Він кліпає. Цього достатньо. Я вже працюю. Ремінь, турнікет, перевірка дихання, швидкий огляд. У голові немає слів — лише алгоритм, але він живий, він дихає разом зі мною. Я бачу кров, але вона не лякає. Вона просто є. Як і біль, як і шум.

Десь зовсім близько лягає вибух. Земля підстрибує, повітря рветься, вуха закладає. Я притискаюся нижче, накриваю пораненого своїм тілом інстинктивно, навіть не думаючи. Уламок дзенькає об метал, ще один входить у землю поруч. І в наступну мить — удар, який не схожий на біль одразу.

Це як якщо різко зникла опора.

Нога підламується, і я падаю не тому, що хочу, а тому, що тіло раптом перестає тримати. Потім приходиться біль — глухий, розпечений, такий, що ніби всередині відкрили кран. Я дивлюся вниз і бачу темну пляму, яка швидко розростається. Кров тепла, майже липка, і її надто багато.

Перша думка — не про себе.

Вона взагалі не формулюється словами. Вона просто тисне: не зараз.

Я стискаю зуби, підтягуюся на руках, знову стаю над пораненим. Нога горить, кожен рух віддається спалахом, але це фонове. Головне — він. Він ще тут. Він ще дивиться. Я не маю права зникнути з його поля зору.

Руки трохи тремтять, але я змушую їх працювати. Турнікет на нього. Тиск. Контроль. Кров із моєї ноги крапає на землю, але я її не витираю — це зайве. Я знаю, що роблю. Я знаю, що ще можу.

Дихання стає рваним. У роті з'являється металевий присмак — не знаю, чи це кров, чи просто мозок так реагує. Я ковтаю і продовжую. Війна не цікавиться тим, хто поранений. Вона працює за своїми правилами.

Ще один вибух. Десь праворуч. Потім коротка тиша, яка ніколи не означає спокій. Я відчуваю, як нога слабшає. Не болить сильніше — навпаки, біль ніби відходить убік, і це лякає більше. Я знаю цей момент. Коли тіло починає економити.

— Дивись на мене, — кажу пораненому. — Не відводь очі.

Він дивиться. Його зіниці трохи розширені, але контакт є. Я тримаю його тут — не словами, не обіцянками, а присутністю. Я тут. Я ще тут. Значить, і він має бути.

Я закінчую фіксацію, перевіряю ще раз. Руки працюють повільніше, але не помиляються. Я відчуваю, як простір навколо звужується ще більше — ніби хтось стягує краї. Залишається тільки цей клаптик землі, цей солдат, це дихання.

Коли все зроблено, я дозволяю собі секунду. Просто секунду. Сісти. Подивитися на свою ногу. Кров іде сильно. Уламок зайшов глибоко — я бачу це одразу. Турнікет у мене є. Я накладаю його вище, тягну до болю, до темних плям перед очима. Світ на мить пливе, але не зникає.

Я знову дивлюся на пораненого. Він живий. Це не полегшення. Це факт. І цього факту достатньо, щоб не впасти.

Стрілянина поновлюється. Свист куль стає частиною фону, як вітер. Я розумію, що залишатися тут довго не можна. Але рухатися — означає втрачати швидше. Тіло починає сигналізувати не болем, а слабкістю. Це інше відчуття. Воно підступніше.

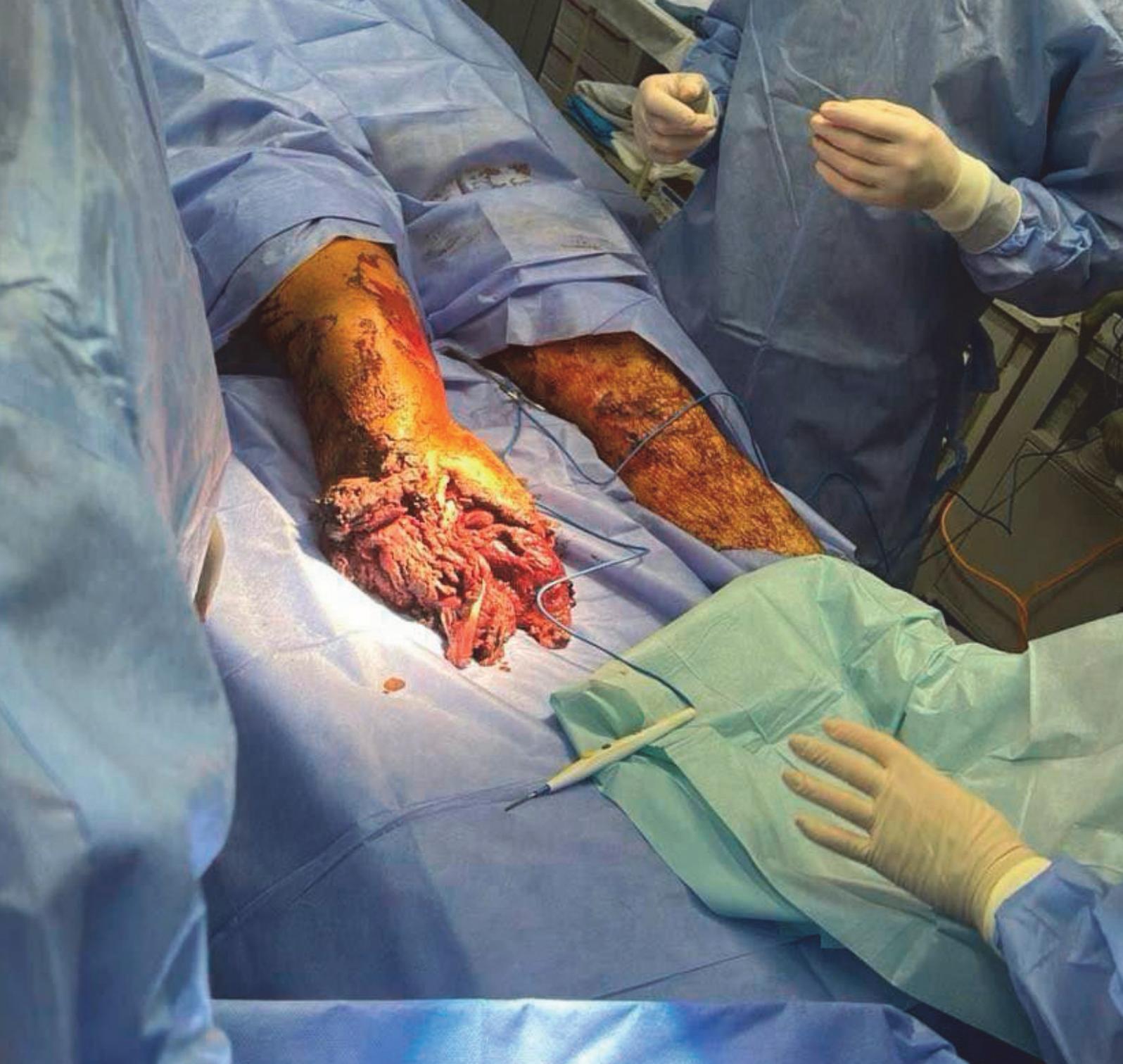

Я повзу. Не красиво. Не героїчно. Просто повзу, тягнучи за собою пораненого, сантиметр за сантиметром. Кожен рух віддається в нозі, але я більше не концентруюся на цьому. Я концентруюся на руках, на землі, на тому, щоб не втратити свідомість.

У якийсь момент я ловлю себе на думці, що рахую вдихи. Не для нього — для себе. Один. Два. Ще один. Це тримає.

Світ навколо шумить, але ніби крізь воду. Дрони десь над головою, але я не піднімаю очей. Усе, що вище горизонту, зараз не має значення. Значення має тільки те, що на відстані витягнутої руки.

Я більше не думаю про сенс. Не думаю про війну. Не думаю про те, що буде. У цій точці життя зводиться до дуже простого: ще один рух. І ще. І ще.

Поранений дихає. Я відчуваю це, навіть не дивлячись. Його життя тримається не на словах, не на планах, а на цій простій дії — не зупинятися.

Коли темніє по краях зору, я не панікую. Я знаю: це нормально. Я вже був тут. Потрібно просто не відпускати.

Я не герой. Я не думаю про подвиг. Я просто не можу інакше. Бо якщо зупинюся — цей шматок світу впаде. А поки я рухаюся, він ще тримається.

Глава 37

Я лежу на холодному ґрунті, нога пульсує огнем, кожен рух — біль, який розриває зсередини. Дихання важке, глибоке, але не звільняє від напруги. Раніше я бігав, пересував поранених, контролював їхній стан, відчував, що можу все тримати в руках. Тепер — я лише людина, що лежить серед хаосу, серед вибухів і крику, і відчуває, як межа сил зникає під власним тілом.

Кулі свистять над головою, вибухи рвуть землю поруч, уламки летять у повітрі. Я чую крики, і це не просто звук — це відлуння смерті і страху, відлуння того, що я вже бачив багато разів, але ніколи не готував себе до того, що відчуєш, коли сам стаєш уразливим.

Я намагаюся перевірити ногу, пальці липкі від власної крові, але серце тремтить ще сильніше. Біль — гострий, немов ножем, і водночас розум каже мені: ти не можеш здаватися, бо тут ще живі, які потребують твоїх рук. Я намагаюся стиснути зуби, ковтаю біль, але кожен вдих — різкий і важкий.

Навколо повний безлад. Солдати падають, піднімаються, кричать, намагаються сховатися. Вибухи зривають землю, пил і дим заповнюють повітря. Я відчуваю його на обличчі, у роті, у легенях — навіть дихати важко, а рухатися ще важче. Моє тіло практично не слухається, але свідомість тримає присутність.

— Евакуації немає, — чую по рації, і ці слова важать більше, ніж куля. Ніхто не приїде, ніхто не забере мене зараз. Я сам на цьому шматку фронту, серед бою, серед смерті і шуму. І це відчуття огортає холодом, хоча піт і кров тече по шкірі.

Я намагаюся подивитися навколо, оцінити ситуацію. Далеко чути гуркіт бронетехніки, вибухи, свист куль, крики. Ніхто поруч не звертає уваги на моє становище — кожен бореться за своє і за тих, кого ще можна врятувати. І я теж колись так робив — рухався, піднімав поранених, перев'язував рани, ковтав страх. А тепер — я сам на межі, і тільки свідомість дозволяє не віддатися паніці.

Біль у нозі наростає, пульс шалено б'ється, руки ледве тримають рівновагу. Я ловлю себе на думці: як це — лежати і не мати змоги встати, коли довкола смерть і хаос? Раніше я рятував інших, а тепер рятувати себе немає кому. І в голові прокручується суміш страху, гніву і безпорадності.

Я намагаюся зосередитися на диханні, але навіть воно рване, хаотичне, як усе навколо. Кожен вибух — удар по свідомості, кожен крик — удар по нервовій системі. Я відчуваю, що психологічно виснажуюсь швидше, ніж фізично, але тіло болить так, що розум здається втомленим у два рази.

Навколо поранені. Дехто ще на ногах, дехто вже лежить, не подаючи знаків життя. Я розумію, що всіх не врятувати, і це відчуття паралізує свідомість на мить. Нога пульсує, руки липкі, а я лежу тут і думаю: хто з тих, кого я рятував, залишився живий, а хто вже пішов? І чи варто було рятувати їх тоді, коли зараз я сам — безпорадний?

Свист куль стає частиною ритму, як метроном. Мій мозок намагається обробляти все: біль, хаос, відлуння втрат, відчуття безвиході. Я ловлю себе на думці, що психологічна межа вже близька, і кожна спроба руху стає випробуванням волі.

Я відчуваю, як руки тремтять, тіло ледве підтримує вагу. Я намагаюся піднятися, подивитися, чи можна рухатися до укриття, але нога пульсує і біль заглушує все. Я відчуваю страх, справжній, фізичний, холодний страх, який неможливо приховати.

— Я... ще тут... — шепочу сам до себе, але слова тонуть у гуркоті обстрілів. Моя свідомість намагається тримати присутність, бо кожен рух, навіть слабкий, може врятувати мене або когось поруч.

Кожен поранений, що кричить, кожен вибух — це нагадування: я не один, ми всі тут на межі. І хоча нога пульсує, тіло здається, я відчуваю присутність тих, кого рятував, і це тримає мене на поверхні. Присутність інших у пам'яті стає опорою, коли тіла вже не слухаються.

Я ковтаю біль, намагаюся зосередитися на диханні, на пульсі, на навколишньому хаосі. Кожен крик, кожен звук — сигнал, що я ще живий, але це ще не означає, що я можу втриматися тут довго.

Свідомість намагається відокремити хаос від мене, але кожен вибух відлунює у грудях, кожен крик — у голові. Я розумію, що психологічна межа досягнута, що тіло може здатися будь-якої миті, але розум ще тримає присутність.

Я намагаюся піднятися на лікті, відчути ґрунт під руками, але нога пульсує, тіло важке. Кожен рух — біль, але без руху я не можу вижити. Свідомість кричить: діяти, діяти, діяти.

Я дивлюся на навколишній хаос, на уламки, на поранених, і ловлю себе на думці: як багато я ще можу витримати? Скільки ще буде вибухів, крику, крові, перш ніж тіло здасться остаточно?

І хоча евакуації немає, хоча бойові дії продовжуються навколо, я лежу тут, на межі, відчуваю кожен рух серця, кожен подих, кожен звук. І розумію: присутність тут — це єдине, що тримає мене на поверхні, поки світ не зруйнується остаточно.

Глава 38

Біль уже не має чіткої форми. Він не гострий і не тупий — він усюди. Він не в конкретному місці, а в усьому тілі, ніби кожна клітина пам'ятає удар окремо. Нога, поранена раніше, горить рівним, важким жаром, але тепер до цього додається плече. Куля пройшла крізь нього так, ніби хтось різко смикнув за важіль усередині тіла, і зламав одразу кілька механізмів.

Я падаю не різко. Я просто перестаю триматися. Земля приймає мене байдуже, без звуку, і в цю мить я чітко розумію: це не коротка зупинка. Це не пауза. Це положення, з якого я вже не встану.

Дихання стає неглибоким. Кожен вдих ніби обривається на півдорозі, не доходячи до кінця. Повітря є, але тіло не може взяти його повністю. Груді не слухаються. Я відчуваю це не як паніку, а як констатацію. Ще одна функція перестає працювати так, як має. Навколо триває бій. Це важливо зафіксувати, бо світ не зупиняється разом зі мною. Свист куль, глухі удари вибухів, крики — все це існує паралельно, незалежно від того, що я лежу. Війна не робить пауз. Вона не дивиться, хто впав і чому.

Я намагаюся поворухнути правою рукою — вона слухається погано, із затримкою, ніби сигнал іде довше, ніж раніше. Плече не просто болить — воно ніби від'єднане. Я знаю, що кров іде сильно, але дивитися туди не хочу. Не тому, що страшно. Просто це нічого не змінить.

Я намагаюся накласти турнікет, але пальці ковзають. Не від крові — від слабкості. М'язи втомлені до межі, а тепер ще й травмовані. Рухи втрачають точність. Я злюся на себе не емоційно, а сухо: фіксую факт неспроможності. Я більше не можу виконати навіть найпростіші дії.

І саме в цю мить приходить розуміння: я більше нікого не рятую.

Це не думка, не фраза, не вирок. Це стан. Раніше все моє існування тут було спрямоване назовні — до іншого тіла, до іншого болю, до іншого дихання. Тепер усе замикається на мені. Не тому, що я цього хочу, а тому, що інакше неможливо.

Біль посилюється хвилями. Він накочує, відпускає, знову накочує. Під час піку світ звужується до білого шуму, під час спаду з'являються думки. Не спогади одразу — спочатку просто усвідомлення себе як тіла, яке втрачає контроль.

Я думаю про те, як дивно відчувається межа. Вона не схожа на кіно. Немає різкого переходу, немає ясної точки «до» і «після». Є поступове від'єднання: спочатку сили, потім можливості, потім плани. Далі — слова.

Я намагаюся сказати щось уголос, але голос виходить тихий, хрипкий, майже нечутний навіть для мене самого. Слова не складаються. Я замовкаю і більше не намагаюся.

Час починає поводитися інакше. Він не тягнеться і не летить — він розпадається. Окремі миті не з'єднуються в лінію. Я не впевнений, скільки вже лежу: хвилину чи десять. Рахувати більше не виходить.

У паузах між хвилями болю приходять обличчя. Не всі одразу. Вони з'являються по черзі, без логіки. Хтось із тих, кого вдалося витягти. Хтось із тих, хто помер. Вони не дорікають. Вони просто є. Як факти. Як дані, які не можна змінити.

Я раптом дуже чітко розумію, що не відчуваю страху. Є тривога — як реакція тіла. Є біль — як сигнал. Але страху немає. Можливо, він залишився десь раніше, на тих етапах, де ще був вибір. Тут вибору немає, і разом із ним зникає страх.

Дихання стає поверхневим. Я відчуваю, як холод повільно піднімається з кінцівок. Спочатку стопи, потім гомілки, далі — стегна. Це не раптово. Це повільне вимикання.

Я думаю про те, що все моє життя останнім часом було зосереджене на інших тілах. Я знав, як зупинити кров, як тримати тиск, як стабілізувати. Але я ніколи не тренувався помирати. І тепер це відбувається без інструкцій.

Біль у плечі переходить у щось глухе, важке. Це поганий знак — я знаю це професійно. Коли біль відходить, значить, тіло вже не має ресурсу його транслювати. Я фіксую це спокійно. Без паніки.

Навколо знову вибух. Земля трохи здригається, але я вже не реагую. Не тому, що не чую, а тому, що реакція вимагає енергії, якої більше немає.

Я думаю про дрібниці. Не про великі сенси. Про запах каремата. Про світло ліхтаря в блиндажі. Про мишу, яка колись сиділа поруч. Ці речі несподівано важливіші за глобальні думки. Вони конкретні. Вони справжні.

Зір починає звужуватися. Краї темніють, центр ще тримається. Я моргаю повільно. Очі сохнуть. Повіки важчають.

Я ловлю себе на бажанні заснути, але розумію, що це не сон. І все ж не чиню опору. Опір більше не має сенсу. Я зробив усе, що міг. Ця фраза не звучить як виправдання — вона звучить як звіт.

Біль ще є, але він віддаляється. Він ніби відступає кудись за спину, залишаючи після себе втому. Не звичайну втому — глибоку, остаточну. Таку, після якої не відновлюються.

Я більше не думаю про війну. Вона залишається десь поза межами мого тіла. Вона триватиме без мене, і в цьому немає ані трагедії, ані сенсації. Просто факт.

Останнє, що я чітко відчуваю, — власне дихання. Воно рване, нерівне, але ще є. Я фокусуюся на ньому не для того, щоб вижити, а щоб бути тут до кінця. Не тікати.

Свідомість починає ковзати. Думки втрачають чіткість. Образи розчиняються. Світ стає тихішим, хоча бій триває. Це тиша не зовнішня — внутрішня.

Я не думаю про смерть. Я думаю про те, що більше нічого не болить так, як раніше.

Глава 39

Світ не змінюється. Це дивує найбільше. Обстріл іде тим самим темпом, вибухи накочуються хвилями, земля здригається, повітря рветься від свисту уламків. Немає жодного знаку, що для когось усе вже закінчується. Я лежу там, де впав, і цього достатньо, щоб зрозуміти: тіло більше не підніметься.

Плече не болить — воно просто є. Важке, чужорідне, ніби прибите до землі. Нога нижче стегна зникла з відчуттів повністю. Я знаю, що вона там, але зв'язок обірваний. Кров витікає десь усередині, і це відчувається не як біль, а як повільне споживання, ніби з мене знімають напругу шар за шаром.

Я намагаюся звестися на лікті — рефлекс, автоматична реакція, — але рух не завершується. М'язи не підхоплюють команду. Тіло більше не слухається навіть простих намірів. Це не паніка. Швидше подив. Ніби раптом перестав працювати знайомий інструмент, і ти дивишся на нього, не розуміючи, що саме зламалося.

Дихання нерівне. Короткий вдих, довга пауза, ніби хтось вирішує, чи варто робити наступний. Повітря є, але воно не заходить глибоко. Груди підіймаються лише наполовину. Я рахую вдихи не навмисно — вони самі відмічаються в голові, як удари метронома, що сповільнюється.

Поруч чути голоси, крики, команди. Хтось біжить, хтось падає, хтось лається. Усе це відбувається ніби за тонкою плівкою. Звуки доходять, але без різкості. Світ відсувається на крок назад, залишаючи мене на передньому плані з власним тілом.

Я знаю ці відчуття. Теоретично. Я бачив їх у інших. Знаю, як вони виглядають збоку. Тепер — зсередини. І різниця між цими двома знаннями прірва.

Я думаю, що треба щось зробити. Не тому, що це змінить результат, а тому, що дія завжди була способом залишатися тут. Але дія не народжується. Намір є, руху немає. Руки лежать у пилу, пальці напівзігнуті, і цього разу вони не підкоряються навіть злості.

Злість коротка, слабка. Вона не встигає розгорітися.

Хтось пробігає поруч, наступає майже впритул, але не помічає. Я не намагаюся подати голос. Голос — це зусилля, а зусилля зараз занадто дорогі. До того ж я розумію: навіть якщо хтось підійде, часу вже немає. Це знання приходить не різко, а м'яко, як очевидна річ, яку просто перестаєш заперечувати.

Свідомість залишається ясною. Надто ясною. Деталі вирізаються гостро: тріщина на уламку бетону, пил на ремені, темна пляма, що повільно розповзається під

грудьми. Я дивлюся на неї з професійною відстороненістю і думаю, що так, це саме вона, і так, вона росте швидше, ніж мала б.

Біль не посилюється. Навпаки — він відступає. Замість нього приходить холод, що починається вже десь усередині і розходитьсь до країв. Плечі, шия, потилиця — усе ніби важчає, тягне до землі.

Я намагаюся зосередитися на чомусь зовнішньому, але увага постійно повертається всередину. До серця. Його удари стають нерівними, з паузами, ніби воно щоразу вирішує, чи варто продовжувати. Я не прошу його. Я просто фіксую.

Немає спогадів, що накочуються хвилиною. Немає кадрів з минулого. Життя не перемотується. Є тільки теперішнє, звужене до кількох метрів землі і кількох хвилин часу. Все інше — десь поза фокусом.

Я думаю про те, чого не встиг. Не про великі речі — про прості. Про звичайні дні, які чомусь завжди здавалися такими, що ще будуть. Про слова, які можна було сказати будь-коли. Про життя, яке нікуди не поспішало... поки раптом не скінчилося.

І в цю мить стає зрозуміло: ніхто нічого не рахує. Немає жодної ваги, на якій важилося б — справедливо чи ні. Уламок заліза важить більше за роки, більше за пам'ять, більше за людину.

Я намагаюся подумки звернутися — не молитися, не просити. Просто перевірити, чи є там хтось. І нічого.

Порожнеча.

Тоді приходить не страх — злість. Глуха, тваринна, остання.

Я проклинаю тих, хто почав цю війну. Не як ворогів — як людей, які дозволили собі вирішувати, кому жити, а кому лежати в багнюці під чужим небом. Проклинаю їхні кабінети, їхні слова, їхні підписи, через які смерть стала роботою.

А потім — Бога. Не з відчаю. З розуміння.

Бо якщо існує світ, який не може існувати без війни — значить, він так задуманий. Якщо люди знову і знову приходять убивати одне одного, значить, сама можливість цього закладена в основу.

Я проклинаю цей порядок речей. Такий світ не мав права бути створеним.

Нехай буде тиша замість нього.

Після цієї думки всередині стає дивно спокійно. Ніби щось обірвалося — не життя, а потреба щось пояснювати.

Дихати важко. Повітря більше не заходить у груди — лише ковзає по краю. Тіло віддаляється, як предмет, що вже не належить мені.

Ще один вибух. Земля здригається. Моє тіло теж — востаннє, саме по собі.

Серце б'ється уривками. Кожен удар окремий, чужий. Між ними — провалля.

Думки більше не тримаються одна за одну. Розсипаються. Немає ні страху, ні полегшення — тільки згасання.

Зникають ноги. Потім руки. Потім груди. Залишається тільки точка — знання, що я ще є.

Ф потім і вона гасне.

Обстріл триває. Люди рухаються. Війна не зупиняється.

Просто стало на одного менше.

Замість післяслова

Стабпункт працює далі і хлопці на нулі все ще стримують ворога.

Змінилися обличчя, змінився порядок чергувань, хтось зайняв його місце, хтось інше. Системи підключають так само, бинти розкладають у тому ж порядку, цифри звучать тими ж короткими словами. Потік не переривається.

Те, що сталося з ним, не стало подією для цього простору. Тут не фіксують окремі втрати — лише зміну навантаження, дефіцит часу, брак рук. Його відсутність проявляється не одразу: у звичному русі, який тепер роблять інакше; у рішенні, що приймається на секунду довше; у дрібній затримці, яку ніхто не називає вголос.

Війна не реагує. Вона не робить пауз, не змінює темпу, не озирається. Поранені надходять, евакуація зривається, ніч змінює день без будь-якого переходу. Те, що

він робив, продовжують робити інші — не тому, що пам'ятають, а тому, що інакше не можна.

Його ім'я ще певний час з'являється в розмовах, у списках, у звітах. Потім зникає. Залишається лише слід у процесі: спосіб тримати ритм, не зупинятися, не дозволяти собі зайвого. Цього достатньо, щоб робота тривала.

Війна не завершує історії. Вона просто йде далі, використовуючи все, що може, і залишаючи позаду тих, хто більше не здатен рухатися разом із нею.

І стабпункт працює.

Фотографії люб'язно надані Яною Зінкевич

Яна Зінкевич — народна депутатка України IX скликання, громадська діячка та волонтерка. Засновниця та командирка медичного батальйону «Госпітальєри» — добровольчої організації парамедиків, яка з перших днів війни рятує життя, надаючи невідкладну допомогу та здійснюючи евакуацію поранених безпосередньо з лінії вогню. У Верховній Раді України обіймає посаду секретаря Комітету з питань здоров'я нації, медичної допомоги та медичного страхування, а також очолює підкомітет з питань військової медицини.

ЗМІСТ

<i>Микола Таранцов. Хроніки хаосу</i>	5
Фотографії	96

Літературно-художнє видання

СЕРІЯ «Бібліотека “Крещатика”»

Заснована у 2023 році

Микола Таранцов

ХРОНІКИ ХАОСУ

Макет обкладинки і верстка
Друкарський двір Олега Федорова
Формат 84x108 1/16. Зам. №2148
Папір 115 офсет. Ум. друк. а. 6,5
Гарнітура «Calibri».
Підписано до друку 08.02.2026 р.

Видавець Федоров О. М.,
«Друкарський двір Олега Федорова»
Адреса: а/я 24, Київ-205, 04205, Україна,
e-mail: relaks-oleg@ukr.net

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців,
виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 3668 від 14.01.2010 р.

Віддруковано в друкарні ТОВ «7БЦ»
Адреса: 07400, Київська обл., м. Бровари, б-р Незалежності, 2/148
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців,
виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 5329 від 11.04.2017 р.

Народився і місті Могилів-Подільський, Вінницької області де і прожив більшу частину життя. Одружений, має сина. Публікувався в газетах, журналах, альманахах і колективних збірках України і за її межами. Автор опублікованої книги «На межі неба і пекла». Деякий час займався організацією і суддівством літературних конкурсів.

